

קובץ צ"ה

ה'תשע"ו

קובץ גליונות לפרשת וישלח

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

מודיעין עילית

בכוללים:
עטרת שלמה,
ישכר באוהליך, הר"ן
(בימי חמישי בין השעות 4-7)

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

ברכפלד

ישיבת מיר

בימי שישי בבוקר
050-4128779 (דרדק)

נאות הפסגה

052-7608620 (מלר)

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

צפת

כולל בראשות הרב קפלן שליט"א
054-8454791

קרית אתא

ישיבת מעוז חיים
052-7129279

ראש העין

ישיבת בית הלוי
בראשות הגה"צ ר' אבנר עפגין

רח' חפץ חיים 6

רחובות

050-4101805

רכסים

052-7171992 (פרקש)

תפרח

08-9924520

בית וגן

02-6449498 (שעיו)
הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גבעת שאול

052-7159755 (גינזבורג)

כנסת

054-8429113 (גרוס)

מאה שערים

ביהכנ"ס תפארת

בחורים (הישן)

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

סנהדריה

052-7171376 מקוה פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקיכין)

קרית יובל

052-7639488

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

רמות ג'

052-7675009 (קמיל לייבנר)

רמות פולין

ביהכנ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

052-7166636 (ברוורמן)

מבוא חורון

054-8413562 (פיינר)

בית מדרש עליון

גאון יעקב
משך חכמה
פונוביז'
קהילות יעקב
קרית מלך
שערי תורה
תפארת ציון
ביהכנ"ס הגדול החדש
052-7159869 (כולל גרטלר)
(בימי חמישי בין השעות 5-12)

פרדס כץ

052-7168580

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות (ברוט 20)

מנין אברכים (אבוהצירא 9)

קרית הרצוג

03-5708404 (שטרן)

052-7640848 (פרידמן)

שכון ה'

053-3151405 (נמירובסקי)

חיפה

נוה שאנן

054-8454992 (גינזבורג)

טלז סטון

02-5335545 (חנות כל בו אלן)

יסודות

054-8413562 (פיינר)

ירוחם

ביהכנ"ס בית פנחס

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

ישיבת מיר/נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

גאולה

053-3172626 (אלה)

חנות גל פז (מלכי ישראל)

אופקים

052-7635246 (סמיד)

אלעד

054-8415551 (הופנר)

ישיבת בני ראובן

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

058-3231891 (שוורץ)

רובע ז'

052-7668323 (מונק)

בית שמש

קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)

רמה א'

ישיבת נתיבות התורה-תפרח

052-7138967 (אמרון)

ביתר

גבעה A

ביהכנ"ס זכור לאברהם

בית חלקיה

054-8413562 (פיינר)

בני ברק

שכון ג' / יהודה הנשיא

053-3145900 (גולדשטוף)

דסלר/כולל ברסלב

052-7159869 (בן אריה)

ויזניץ (טסלר)

050-4192923

בבתי הכנסת:

לדרמן

רמת אלחנן

בכוללים:

בית הלל

נחלת משה

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

בית מאיר

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב,
המעונינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

טלפון: 03-6579999 מייל: 6579998@gmail.com

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן" (לה, יד)

בב"ר ספ"ח א"ר חנן כל מי שהוא יודע כמה ניסוכים ניסך יעקב אבינו בבית אל יודע לחשב את מי טבריה. וצריך ביאור, ו"ל דמי טבריא הכונה בארה של מרים שנמצא בימה של טבריא כמ"ש בירו' פ"ט דכלאים ה"ג ובויק"ר פכ"ב ד' (ועי' שבת ל"ה א' שחולק), והנה אמרו בב"ר פפ"ב ו' ויסך עליה נסך ויצק עליה שמן כמלא פי הפך ו"ג כמלוא פי הפך שופע לו מן השמים (עי' תו"ש) ולג' זו משמע דאנסך מים קאי שירד לו מעין מן השמים כמלוא פי הפך ואמרו בב"ר ספ"ח בבית אל עשה ו' חדשים (וכ"ה במגילה י"ז א') וכל אותן השנים (צ"ל חדשים) שעשה יעקב בבית אל לא נמנע מלנסך והנה בבארה של מרים אמרו בתוספתא פ"ג דסוכה שהיתה מפכפכת ועולה כמלא פי הפך, ולפ"ז יל"פ דה"ק כל מי שיודע כמה מים יוצאין ממעין שיוצא כמלא פי הפך שכ"ז ניסך יעקב כל ו' חדשים כנ"ל יודע ג"כ לשער כמה מים יוצא מבארה של מרים שגם היא כמלא פי הפך כנ"ל.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

הרה"ג רבי נחמיה ציטרון ז"ל

בשבת האחרונה (ט כסלו) נלב"ע בשיבה טובה הרה"ג רבי נחמיה ציטרון ז"ל, מזקני ויקירי העיר בני ברק שבין כל מעשיו הטובים נזקף לזכותו הקמת הסמינר הנודע "אור החיים" לבנות עדות המזרח. הוא הגבר נטל על עצמו בצעירותו, יחד עם הגה"צ ר' משה פרדו והרה"ג ר' נתן מלינובסקי זכרונם לברכה, את הקמת המוסד, שהיה לקרן אור כפשוטו עבור אלפי בנות ישראל מכל קצווי הארץ, שהשתכנו שם ובנו אח"כ את ביתם על אדני התורה והיראה.

ותיקי בני ישיבת פונובז' בבני ברק, עוד זוכרים את רבי נחמיה ז"ל מגיע כל יום בקביעות ללמוד עם הגה"צ רבי דוד זינגרביץ זצ"ל (שהיה אחד המשגיחים שם) במשך שנים רבות, בלי להפסיד אף יום.

מקום מגוריו של רבי נחמיה הוא ברחוב נחמיה סמוך לרחוב רשב"ם מקום מגוריו של רבינו ואגב, לא רבים יודעים שרחוב נחמיה קרוי על שמו של ... רבי נחמיה ציטרון... שהיה דוד של רבי נחמיה שנלב"ע כעת, והיה עשיר גדול ובעל נכסים וזכה להחזיק מהונו הרבה תורה, וכמה מוסדות בעיה"ת בני ברק - הם בזכותו, כהוקרת טובה החליטה מועצת העירייה לקרוא אחרי פטירתו לרחוב על שמו) בשנותיו הראשונות אחרי נישואיו קנה ספרים רבים שלא היו מצויים וביניהם נדירים ממש, וכשעסק רבינו שליט"א בכתיבת חיבורו הענק על שבע מסכתות קטנות, מסכת תפילין, ציצית וכו' ה' מגיע פעמים רבות לבית רבי נחמיה ז"ל ומעיין שם בספר, ופעמים מבקש רשות לשאול את הספר לימים מועטים, בני המשפחה סיפרו כי לא פעם ה' מגיע רבינו לחפש ספר פלוני ויוצא עם עוד ספר היה זה כשהחל לחפש בארון את הספר ולפתע גילה "אוצרות זהב ..." עוד ספר שהוא נזקק לו, ועוד ספר, שכ"ל לא ראה עד היום ... וכך ה' נמשך הביקור בארון ספרים לכמה שעות, ולבסוף היה שואל ספר או שנים שנצרך לאותה הסוגיא, בשנים שאחר כך היה רבינו חוסך מפיתו וקונה לעצמו עוד ספר ועוד ספר, וכמעט שכבר לא היה צריך ללכת לשאול ספר מאחרים. יחי זכרו של רבי נחמיה לברכה ונזכה לראותו בקרוב בקץ הימין בב"א.

דבר העורך

בספר 'ברכי נפשי' מובא שפעם בהיות הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אצל גיסו רבינו שליט"א נכנס לחדרו אחד מגדולי התמכין דאורייתא שבדור, ואמר שמזה שנים רבות הוא אינו מבין את דברי המשנה במסכת אבות האומרת ש"בשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר, בהתהלך תנחה אותך, בשכבך תשמור עליך, וכו'. וכי יש למישהו הווא אמינא אחרת?! - היקשה הגביר. האם באמת מעלה מאן - דהוא בדעתו שאחרי פטירתו ילוו אותו הכסף והזהב לפני בית דין של מעלה?! האם במשוגעים וביושבי בית מרוח עסקינן?!

והשיב לו רבינו שליט"א, שהשאלה הזו מופיעה בחתם סופר, המתיר שדברי המשנה מוסבים לא על הכסף והזהב שעשו בהם שימוש לצרכי חולין, אלא הכסף והזהב ששימשו למטרות צדקה, כי בדרך כלל אדם לא נותן את הצדקה לשם שמים, אלא 'כדי שיחיה בני', וכדומה, ולכן הכסף והזהב הללו לא ילוו אותו לפני בית דין של מעלה. וזו לשונו של החתם סופר: 'כי על הרוב עושה זה על מנת לקבל שכרו בעולם הזה, עשר בשביל שתתעשר, וסלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני, והם נקראים מלוה ה'. אבל צדיק גמור אינו מלוה את ה' שיפרע לו, אלא צדיק חונן ונותן, ולזה גם כספו ילונו לעתיד לבוא. 'וזה אם כסף תלוה את עמי, אם תרצה שכספך ילווה, אזי את העני עמך לא תהיה לו כנושה, אלא כחונן ונותן'. עכ"ל החתם סופר. ופירוש הדברים, אמר הגר"ח, שמרבית נותני הצדקה מרגישים בעלות על כספם, ובנותנם את הכסף לעני הם כביכול מלווים להשי"ת את הכסף, ובצורה שכזו הכסף לא ילווה אותם בעולם הבא. כספי הצדקה ילוו רק את מי שחונן ונותן, דהיינו שנותן במתנה גמורה, ולא לשם מטרה וסיבה כלשהי. והמשיך הגביר לשאול: יוצא לפי דברי החתם סופר, שמרבית נותני הצדקה בעם ישראל, לא תעמוד להם זכות הצדקה לאחר פטירתם, היתכן כדבר הזה?! ויתירה מזאת, המשיך הגביר להקשות: הרי הגמרא (ראש השנה, דף ד.) אומרת שאדם הנותן צדקה למען שתי מטרות, גם למען שיחיה בני, וגם לשם מצוות הצדקה, הרי צדיק גמור, ומשמע שהצדקה שלו נחשבת כמצוה, ומדוע היא אינה מלווה אותו לעולם הבא?

והשיב לו הגר"ח, שהצדקה שנתנו בודאי שהיא מצוה, ויהיה לו שכר עליה, אבל אחרי הכל יש דרגה בצדקה שעליה נאמר שהיא מלווה את האדם, דהיינו שהכסף והזהב הולכים עם האדם בעת פטירתו, ומלווין אותו בכל העולמות, ומכריזים בשמים שהנה מגיע אדם שהכסף והזהב מלווים אותו. זו כבר דרגה אחרת. ואינו זוכה לה אלא מי שחונן ונותן, שנתן את הכסף לצדקה - לשם שמים בלבד, ולא עירב בכך כל מטרה צדדית, תהיה חשובה ככל שתהיה.

בברכת שבת שלום
יצחק ציון (א"מ)

ש. עשו שונא ליעקב, האם גם ערבים בכלל זה, כי הרי הם מזרע ישמעאל.
ת. כלל זה קאי על כל הגויים.

ש. הוה עובדה בעיר נתניה, באו מחבלים והבחור י.מ. יחייא ז"ל קפץ לסייע ולטפל בנפגעים ונהרג, כמעט ברור בוודאות שנהרג בטעות ע"י חיילים שחשבוהו למחבל, אבל אין הדבר ברור ומוחלט. ונשאל רבינו שליט"א אם אפשר לכתוב במודעות אבל תיבת ה"ד, ואמר שאם לא ברור שנהרג ע"י ישראל - יכתבו ה"ד. עתה השאלה אם לכתוב כן על המצבה, ואם אפשר לכתוב "הקדוש" (לפי מה שכתב התו"ט שאלו שנהרגו בסנדל המסומר קדושים הם, אף שנהרגו ע"י יהודים, כי הסיבה היתה משום גויים, וגם כאן כן), אם יש ענין להתפלל לפני העמוד, ואם כל האחים יגידו אחריו קדיש או רק אחד?

ת. לא יכתבו על המצבה ה"ד, אפשר לכתוב "הקדוש", יש ענין להתפלל לפני העמוד, ורק אח אחד יאמר קדיש.

ש. יש היום תופעה של מסירות נפש של מחבלים מתאבדים רח"ל, איך אפשר ללמד זכות על בנ"י, שהנה בגויים יש מסירות נפש...
ת. לרע יש יצר הרע, ואין זה שייך לטוב.

חתן מוחלים לו עוונותיו

ואת בשמת בת ישמעאל (ל"ו,ג'), וברש"י: "ולהלן קורא לה מחלת, מצינו ג' מוחלים להן עוונותיהם וכו' והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עוונותיה".

ש. מובא כי פעם כאשר נזדמן האדמו"ר רא"מ מגור זצ"ל לשמחת ז' ברכות, נשאל: המשנה (נגעים פ"ג מ"ב) אומרת "חתן שנראה לו נגע נותנים לו שבעת ימי המשתה", והרי הנגעים על חטא הם באים, וכיון שמוחלים לו על כל עוונותיו, איך באו נגעים אליו? והשיב: הלא אי אפשר שיהיה יותר במעלה מיום הכפורים, ויוהכ"פ אינו מכפר אלא על עבירות שבין אדם למקום, בעוד שהנגעים באים גם על עבירות שבין אדם לחבירו. ולכאורה יש לומר פשוט יותר, כי לא עדיף מיוהכ"פ שצריך תשובה.

ת. הרי הלימוד הוא מעשו, וכי עשה תשובה, ואפשר שנלמד משם שזה זמן שנותנים לו אפשרות למחילת כל עוונותיו וזה רק בתשובה ובעיקר השאלה, הרי אף לרבי שיוהכ"פ מכפר בלא תשובה, כתבו התוס' (שבועות י"ב, ב' ד"ה לא) שאינה מחילה גמורה, רק שמקילין לו. ואמר רבינו: מחילת עוונות של חתן, היינו לאחר החופה.

(דרך שיחה)

יארציית להגאון ר' בערל וינטרוב זצ"ל

הג"ר בערל וינטרוב זצ"ל קיבץ ספרים על עניני קידוש החודש ואסף אותם לספר אחד בשם 'פועל ה' וביקש רשות מרבינו, להכניס בספר זה גם את ספרו 'שקל הקודש' העוסק באותו ענין. ורבינו הסכים מיד. וכשנשאל רבינו היאך יתכן שהסכים לדבר כזה לתת ספר שלם שלו לאחר להדפיס. בתחלה אמר, אותי זה לא יפסיד, אח"כ הוסיף (באידיש) אדם "צריך להיות טוב", וגם הוא היה איתי טוב במשך כל השנים למדנו יחד וגם ה' קדוש החודש למדנו.

בשבת בין השמשות היה רבינו עם החברותא הקבועה שלו, הגאון ר' בערל וינטרוב זצ"ל, מטיילים עד מעריב ברחובות הסובבים את בית הכנסת, ומשוחחים בדברי תורה. כשרבינו רצה לקרוא לר' בערל, היה שולח את בנו לומר לו, שלא ישכח "רצה", כך היה יודע לרדת ולבוא.

(מנחת תודה)

מעמד התפילה בבית האשה השונמית

בגליון לפרשת בראשית הבאנו כמה סגולות מרבינו שליט"א לזש"ק ואחת מהם היתה להתפלל בבית האשה השונמית ולאחר שקבלנו פניות רבות מהקוראים שרוצים שיתפללו בעדם במקום מסוגל זה, ואכן קבלנו שמות רבים של זוגות המצפים לזש"ק וב"ה נכנסנו לבית מרן שליט"א במוצ"ש פרשת ויצא והגשנו בפני מרן את רשימת השמות ולאחר שעייין בדפים בירך את כולם שיזכו בקרוב לזש"ק ולאחר שציינו בפניו שתתקיים נסיעה של כמה תלמידי חכמים למקום מסוגל זה אמר רבינו שאף הוא נסע לשם כמה פעמים וזה מקום מסוגל מאד לראות בו ישועות וב"ה קיימנו את שליחותינו (אמנם קצת באיחור עקב המצב הבטחוני הרגיש כאן בארץ ישראל, היות ומקום זה נמצא בתוך כפר ערבי) וב"ה השבוע ביום שנכפל בו כי טוב יום ג' נסעו כמה ת"ח בשליחותם של הקוראים שהעבירו את שמותיהם והתפללו והעתיקו בעד כל שם ושם בפרטות. והננו מביאים כאן את המכתב כפי שנכתב ע"י אחד מהשליחים לתפילה

לכבוד ידידי היקר מחבר הגליון "דברי שי"ח, שלום וברכה וכט"ס!

אחדשכתה"ט כנאה כיאה באהבה רבה!

היום זכינו להיות בבית השונמית בכפר שונם (סולם), שכידוע מקום זה מסוגל להתפלל בו עבור זרע קודש של קיימא, והתפללנו על כל השמות שכבודו מסר לנו להתפלל עליהם להפקד בזרע קודש של קיימא, ובעזרת השם יהי רצון שנזכה להתבשר בבשורות טובות.

שמחתי מאוד שכת"ר אמר להגאון האדיר רבי חיים קנייבסקי שליט"א שיברך על הענין שהולכים להתפלל בבית השונמית, והגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א שמח מאוד. וגם אני הקטן שמחתי מאוד שהרב ברך כי בימים טרופים אלו יש מעט חשש להכנס לכפרים ערבים, אבל בזכות ברכת הצדיק שמלווה אותנו הייתי בטוח שנשמר מכל רע.

הלכנו יחד עם הרה"ג רבי נתן רוטשילד שליט"א תלמידו של מרן הגאון האדיר רבי אהרן יהודה לייב שטיינמן שליט"א, שהתפלל והעתיק ברכות על כל השמות של כל מבקשי הבקשות, קראנו את הפסוקים המובאים בספר מלכים על האשה השונמית וברכתו של אלישע הנביא ולידת ותחיית בנה, קראנו בספר תהלים פרק קי"ט אותיות קר"ע שט"ן יל"ד, וכן נתנו צדקה עבור ועד הרבנים של גבעת המורה עבור הקהילה היקרה שנמצאת שם. הרב בכה בתפילתו והתרגש וברך. הצטרף עמנו לנסיעה עוד יהודי יקר בשם ר' חיים פרץ הי"ו, שגם הוא התפלל וביקש והזכיר עוד שמות של מעכבי לידה.

תוך כדי תפילה, צעק איזה ילד ערבי בלשון עברי "מות ליהודים", כך ששמחנו שגם הדבר נעשה במסירות נפש ואם כן דבר שהוא במסירות נפש לא הולך ריקם. יש לציין שזו פעם ראשונה שמתבטאים כך כשאני מגיע למקום וזוכה אני להגיע למקום הרבה פעמים במשך השנה. וה' יעזור שיושיע אותנו מישמעאל הזה וישמע האל את תפילתנו ויענה את עתירתנו אכ"ר.

בברכת התורה ולומדיה

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט

מח"ס מר"ח ניחוח

עפולה.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

ששים גיבורים
להצלחת התורם וב"ב בכל
הענינים

פניני הפרשה

ע"י שוחד, ואכן הצילו כמה צדיקים, אבל הציונים החרימו את הרוצחים ימ"ש, ואע"פ שהכל משמים, מ"מ זה הי ההנהגה במשך הדורות להשתדל ולפייס.

גדלות האבות אצל הגוים

פסוק י"ב ותמנע היתה פילגש לאליפז. פרש"י להודיע גדולתו של אברהם כמה היו תאבים לידבק בזרעו וכו' איני זוכה להנשא לך הלואי ואהי פילגש.

והנה בהמשך פרש"י שאלפז בא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם, והנה בחולין י"א ב' איתא דקובעים שהוא האבא משום דרוב בעילות אחר בעל, וצ"ל דכאן התורה גילתה שתמנע היתה בתו של אליפז ולא של שעיר, ולמש"כ הנוב"י מהדו"ת אה"ז סימן מ"ב דבגוי לא הולכים אחר הרוב ע"כ צ"ל שאלו שכתוב בתורה שהם בני פלוני בודאי שהם בניו, וכן מה דילפינן ביבמות ס"ב א' דגוי יש לו יחס מהדרימון בן טבריון שם הפסוק מגלה שהי בנו.

והנה לפי"ז תמנע היתה מזרע אברהם ולמה היתה תאבה לידבק בזרעו וכי לא ידעה ממי נולדה? ועי' שפ"ח, ועוד צ"ב דמשמע שבאה לאברהם וכן מפורש בסנהדרין צ"ט ב', אבל שם כתוב שבאה להתגייר וכי רצתה להינשא לאברהם, ועוד איך יתכן שבתו של אליפז באה אצל אברהם להנשא, הרי כשאברהם מת עשו הי רק בן ט"ו שנים ועדיין לא נשא אשה ואליפז לא נולד. והנה כבר מרומז כמה פעמים בתורה ענין זה דהאבות היו חשובים אצל אומות העולם, וכגון מש"כ לעיל כ"ג ו' נשיא אלקים אתה בתוכנו, ורש"י לעיל י"ד י"ז מביא דלאחר מלחמת המלכים כל האומות המליכו את אברהם, וא"כ מה צריך לחזור ולרמז הענין הזה במש"כ ואחות לוטן תמנע דמשו"ה תמנע הלכה להיות פילגש לאליפז.

וי"ל דמי שמחבב איזה אדם הוא לא פוסק מלשבחו ולהללו ומחפש הזדמנויות שיוכל לשבחו כיון שהוא אוהבו, וכיון שהאבות הם אוהבי של הקב"ה בכל מקומות האפשריים כתוב בתורה את חשיבותם לרוב חביבותם, ולא עוד אלא שזה נעשה תורה דלא רק הנהגותיהם ומעשיהם נעשו תורה, אלא גם מה שבני אדם החשיבו נכתב כחלק מהתורה להראות דכל הבריאה נבראה לכבוד ה' וכדכתיב ישעי' מ"ג ז' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו והתורה שבה נברא העולם, והיא בדבר הגדול ביותר שיש גם היא לכבוד שמים וכשכתוב בה את חשיבות האבות הרי זה כבוד שמים שהאבות זכו שחשיבותם וכבודם הם כבוד שמים, כיון דהסיבה שהחשיבו אותם לא הי' בסיבות גשמיות אלא כדפרש"י בסנהדרין צ"ט ב' דאמרה מוטב שאהי שפחה לאומה זו לבני אברהם יצחק ויעקב שהם יראי שמים. דהיינו דאפילו הגויה הבינה את המעלה לידבק ביראי שמים וזה הי' בדור שכל העולם חוץ מיחידים עבדו ע"ז ואברהם אבינו הי' היחיד שצחק יש מנהיג לבירה ובת מלכים זו ניתקה את עצמה מכל הסובב אותה ובאה לידבק באומה זו דהיינו דהכבוד שמים שאברהם אבינו הרבה בעולם הי' כ"כ גדול דחוץ ממה שהחשיבו את האומה באו לידבק בהם ואפילו להיות שפחה באומה זו וזה תוצאה מעמל אברהם אבינו להרבות כבוד שמים בעולם, וע"י זה בא כבוד שמים כזה שנכתבו פסוקים בתורה על כבודו של אברהם שזה גופא כבוד שמים ועד כדי כך אדם יכול לזכות שכל מעשיו וכל מה שמשבחים אותו יהי תורה, כיון דמעשיו עשו מהפך כ"כ גדול בעולם עד שהיו עובדי ע"ז שהכירו דמוטב להיות שפחה לאומה זו כדי לידבק בזה.

מלחמת המלאכים

ויאמר לא יעקב יאמר שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל (ל"ב כ"ט)

כתב רש"י וז"ל ועם אנשים "עשו ולבן". והקשה מרן הגרי"ז צ"ל דהרי עם עשו עדיין לא נפגש, וא"כ מהו שכתב רש"י ועם אנשים עשו ולבן? [שאלה זו שאל מרן זצ"ל בזמן המלחמה כששהה בוילנא] ותיריך : דהנה המלחמה עם שרו של עשו היתה מלחמה רוחנית וכמו שאמרו חז"ל (חולין צא, א) שהגיע האבק עד כסא הכבוד, ולכן לאחר שניצח יעקב אבינו במלחמה הרוחנית נגד שרו של עשו, שוב לא היו נחשבים לפניו עשו וארבע מאות איש שבאו להלחם עמו, כי העיקר היא המלחמה הרוחנית ואם מנצחים בה אז ברור הוא שהנצחון מוחלט גם במלחמה הגשמית, ושפיר נחשב "נצחו לעשו".

ושמעתי מרבנו שליט"א שהוסיף לזה דברי רש"י בגמ' ברכות י"ז ע"א על הא דאיתא רב ספרא בתר צלותיה אמר הכי: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה וכו' וכתב רש"י בפמליא של מעלה בחבורת שרי האומות שכשהשרים של מעלה יש תגר ביניהם, תיכף יש קטטה בין האומות כדכתיב ועתה אשוב להלחם עם שר פרס (הגדש"פ שי תורה עמ' קיח)

דורון בעלי מומין

עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים. (וישלח לב, טו) ובבעל הטורים כתב עזים מאתים. כל תיבה של זה הפסוק מסיים במ"ם. וכן בפסוק של ומנחתם ונסכיהם (במדבר כט לג). שבשביל הדורון ששלח יעקב לעשו והם תק"ן בהמות, ולא סמך על הבטחת הקב"ה, הוצרכו בניו להביא תק"ן קרבנות בשנה, כדמפורש בפרשת פנחס. והם ח' ממין ונגדם מלכו ח' מלכים באדום לפני מלך מלך בישראל (ב"ר עה יא) ד"א: לכך מסיים הכל במ"ם לפי שכל הבהמות ששלח לו היו בעלי מומים, שלא יקריב מהם קרבן (לקח טוב) עכ"ד.

וצ"ב דא"כ נמצא דליעקב היו הרבה בהמות בעלי מום, וזה לא סימן ברכה, והעירו דלמש"כ במד"ר (ע"ג י"א) הריבוי העצום של הבע"ח היה ליעקב א"כ זה לא כ"כ הרבה בעלי מומין, אלא דמ"מ זה מוכיח דהיו הרבה בע"מ דאל"כ וכי הוא חיפש בכל העדרים למצוא את הבע"מ, ועוד צ"ב איך הוא שלח לעשו דורון כזה לפייסו הרי כשיראה שכולם בעלי מומים, זה יעורר את רוגזו, ובספר מלאכי (א ח) כתוב וכי תגישון עוד לזבח אין רע וגו' הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך. ואפשר לומר דיש בעלי מומין שלאומות אינם נקראים מום וכמבואר בגיטין (נו, א) ושלח קרבן והוא עשה בבהמה מום, במקום שאצל הגוים אינו נחשב מום. אמנם אכתי צ"ב דאם כן הא יש לחוש שיקריב מהם קרבן.

ואולי י"ל שהיו מומים כאלו דמצד הקריבהו נא לפחתך אין חשש, אבל מצד הדין ידע עשו שא"א להקריבם קרבן, ומ"מ עדיין קשה דכיון ששלח דורון לפייסו איך שלח בע"ח שהי' בכולם פגם.

דורון לעכו"ם

קח נא את ברכתי אשר הבאת לך כי חנני אלהים וכי יש לי כל ויפצר בו ויקח. (וישלח לג, יא) הנה כלל ישראל התנהגו כך הרבה פעמים במשך הגלות וניצלו מגזירות רעות רח"ל, והי' מעשה שרצו לשחד מושל אחד ולא רצה לקחת כסף, ושאלו את המשתדל אם ניסה לקיים מש"כ "ויפצר בו" ובמלחמה העולמית הי' אפשר להציל הרבה

ענין בפרשה – תומכי תורה

בכף ירך יעקב – בתומכי דאורייתא (זוה"ק)

שהוא בצרה ובתחושה לא טובה הגורמת לו לעצבות, ומפאת כך נפתח ליבו הרבה יותר מהצפוי, והוא נדב סכום נכבד מאד למטרה נכספת זו.

הקושי בהחזקת תורה

שח"א שליט"א: באחד הימים התבקשתי על ידי רבנו שליט"א לסייע במצוה מסויימת שנצרך לה סכום כסף נכבד, נרתמתי לסייע להם ולהפתעתי בתוך יום אחד גייסתי כמה מאות אלפי דולר היתה לי חלישות הדעת מכך. וניגשתי קמיה דהראש הישיבה שליט"א בשאלה: כיצד יתכן שעבור לימוד התורה אני עובד קשה כל כך בגיוס התרומות, ואני נתקל רבות בחוסר הצלחה מספקת, ואילו כאן כשמדובר על מטרת מצוה ולא על התורה עצמה, אני מצליח ביום אחד להשיג סכום כה גדול.

ראש הישיבה שליט"א השיב לי בנימה אבהית: עליך לדעת כי בלימוד התורה תמיד יהיה קשה יותר מכל דבר אחר, שכן צריכה להיות לאותם גבירים זכות מיוחדת ע"מ שיהיו שותפי אמת בלימוד התורה בשיא טהרתה, כפי שהיא נלמדת במסירות על ידי מאות האברכים ולא הכל זוכים לכך.

לימוד תורה של האדם עצמו הוא יותר חשוב במעלתו מהחזקת התורה של רבים.

שאלה: אם יש אדם שהוא "עשיר" ובעל עסקים ועוזב את הכל, והולך ללמוד תורה, ואדם זה שהוא "עשיר" מחזיק מוסדות, והרבה ישיבות, והכל יאבד משום שלא יהא לו כסף אם ילמד, ובעצם מפסיד את כל הזבולון שלו? האם עושה נכון? תשובה: טוב מאד הוא עושה, ולא כדאי לו להמשיך להיות זבולון.

שאלה: אדם שיכול להחזיק תורה להרבה אנשים בכסף, ולא ילמד כ"כ והוא בכל אופן לומד ואז הוא דואג רק לעצמו האם זה דרך? תשובה: כן.

והראה מה שכתב בספר רוח חיים על המשנה באבות (פרק ו' משנה ה') ואל תתאוה לשולחנם כתב וז"ל: כי היצר הרע יפתהו לאחוז בעניני עולם הזה להתעשר, באומרו הלא עשירים קונים להם חיי עוה"ב, וגם אתה אם היית כמותם ולא מחובשי בית המדרש היית כאחד מהם, אל תתאוה לשולחנם כי שולחנך גדול שהקב"ה ישלם לך לפום צערא אגרא ואמרו חז"ל וכו', עיי"ש.

אדם שמחזיק הישיבה בכסף, ובלימוד (גדרו)

שאלה: ראשי ישיבות שדואגים ללימוד התורה בישיבה וגם להחזקת הישיבה מה הם נחשבים, האם זה נחשב "הכל תורה" מצד המשנה באבות (א, א) "העמידו תלמידים הרבה", או שמא זה נקרא זבולון ויששכר ביחד? תשובה: זה נקרא זבולון ויששכר ביחד.

כתב שותפות

בס"ד לכב' הרב... שליט"א היות שכבר כתב החפץ חיים זצוק"ל בספר שם עולם דמבואר בשיטה מקובצת כתובות דף מ"ט דמה דאמרינן דאין לבזבז בשביל צדקה יותר מחומש נכסיו זה דוקא לשאר צדקות, אבל לתורה אין שיעור, וכי רוצה לעשות דבר טוב כאילו שותף עם הקב"ה שהרבה ממה שיריוח יהי לעזור ולתמוך בלומדי תורה, הנני מאחל לו ברכה והצלחה יזכה הוא וכל בני ביתו ברוחניות ובגשמיות על הצד הטוב, ואני מסכים להיות שותף עמך בגלל מצוה גדול של תמיכת עמלי תורה, ובכח שותפות בהחזקת לומדי תורה יזכה לכל הברכות האמורות לעושי רצונו יתברך שמו בתוכם נחת מבנים ובנות ומכל יוצאי חלציו וכל בני ביתו יריון מדשן ביתו.

לקראת ימי החנוכה הבעל"ט אנו מבקשים שוב מכל מי שיש בידו ד"ת בהלכה ובאגדה או הנהגה על עניני חנוכה מרבנו שליט"א או הערות על הנכב בשנה שעברה בענינים אלו שיואל להעבירם בהקדם [עד יום א' יז כסלו] למערכת לזיכוי הרבים

אתה הצינור

שח"א שליט"א בתחילת דרכי כראש כולל, כשלמדו בכולל ארבעים אברכים באתי לביתו של רבנו שליט"א והצגתי בפני את שאלתי אם להוסיף עוד שלשים אברכים לכולל? תשובתו של רבנו היא לי למורה דרך עד היום הזה.

אתה חושב שהקב"ה נותן לך את הכסף ואתה מעבירו אל האברך, טעות בידך לכל אברך נגזר בראש השנה את הסכום המדוייק ממנו יתפרנס במשך כל השנה, הכסף מוכן מן השמים בעבורו, והשאלה היא רק מי יהיה הצינור דרכו יעבור הכסף אל האברך, אם אתה חפץ בזכויות הנפלאות הכרוכות בהחזקת תורה, תיקח על עצמך את העול ואז הקב"ה יעביר את הכסף המיועד לאותו אברך דרכך, ואז זכות הלימוד שלו יהיה שלך, הצינור שלך יתרחב ואם לא תיקח על עצמך את העול, יעביר הקב"ה את הכסף המיועד לאותו אברך דרך צינור אחר ואז הזכויות יהיו שלו.

הדברים הללו נאמרו גם לגביר תומך התורה. סכום הכסף הנגזר בראש השנה לאותו אברך העמל בתורה יגיע אליו בכל מצב, השאלה היא רק מי הוא זה שיש לו את הזכות להיות הצינור ולרכוש את זכות לימודו של אותו האברך, וגם לקבל כאן בעולם הזה את שכרו ולהתעשר בזכות תרומות.

קודם להתחייב

פעם ביקש נדיב א' ברכה מרבנו על עיסקה שעומד לעשות, והבטיח שאם יצליח יתן סכום נכבד לצדקה, אמר לו רבנו שיתחייב קודם כל על הסכום שיתן להחזקת תורה, וכשהקב"ה יראה שהוא מתחייב הוא יכניס ברכה בעסק.

לסמוך על הנס

שח"א שליט"א העומד בראש רשת כוללים גדולה המאגדת בתוכה קרוב לאלפיים אברכים, היה זה בתקופה בה היה רבנו שליט"א פותח כוללים רבים מאה אברכים בעיר זו, מאתיים אברכים בעיר אחרת, וכן הלאה.

וכשהגיעה רשת הכוללים לכדי אלף אברכים, פנה אחד מגדולי מחזיקי התורה אל רבנו שליט"א בתמיחה עד כמה אפשר לפתוח עוד כוללים ועוד כוללים? הרי זה לא מסתבר כלל בדרך הטבע להחזיק סכום עצום כזה של אברכים איך אפשר לפתוח כל כך הרבה כוללים כשאין יודעים מניין יחזיקו אותם?

רבנו שליט"א השיב לו בפשיטות: כשמסתכלים על כל העניין הזה בעיניים של מסחר מנקודת מבטו של סוחר אתה צודק, אלף אברכים זה מעל ומעבר לכוחות של אדם לישא על כתפיו, אך כשמסתכלים על זה בצורה שונה כשיודעים שמדובר כאן בהחזקת התורה של הרבונות של עולם, ההסתכלות היא אחרת לא מנקודת מבט של מסחר, הכל מתנהל מחוץ לגדרי הטבע הרגילים הנהגה שונה אפשר לפתוח עוד ועוד כוללים ולסמוך על הנס.

לומר תהלים

רבנו הורה לאחד ממקורביו העומד בראשות רשת כוללים גדולה כשנוסע לחו"ל, שכל יום בבוקר יקפיד לגמור את כל התהלים. וסיפר המקורב שלעתים כשרואה שטרם נענה ונושע, גומר פעמיים את התהלים ברציפות בלי לדבר ולהפסיק כלל.

פעם אחת קרה שקיבל טלפון חשוב מאחד הגבירים, והוא ענה בתנועות ללא דיבור בעודו קורא את מזמורי התהלים, והגביר חשב

מכתבי רבנו לנדיבי עם

רבנו שליט"א הוא הגבר הקים על, שהרים קרנה של תורה בדור האחרון ועשה מהפיכה עצומה בכל ענין ריבוי הכוללים והחזקות, ומסר נפשו למענם, וכמה פעמים כשהגישו לפניו לאכול את ארוחת בוקר, אמר שאינו יכול לאכול כשהוא יודע שבכמה רשתות כוללים לא קיבלו עדיין משכורת, והעיד ע"ע שכתב מאות מאות מכתבים לעודד נדיבי עם לתמוך במוסדות התורה, והבאנו כאן טיפה מן הים, ובעיקר דברים חדשים במעלת מצוה זו [וראה עוד בקובץ אגרות צא- קנ]

בדברים שידוע לכ"ת יותר ממנו, ויה"ר שנזכה כולנו להיות מעושי מצוה וממזכי הרבים ונזכה בקרוב לגאולה האמתית בבלצ"ג בב"א.

בושה וחרטה

ידוע כי כל העולם עומד על תורה, ובלי תורה אין להעולם קיום, וכמובן לומדי תורה הם מקיימים העולמות, ואלה שרוצים למעט תורה זה עון חמור מאד, ושמעתי שיש כאלה שמיעצין למעט תורה ע"י כל מיני עצות טועים בחשבם שע"י יתרבה תורה כיון שרק מועטין ילמדו ויכלו יותר לפרנס אותם, כי יש ביד הקב"ה לפרנס לכולם וזכות התומכים גורמים שיתרבה תורה בישראל וזכותם גדול עד מאד, וכ"ז שיש אפשרות להוסיף מצוה גדולה לתמוך, ויתביישו בעולם העליון **בושה וחרטה על שלא רצו לתמוך בכל מיני תירוצים ואמתלאות**, והבוטח בה' ותומך לומדיה חסד יסובבנו. י"ב כסלו תשע"ב לפ"ק

פירותיהן בעולם הזה

הנה זה ידוע בכל ישראל שכל קיומנו בכל הדורות הוא בזכות התורה, בין ע"י הלומדים בה וגם המחזיקים ותומכים בלומדי תורה, על ידיהם אנו חיים, וכתוב מפורש ותומכיה מאושר, היינו שתומכי התורה הם האנשים המאושרים בין בעולמינו עולם הזה וגם חיי נצח לעולם הבא. והנה המציאות הראתה לאחרונה בעליל כי כל אותם נדיבי לב אשר נתנו מהונם ביד רחבה להחזקת לומדי תורה בכוללים וישיבות, כפי גודל נתינתם כך נתברכו מן השמים בשפע רב כהנה וכהנה, מלבד גודל השכר בבא אשר מי ישורנו.

וזה דבר נפלא, שבדורינו זה שרב בו הסתר פנים ואין זוכין כל כך לגילוי השגחה. הנה בזה גילוי ההשגחה באופן בולט כל כך הוא חסד מיוחד מן השמים וקידוש השם גדול בדורינו.

וכן יוסיפו מן השמים ברכה והצלחה לכל אותם אשר יוסיפו ויגדלו וירבו כהנה וכהנה בשימת לב והבנה לענין גדול ונשגב זה, אשר כאמור כל קיום היהדות, ובדורינו בפרט, תלוי בזה, וכאשר חזינו כי ארובות השמים נפתחו ויפתחו להם בס"ד, ואשרי חלקם של כל נדיבי לב ומעשה אשר יתנם ליבם לכל זה.

גברה שנאה

אל אחב"י בכל מקומות מושבותיהם ה' עליהם יחי' לרגלי המצב של היום, הנה זמנינו הוא נקרא אחרית הימים, ואנו רואים שכל מה שנאמר בגמ' ומדרשים על הזמן הזה שנקרא עקבתא דמשיחא, נתקיים הכל ממש. והנה אנו רואים שהאומות העולם כמעט בכל המדינות הוסיפו להתנהג מאד בשנאה לישראל. והעצה לזה הוא רק על ידי הרבות תורה ויראת שמים ועשיית חסד, כמבואר בחז"ל. ודוקא כולם, לכן מי שבעצמו אין לו אפשרות ללמוד, דאז כל זכותו הוא רק ע"י תמיכה לתורה. ואפילו מי שלומד מ"מ צריך גם להחזיק, כמו שאמרין בירושלמי סוטה (הובא ברמב"ן פ' כי תבוא פרק כ"ז פסוק כ"ו) למד ולימד ושמר ועשה והי' סיפק בידו להחזיק ולא החזיק, הרי זה בכלל ארור, ה' ישמרנו, א"כ אין להעלות על הדעת להנצל בלי זה.

והנה יש אנשים שמתעלמים ולא רוצים לראות איך אש השנאה גדל והולך, וחושבים שלוי עלי נפשי, בפרט מי שברכו השי"ת בעושר בוטח בעשרו, אבל גם אנשים באירופה חשבו ככה, ומה ה' סופם, עושרם לא עזר להם כלום.

לכן חוסו על נפשכם ותתקברו לתורת השי"ת ולמצותיו, וגם לתמוך במוסדות תורה וחסד. ויש לקוות שע"י שיתקברו להשי"ת, יחוסו על שארית עמו, ויה"ר שנזכה בקרוב להגאל ולראות בבנין אריאל, א"ס.

כשאין בכוח

הנה המדרגה שאדון הכל הקב"ה, דורש מכל א' מי שיכול הוא להיות כל אחד לומד תורה ומי שאין בכוח משום איזה סיבה אז גם מי שתומך לומדי תורה וע"י יוכלו ללמוד, אז זכותו כמותם ויש לשמוח שיש גם לאלה שלא לומדים יומם ולילה אפשרות לזכות כמו הלומדים, בכן יתברך כבודו בכל מילי דמיטב ויזכה בזכות זה לרוחניות וגשמיות כמו שכתוב ותומכיה מאושר.

לא לדרוש בתוקף

היות שהמצב הכלכלי של המדינות הם בירידה, ובאמת ה' מצבים יותר קשים בעולם כמו שכתוב בחז"ל [-בר"ר פ"מ ג'] שעשר פעמים ה' רעב גדול מאד, וב"ה בימינו אין חלילה רעב, אבל התרגלו האנשים לחיים טובים, חיים של נוחיות, לא חסר שום דבר מהגשמיות, ואחרי זה מתקיים מה שאמרו אין ארי נהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר, ואחרי זה מתגעגעים אל סיר הבשר... שאפשר לחיות עם כל התענוגים וכמובן בן אדם הדבר הראשון שרוצה להפטר מזה הוא תמיכת בני תורה, אבל בוודאי צריך סבלנות, ודבר א' יש להעיר לא לדרוש בתוקף מהאנשים, כי אז לא מסתכלים טוב עליו כאילו נוגשים, ובודאי אם מקיימים תחנונים ידבר רש ולא תובעים הרבה אז יזכה לסייעתא דשמיא מאד, והיות שזכית להיות עוסק במצוה גדולה של תמיכת לומדי תורה תשתדל לא להוציא מצוה זאת ממך כי זה חיים ואושר, וה' הטוב יעזור שתוכל להמשיך במצוה זאת ותזכו אתה וכל משפחתך בזה ובבא.

לחשוב על חיים הנצחיים

היות שמסתמא ידוע למר חשיבות תמיכת לומדי תורה, אע"פ כן כדאי להתחזק בזה עוד לדעת עד כמה זוכין בזה. ואדם צריך לדעת כי לא חיים לעולם, וצריך מאד לחשוב על חיים הנצחיים אשר זוכים רק על ידי תורה ומצות, והחזקת לומדי תורה הוא מהעיקרים אשר זוכים להיות מאושר, ולהפך רחמנא ליצלן מאבדין חיי נצח וה' יתברך יעזור לו ולאובהי ומחזיקי תורה ויזכו בכל טוב בזה ובבא.

כנסיה לשם שמים – לעריכת דינר לטובת ישיבה

משנה מפורשת כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה מתקיימת, והנה כל כנסיה שתכלית להביא להרבות תורה ולתמוך לומדיה הרי היא כנסיה שהיא לשם שמים, ונקוה שכל המשתתפים יזכו לברכות והצלחות וכן יהי רצון.

עיקר הזכות

ידועים כל אנשים החפצים לתת דבר קיים לדורות, הוא על ידי הישיבות שבהם מנחילים ומוסרים תורה לדורות, שזה עיקר מה שיכולים לזכות בעולם האמת, יזכה מר להיות מהזוכים ומזכים.

כל תקוותנו

בזמן האחרון רבו המבקשים לכתוב לכ"ת בעניני מוסדות התורה והחסד וקשה להשיב פניהם ריקם, כי כולם רובצים תחת משאיהם בריבוי חובות, ובכן לא יקשה נא בעיני כ"ת אם מזמן לזמן יבואו דברי בענינים כאלה, ואין כונתי להטריחו ולהכבידו וידוע לי שכ"ת רוצה יותר ממני לעזור בכל מוסדות כאלה, בכן זה יהי בתור הקדמה למכתבי זה ולכיוצא בזה.

עכשיו נתבקשתי להמליץ עבור כולל אברכים הקיים כאן בבני ברק ע"ש ... שנמצאים שם עשרות אברכים השוקדים בתורה"ק ונתמכים על ידי הנהלת המוסד הנ"ל, וכהיום הלא כל תקוותנו על האברכים הצעירים המתמסרים ללמוד תורה"ק שמהם יבנה ישראל סבא וכל מה **שמתרבים הכוללים מתרבה אור התורה בישראל** וזהו מעלה עמוקה של ההבטחה שנבטחנו כי לא תשכח מפי זרעו, ובכלל מה לי להרבות

יום היארצייט של הסבא מנובהרדוק הגה"ח מוהרי"י הורביץ זצ"ל נלב"ע י"ז כסלו תר"פ

רבנו שליט"א הסתופף בצל תלמידי הסבא, בישיבת תורת חסד המשגיח הגר"א גורדון הי"ד היה תלמיד הסבא, ועוד קיבל מתלמידים של הסבא. עוד סיפר רבנו שאחיו משה אליהו היה תלמיד ישיבת נוברהרדוק והיה הולך מעירה לעיירה להביא ילדים לנוברהרדוק. ואז אמו אמרה לו שיחזור ללמוד בבריסק עוד סיפר: שהיה לכל תלמידי נוברהרדוק באיזור ימי החנוכה כינוס גדול בעיר מזריטש שליד בריסק, ובבריסק היה תחנת רכבת גדולה, ולשם היו מגיעים הרבה בחורים מנוברהרדוק, כדי להמשיך למזריטש, ולפעמים היו נשארים שם בלילות, והיה אביו ר' נח צבי מארח אותם בביתו [אם עוד מאנשי בריסק] והיו לוקחים את כל המזונות, וגם מסירים את הדלתות של החדרים ומניחים על הריצפה כדי שיוכלו לישון הרבה בחורים בבית. (מפי בנו הגר"מ שליט"א) גם בבריסק הקימו תלמידי הסבא כולל בבית המדרש של הרב, ובפתיחה הגיע הגאון ר' אברהם יפהן ועמו עוד מגדולי נוברהרדוק. [והיה תקופה שרבנו למד ג"כ בבית הכנסת הנ"ל]

כוח הבדידות

קבלנו רשימות מתכריך כתבים של חכ"א שליט"א תלמיד מקרוב לרבנו שליט"א שזכה לשמוע מפיו שיחות בעבודת ה' ודברי הדרכה בדרכי העליה והעלם על הכתב סמוך לשמיעתו, ואנחנו מפרסמים כאן קטע חשוב בנוגע לסבא זצ"ל [וחלקם תורגם מאדיש]

אמר רבנו: שישנם הרבה דרגות שצריך להגיע אליהם כגון מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש באבות פ"ד מ"ד אודות מידת השתוות שאמר חסיד אחד שהיום המאושר ביותר שלו כל ימי חייו היה ביום שביזו אותו בבזיון נורא ע"ש, וכי האם אפשר להגיע לזה בלי לעבוד על כך? בודאי שלא! צריך לעבוד כדי לזכות. ונשאל כיצד עובדים על כך, ובתחילה לא רצה להשיב אלא חזר ואמר צריך לעבוד, ואחר שהפצירו בו ושאלו האם לעבוד ע"י לימוד התורה, אמר בודאי בלי לימוד התורה אין כלום, אבל זה לא מספיק אלא צריך לעבוד.

לבסוף פתח רבנו שליט"א ואמר בשביל זה צריך נשמה טהורה כמו שאמרים בנוסח הברכה 'נשמה שנתת בי טהורה היא', אבל בדורות שלנו אין לאף אחד נשמה טהורה וממילא קשה מאוד להגיע לכל מיני דרגות גבהות ונעלות כגון הנזכר מחוה"ל וכגון להרגיש את חורבן ביהמ"ק, ותמהתי לפניו אם כן האם אנו אומרים בכל בוקר ברכה לבטלה הרי אם אומרים ברכה זו משמע שאפשר גם בדורות שלנו לטהר את הנשמה ולישמור עלי טהורה כדי שהקב"ה נפח בקרבנו.

כאן הרצינו פני רבנו שליט"א ואמר "כתוב כתונת בד קודש ילבש יש כאן רמז בד מלשון בדידות [הרמז מובא בהרבה קדמונים] כיצד זוהי אדם ללבוש כתונת קודש איך אדם זוכה לקדש את עצמו התשובה היא על ידי בדידות. הבעיה של כולנו הבעיה של הדור שלנו שחיים בין אנשים שנמצאים בתוך חברה, וכל אחד מתייחס אל החברה מה יאמרו ומה יגידו, כשאדם שרוי בין חברים, כל המחשבות שלו זה 'אני' 'אני' 'ההוא' 'ההוא' ומתמלאים בכעס ובגאווה ובכל מיני נסיונות.

אבל כשאדם נמצא בבדידות כשהוא מנותק מהחברה אין לו את כל הנסיונות ואין לו את כל המחשבות של גאווה ושל כעס, ובפרט אם ההוא יושב במקום פתוח תחת כיפת השמים הוא מתמלא מחשבות נעלות ומרוממות והוא מקבל הערלכקהייט – רוממות, וממילא אחרי שהוא נמצא בכזה מצב במשך כמה שנים, אז גם אם הוא אח"כ נמצא בין חברה אין לו כל הנסיונות ואת המידות כי הוא מרומם ולא איכפת לו משום דבר.

הנה יעקב אבינו היה רועה צאן במשך הרבה שנים, האם הוא בזבז את הזמן? בודאי שלא. פשיטא שהוא למד תורה כמבואר בחז"ל, אבל מהו המעשה בתואר 'רועה צאן' המעלה שיש בבדידות מאנשים וישב במקום פתוח מתחת כחפת השמים וכך הוא נהיה יעקב אבינו בחרי האבות, וכן היה אצל משה רבינו שהיה רועה צאן עשרות שנים, כך הוא הדרך לגדול וכך היה אצל דוד המלך.

וכן מצינו אצל הרבה גדולי ישראל, שהדרך לגדול היה ע"י שמתבודד מהחברה וכמו אדוננו הגר"א שהלך לגלות כדי להתבודד מאנשים, וגם כשהוא היה בביתו היה בודד ומתרחק מהחברה.

ר' יוזל מנובהרדוק כבר היה אחרי החתונה ועבד לפרנסתו, ופעם פגש אותו אותו ר' ישראל סלנטר ושאל אותו מה עוסק, ואמר לך שעוסק לפרנסתו כי צריך לראות במה לחיות, ואמר לו הגר"ס יש תוכניות איך לחיות **אבל יש לך תוכניות איך למות**, יותר קשה למות וא"כ צריך להכין תוכניות במה למות. הדברים פגעו בר' יוזל והוא מיד עזב את הכל וישב בבדידות הרבה שנים, הוא היה אדם חזק והיה מסוגל לזה וכך הוא נהיה דער גרויסער ר' יוזל.

זה כך היא הדרך לעבוד וכך אפשר שהנשמה תהיה טהורה, **אבל בדורות שלנו אנחנו נמצאים בין אנשים וככה א"א להתעלות ולהתרומם.**

נשאל אם כן האם זה הדרך שאדם יסגור את עצמו באיזה בית כנסת נדח לכמה שנים. נענה רבנו שליט"א ואמר אבל לאף אחד בדורות שלנו אין כוח לעמוד בזה.

בטחון

מסופר על הסבא הגר"ר יוזל זצ"ל שפ"א למד בלילה וכבה נרו שהאיר לו ולא היה בידו נר אחר והתחזק במידת הבטחון שהקב"ה יזמין לו נר ולפתע הגיע גוי ונתן לו נר, והניח אצלו את שאריתו למשמרת ולעדות על כך שהקב"ה מזמן לבוטח בו את צרכיו. (ואחר פטירתו היה הנר מונח אצל חתנו הגר"ר אברהם יפהן זצ"ל) ומה שהסבא זכה לכך הוא מפני שהיה הוא מיוחד בעבודתו על מידת הבטחון. (ובנוברהרדוק היו שנהגו להכנס ליער ולנסות את עצמם במידת הבטחון ורובם היו נשברים וחוזרים לביתם אח"כ לאכול...) מפני שזו דרגה גבוהה מאד בבטחון שרק יחידים ממש זוכים לעמוד בה).

והגר"ר שלמה בלוך היה אומר שאמונה בחוש למד מהח"ח שהיה מדבר הרבה על אמונה בחוש, ואילו את מידת הבטחון למד מהסבא זצ"ל שהיה מדבר על כך הרבה.

ר' דוד בליאכר

סיפר רבינו שכשהיה כבן ארבע עשרה שלחוהו הוריו למקום נופש בשם "דוביצא" ביחד עם תלמידי מרן הגר"ז זצ"ל, וישן בחדר אחד עם הגאון ר' לייב פומרנצ'יק זצ"ל בעל העמק ברכה, והיה שם גם הגה"צ ר' דוד בליאכר זצ"ל שהיה משגיח בישיבת נוברדהוק במעזריטש, ומסר שם שיחה מוסרית.

נהפכים כאן

פעם הגיע א' לישיבת נוברהרדוק ואמר שנראה שלומדים כאן משוגעים, ואמר לו הסבא נכון הם באים לכאן משוגעים אבל יוצאים בני אדם. (צדיק כתמר יפרח עמי שא)

מערער סמכות

סיפר רבנו בשם ג"א זצ"ל שלמד בנוברהרדוק והיה בעל כשרון גדול ונתן לו הסבא למסור שיעורים בישיבה, ובנוברהרדוק היה גר הערוך השולחן, ובחורים שראה הסא שכבר הגיעו להוראה היה שולח להערוך השולחן שיתן להם סמיכה.

ואותו ג"א נעשה חביב למאוד לבעל הערוך השולחן, ואמר לו שגם אם הוא ישלח לו בחורים יתן להם סמיכה, וכך עשה ששלח לו בחורים לסמיכה, וכששמע מכך הסבא הורה לבחור הג"ל להפסיק למסור שיעורים בישיבה שזה מערער את סמכות ההר"ה בישיבה, ואמר הגאון הנ"ל דאכן צדק הסבא במעשה זה.

תלמיד נוברהרדוק בדאצא

סיפר רבנו שסיפר לו הגר"ר דוד רפפורט זצ"ל [חמיו של הרה"ג ר' משה שפירא שליט"א מב"ב] שלמד בנוברדהוק, ופעם הי' במקום נופש דערמאצ'עווע, והי' שם מרן הגר"ז זצוק"ל. ובמוצש"ק ליל תשעה באב, מיד לאחר מעריב, מזג לו מרן הגר"ז זצוק"ל כוס חלב, ואמר לו שיבדיל על זה, והתפלל מה קרה? אמר לו מרן אָז אַנְוֵבֶארְדִיקֶער פֿאַרט אָף דאָצא, אַיז ער זיָקער אַחוּלָה מסוכן... אם תלמידי נוברדהוק נוסע לדאצא, בודאי הוא חולה מסוכן... והיינו שלא הי' דרכם לערוך נופשים כלל, ואם כבר יצא א' לנופש, חייב להיות שהוא חולה מסוכן, וממילא אסור לו לצום אפילו מעט. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שליט"א)

נשיח בחוקיד

עילוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 94 * וישלח תשע"ו

מנחה היא שלוחה (לב, יח)

שח הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: יש מקרים שהקב"ה רוצה להעניק מתנה לאדם, וכך הוא קם בבוקר בהיר ומוצא את עצמו מושפע בשפע גדול עד בלי די. דוגמה לכך אפשר למצוא במעשה שיסופר כאן שהתרחש באחד הקניונים בארץ, ומקפל בתוכו שאלה הלכתית מעניינת מאוד.

אנשים רבים הגיעו באותו יום לקניון, ולאחר שערכו את הקניות, עמדו בתור לתשלום בקופה. אחד הלקוחות החל להשתעל, והשיעול גבר מרגע לרגע, עד שמפיו ניתזו 'זיקוקין' על האנשים האחרים שעמדו לפניו בתור.

האדם שעמד מאחרי המשתעל העיר לו על כך, ואמר שאין זה מן הראוי לנהוג כך, כיון שידוע שניצוצות שכאלו היוצאים מפיו של המשתעל, עלולים להזיק לאנשים רגישים כמו זקנים וילדים, והציע לו לעמוד בצד.

המשתעל שמע את הדברים ולא התמרד, עזב את התור והמתין מן הצד, והאדם שהעיר לו התקדם עתה ותפס את מקומו של המשתעל.

והנה, לאחר שהמעיר שילם את חובו בקופה, קרה משהו... מנהל הקניון ניגש אליו עם מעטפה בידו, ומסביבו עדת צלמים המנסים לתפוס כל 'פזזה' אפשרית.

הוא מוסר לו את המעטפה, ומודיע לו חגיגת שיש כאן תלושי קניה בסך של לא פחות מ-10,000 שקלים, וכל זאת משום היותו 'הלקוח המיליון' של הקניון...

כל אחד יכול לנחש מה קרה עכשיו. המשתעל, שעמד בצד, הפסיק להשתעל... ובא לתבוע את תלושי הקניה הללו לעצמו, שכן אלמלא יצא מן התור, היה הוא אמור לזכות בהם...

הסיפור הגיע אלינו, ונשאלה השאלה מה אומרת התורה במקרה שכזה?

בהיותי אצל גיסי מרן הגר"ח קניבסקי, אמרתי שלדעתי תלושי הקניה אינם שייכים למשתעל, אלא למי שהעיר לו, שכן במצב שבו היה המשתעל, ששיעוליו הזיקו לבריות, היה אסור לעמוד בתור, וכיון שכך אין לו זכות לתבוע את התלושים.

גיסי הסכים לדברים, אלא שהרגיש יותר את היותו של המשתעל בגדר מזיק.

גם הגאון רבי נסים קרליץ היה בדעה שהמשתעל אינו אמור לזכות בתלושים, ומסיבה אחרת. הגאון שליט"א הסביר זאת בכך ש'האנשים זוכים, ולא התלושים', ומן השמים רצו שהמשתעל לא יזכה, ולכן סיבבו שישתעל ויעזוב את התור, ואם השי"ת היה רוצה שהוא יזכה, לא היה מביא את שיעוליו העמוקים, ולהוצאתו מן התור.

הגר"נ ציטט את מה שסיפר החפץ חיים, על ת"ח שהתארח בביתו של איש פשוט אחד, ושניהם רכשו כרטיסי הגרלה. והנה, בעה"ב אמר לעצמו שמן הסתם בשמים רוצים לעשות טובה לתלמיד חכם המתארח בביתו, ולכן לכרטיס שלו יש יותר סיכויים לזכות בהגרלה.

מה עשה? לאיר שנרדם הת"ח האורח על מיטתו, קם בעל הבית והחליף את הכרטיסים... את שלו הניח בכיסו של הת"ח, ואת הכרטיס של הת"ח לקח לעצמו.

ומה קרה בסוף? – הכרטיס של הבעה"ב, שהיה מונח עתה בכיסו של הת"ח, עלה בגורל, וזכה בהגרלה הגדולה.

ראה בעל הבית בהפסדו הצורב, והחל להתפתל סביב האורח בתירוצים ובנימוקים, תוך שהוא 'מסביר' לו ש'הכרטיס שלי נפל בטעות' לתוך הכיס שלך, והכרטיס שלך נפל בטעות אל הכיס שלי"...

אמר על כך החפץ חיים: וכי הכרטיסים זוכים?! הלא האנשים זוכים! ומי שהשי"ת רוצה להעניק לו את ההון, הוא הזוכה, ואין בלתו! ואם בעל-הבית הניח את כרטיסו בכיסו של הת"ח, ולבסוף דוקא כרטיס זה זכה, אות ברור הוא שכך רצו בשמים, ומה לו להתלונן על כך.

וכן גם במקרה של הקניון, אמר הגר"נ שליט"א; אם הקב"ה סיבב את הענין בצורה כזו, אות הוא שהתלושים היו צריכים להגיע לידי של האדם השני.

הרי כל הסיפור הזה של רצון בעלי הקניון להעניק מתנות ל'קונה המיליון', נשמע הזוי, ורק אחת להרבה שנים שומעים על דבר כזה, ולכן ברור שכך גילגלו מן השמים כדי שהאדם שהעיר למשתעל, יזכה בפרס.

ויתירה מזאת; האם מדובר באמת בקונה המיליון? היש למישהו ראיות על כך? הרי ברור שבעלי הקניון חיפשו פרסומת לעצמם, ולכן עשו את הענין בדרך שכזו, והביאו צלמים ועיתונאים כדי שידווחו אחר כך על הסיפור המרתק, אבל לא שהיה זה באמת הקונה המיליון...

מכל זה מוכח שהיה זה רצונו של השי"ת להעניק מתנה לאדם ההוא, ולכן מי שהגישו לו את המעטפה בפועל, הוא הזוכה. [ברכי נפשי]

ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב (לב, כו)
ובזוה"ק "בכף ירכו" אלו תמכין דאורייתא.

התורמים צריכים ללמוד הרבה מוסר!

שאלה: מצוי היום שעושים לכבוד התורמים למוסדות תורה מסיבה הקרויה 'דינר', ובמעמד זה משבחים את מי שתרום את הסכום הגבוה ביותר, כדי לעודד אחרים שיתרמו גם הם. האם זה דבר שראוי לעשות?
תשובה: אכן דבר נכון לעשות כך, אך התורם עצמו צריך קודם להתחזק וללמוד הרבה 'מוסר', כדי לדעת שכל מה שמדברים עליו זה 'שטויות'.

"ולא קרדם לחפר בהם" (אבות פ"ד מ"ה)

ה'כסף משנה' (פ"ג מת"ת ה"י) הביא דעת הרמב"ם בפרוש המשנה שאין ליטול צדקה על מנת לעסוק בתורה. אבל ה'כסף משנה' האריך להוכיח שאין הדברים אמורים כלפי מי שמתמסר לגמרי לתורה. וזה לשונו: "וראינו על חכמי ישראל קודם זמן רבנו ואחריו נוהגים ליטול שכר מן הצבור, וגם כי נודה שהלכה כדברי רבנו בפרוש המשנה, אפשר שהסכימו כן כל חכמי הדורות משום "ע"ת לעשות לה' הפרו תורתך", שאילו לא היתה פרנסת הלומדים והמלמדים מצויה לא היו יכולים לטרוח בתורה כראוי והיתה התורה משתכחת חס ושלום, ובהיותה מצויה יוכל לעסוק ויגדיל תורה ויאדיר עכ"ל. וכן פסק להלכה הש"ך (יו"ד סי' רמ"ו ס"ק כ')

אמר רבנו: מה שנוהגים היום לתת כסף לבחורים ולאברכים על מבחנים וכדומה, צריך לדעת שפעם היו רגילים לעשות כך רק לילדים אך לא למבגרים. ובכולל חזון איש אין עושים כך. (עיין עוד חוט שני שבת ח"ד עמוד ש"א)
עוד אמר רבנו: מה שלאברך העמל בתורה באופן מיוחד יותר צריך לעזור יותר – אין זה משום שצריכים יותר לשמור שלא יהיו לו הפרעות.

בעבר, אופן חלוקת המלגה בכולל חזון איש היה, שרבנו התאים את המלגה לכל אברך לפי גודל משפחתו, האם אשתו עובדת או לא וכו'. שח הגאון רבי יוסף מאיר שליט"א, מחשובי לומדי כולל חזון איש: עומדת בזכרוני הרגשת ה"נושא בעול עם חברו" של רבנו. היה זה בתקופה שבה השאתי את בני, רבנו ניגש אלי ושאל אותי איך אני מסתדר עם ההוצאות הגדולות של החתונה בקניית הרהיטים וכו'. אמנם לא הייתי זקוק לעזרה, אך עצם ההתעניינות חממה את לבי. הרגשתי את ה"נושא בעול עם חברו".

כמה הנהגות מרבנו בתמיכת האברכים בכולל חזון איש

את הדברים הבאים שמענו מהגאון רבי מאיר לוריא שליט"א, ראש כולל 'חלקת יעקב' – בריש – בבני ברק, שלמד בצעירותו בכולל חזון איש שבראשות רבנו שליט"א ושמע את הדברים מרבנו.

א. הכולל נועד לאברכים שתורתם אמנותם. ולכן אף על פי שקבעו זמני סדרים, מכל מקום ודאי שאסרך שיש באפשרותו ללמוד יותר חייב ללמוד כפי יכלתו, ולא ירגיש שיצא ידי חובתו במילוי סדרי הכולל בלבד.

ב. בחלוקת מעטפות התמיכה לאברכים היה רבנו מטפל בעצמו. וכשהיה מחלק אותן, היה מוסר בעדינות ובמאור פנים מיוחד, שגרם לאברכים להרגיש תחושת חשיבות ורוממות מיוחדת.

ג. אחד רצה לפתוח כולל, ולשם כך שכנע אברכ מכולל חזון איש שיעברו אליו – וביניהם אני. מובן שהטיח מלגה גבוהה יותר. רבנו שמע על כך, וסבר שהדבר לא יהיה טוב עבורי. בסוף אותו חודש הבחנתי שהוסיף לי סכום מסוים במלגה. כשנגשתי ואמרתי שאני חושב שחלה כאן טעות, אמר לי: "זאת לא טעות, זה במכוון..."

ד. רבנו מסר בכולל שעורים בסוגיות הש"ס בהלכה, וכן שעורים במוסר כנזכר בהקדמה. פעם באתי אליו להתנצל על שלא נכנסתי לשעור. אמר לי רבנו בענוה מיוחדת: "השעורים לא מחייבים אף אחד, הם נמסרים רק משום שיש אברכים שרוצים את זה, לכן אני מוסר את השעור".

חובת ההשתדלות עד היכן?!

שח הרה"ג ר' משה זינגר שליט"א, נאמן רבנו: חודש אחד היה חסר לכולל לצורך ה'חלוקה' סך שלושים אלף שקל. אמרו לרבנו שיש נדיב לב המוכן לתת הלואה של שלושים אלף, ובאו לקבל את הסכמתו. לאחר מחשבה הסכים רבנו לכך. סוכם שבשעות אחר הצהרים יביאו לרבינו את שטר ההלואה כדי שיחתום עליו. כאשר הביאו את השטר, התבונן רבנו וסרב בכל תוקף להצעה, באמרו: "חשבתי שההלואה היא בשקלים, אך כעת אני רואה שמדובר על דולרים, לזה אין היתר לקחת הלואה! הסיבה שהסכמתי לקבלתה אינה אלא משום שזה הסכום בנצרך בדיוק לצורך ה'חלוקה', אבל יותר מזה אין לנו רשות ללוות". מזכיר הכולל, הרה"ג ר' אשר ויספיש זצ"ל, ניסה להסביר לרבנו שיש כאן הזדמנות מיוחדת אשר כדאי לנצל, ובפרט היות שיש לכולל עוד הוצאות חשובות, וכדאי לנצל את ההלואה הגדולה שנתנה בתנאים נוחים מאוד. עם כל זאת עמד רבנו בסרובו ואמר: "מי התיר לקחת הלואה לצורך דברים אחרים?". סופו של המעשה נשמע תקופה לאחר מכן מפי הרה"ג ר' אשר ויספיש זצ"ל, באותם ימים העברה ממשד הכולל בארצות הברית תרומה לא שגרתית בסך שלושים אלף דולר!!! והיה לפלא! ללמדנו איך צריך שקול דעת בעל פעם שלוקחים ההלואה, לבדוק האם זה בגדר ההשתדלות. (הליכות שני)

ויצב יעקב מצבה על קברתה (לה, כ)

דקדוק בכל מלה

אחת מקרובות משפחתו של רבנו נסתלקה לבית עולמה לאחר יסורים קשים. בני המשפחה ישבו עם רבנו כדי לכתוב את הנוסח שיכתב על המצבה. בין הדברים הם נסחו: "קבלה יסורים בשמחה".
העיר להם רבינו "בשמחה" זו דרגה מאוד גבוהה... "לבסוף הוחלט לכתוב 'באהבה'." (הליכות שני)

שיחה א' בסדרת
השיחות לימי החנוכה

גליון נה, פ' וישלח
מזכרונות חתשע"ו
רמת - השרון

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

עוסקי תורתך

[על הניסים ועל גרמי הניסים]

וזהו גם כן כדי להזכיר זכות פורים כי היה באותו הדור מרדכי הצדיק.

אבל יש הבדל, כאן כתוב בימי מתתיהו בן יוחנן, והיה מתאים לומר גם בימי מרדכי בן יאיר בנוסח התפילה. במגילת אסתר ידוע מי היה מרדכי, היה לו אבא שגם היה אדם חשוב. אבל כאן מזכירים בן יוחנן. ראיתי בספר 'שפתי חיים' שמוכח מכאן שיוחנן בדורו גם היה צדיק מיוחד שראוי להזכיר את שמו בנוסח התפילה שגם זכותו עזרה לנס חנוכה, מה שאין כן לגבי יאיר, אביו של מרדכי היהודי, שהוא לא היה באותה תקופה של גזירות המן, אבל יוחנן אבי מתתיהו היה חי בזמן גזירות היונים, וראוי להזכיר את זכותו.

הכל מתנה מהשם

ישנה כאן עוד משמעות, שזאת היא גם סיבה לזכויות שזכו לניסים של חנוכה. הגמ' אומרת בכמה מקומות ששם של אדם יש לו רמזים על מהות האדם, בימי מתתיהו-הפירוש - מתת - יהו, מתנה מהשם, מתתיהו הצדיק הוא חי את המציאות שכל דבר זה מתנה מהקב"ה. בעצם לא מגיע לי כלום, (גם אם אני עושה מצוות) מה שהקב"ה נותן זה רק חסד ובבחינת מתנה. הקב"ה לא חייב לתת לאדם עיניים לראות ורגליים ללכת, כל תינוק נולד ולא רואה ולא עומד על הרגלים, לכן הוא נקרא מתת-יהו, כשאדם הוא בדרגה כזו שהכל מתנה מהשם, הוא ראוי לנס,

'בן יוחנן' זה שם השם, השם חונן - חנים. כמו שכתוב - 'ואתחנן אל השם' משה ביקש מתנת חנים, זה יוחנן. זה הדבר שבזכותו ראוי אדם לנס. הגמרא¹ אומרת בדיוק את אותו הדבר על רבי חנינא בן דוסא, כשהבת שלו הכינה שמן להדלקת נרות ביום שישי והתחילה להצית את הגפרור - הקיסם ופתאום התחילה לצעוק, אבא רבי חנינא שאל מה קרה, היא השיבה לו שקרתה טעות ומישהו הכניס לנר חומץ במקום שמן. אי אפשר כבר להספיק ביום שישי להשיג שמן, ור' חנינא היה עני. אמר לה ר' חנינא אל תצטערי מי שאמר לשמן שידלק הוא יאמר לחומץ שידלק, וזה אכן דלק.

זה 'על המלחמות', דהיינו מה שעשית ישועות על ידי המלחמה.

'מלחמות? אני עשיתי'

ר' יעקב עמדין אומר שיש כאן הודאה מיוחדת, אנחנו מודים על האמת - שאת המלחמות לא אנחנו עשינו, לא אנחנו הצלחנו במלחמה, על המלחמות שאתה עשית. מודים להקב"ה על שגייס את עצמו למלחמה. לפי הגרסא השניה, שלא אומרים 'על המלחמות', זה בכלל 'על הגבורות שעשית', שאתה הקב"ה עשית, כמו שכתוב בים סוף 'השם איש מלחמה', מלחמה עושה הקב"ה.

בהמשך אומרים 'בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו'. בעצם כשאומרים 'בימי' צריך לומר מתי היה נס חנוכה, למשל בספר מלכים כתוב, ששלמה המלך התחיל לבנות את בית המקדש, וכתוב שם גם התאריך -

"וַיְהִי בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבָּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בִּשְׁנָה הָרְבִיעִית בַּחֹדֶשׁ זֶה הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְמֶלֶךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת לַה'..."², וכן בבית השני כתוב - "בִּשְׁנַת שְׁמִים לְדָרְיוֹשׁ הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁשִׁי בְּיוֹם אֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דָּבָר ה'..."³

וכמו כן בעל הניסים יהא כתוב בשנה זאת וזאת לבניין הבית או בשנה כך וכך למלכות יון, תאריך כרונולוגי כמו שכותבים בשטרות את התאריך ליציאת מצרים או להכתרת המלך או בריאת העולם, והנה כאן כתוב רק 'בימי מתתיהו בן יוחנן', אבל מתי היה מתתיהו??

הביאור הוא: שאין זה ספר פרוטוקולים, זה לא משנה מה היה התאריך. מזכירים זמן, הזמן שהיה הנס היה בימי מתתיהו, מזכירים שמות הצדיקים שבזכותם היה הנס. הסיבה שאנחנו מודים על הנס היא כי באותו הדור היה חי הצדיק מתתיהו. יש גם על הניסים שאומרים בפורים- בימי מרדכי, במגילה ישנו תאריך- בשנת ג' למלכות אחשוורוש היה כך וכך, בשנת שנים עשרה הפיל הפור וכי', אבל בתפילה לא אומרים בשנת כך וכך.

בתפילה ובברכת המזון בימי החנוכה, אנחנו מוסיפים את החלק שמתחיל במילים 'על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות וכו'. בסיום החלק הזה אנו אומרים: 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמן הגדול'. 'קבעו' ומי הוא שקבע? מי שקובע לעם ישראל את מהלך החיים שלו. אלו חכמי הסנהדרין. בימי מתתיהו כשהיו הנשיאים - אחרי שכל הניסים התרחשו ואחרי שחזר המצב לקדמותו וטיהרו את מקדשך וכו' אז קבעו תקנה, מצווה נוספת לעם ישראל - מצוות חנוכה על התשועות מגזירות מלכות יון.

וכן אומרים: וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמן הגדול 'להודות'- בברכת מודים שאומרים מודים אנחנו לך מוסיפם הודאה על נס חנוכה וכן גם בברכת המזון שכתוב נודה לך השם אלוקינו. 'להלל'- שאומרים הלל בברכה בכל יום - להלל לשמן הגדול. 'להודות'- זה להביע תודה, להלל, לשבח ולרומם את הקב"ה. על הנס השני, הנס של המנורה מדליקים נרות חנוכה יום יום וזו מצווה אחרת.

א"כ צריך להבין מה אומרים כשמברכים את הברכות האלה 'על הניסים ועל הנפלאות'. הרי זאת היא תפילת הודאה, תודה לקב"ה על הנס, זו שמחה שפדה אותנו מצרה לרווחה, על הגבורות על התשועות, והנה אח"כ מודים גם על המלחמות, (ישנם סידורים שלא כתוב בהם על המלחמות אלא - על הנחמות). הפרשנים שואלים כאן שאלה. אנחנו אומרים 'על הניסים' שהוא המשך לימודים אנחנו לך, והמשך ל - על נשמותינו הפקודות לך, וכו' אבל איך ישנה כאן הודאה על המלחמות... אחד הפירושים

^א מלכים-א, ו, א'

^ב חגי א', א', וכן בזכריה א', א'

¹ תענית כ"ה ע"א

לעילוי נשמת: **בייה ברטה בת בנימין, משה מוריס בן יצחק, דוד בן נסים, נעמי בת רומיה**, חי בן יעקב בובה מימון, ניסים סופר, לאומה סופר, יעקב בן בובה, אסתר בת לאומה, שמאי בן צבי, איטה בת רחל, עובדיה בן חיים, דליה בת אסתר. ז"ל

משניות - דברי תורה. או שהיו כאלה יותר חכמים - הם חזרו הרבה פעמים עד שידעו בע"פ איזו מסכת וכל פעם היו חוזרים על אותה מסכת על הגמרא. הוא שם לב לדבר שכל אלה שהיו שוקדים לעסוק בתורה בכל מצב שהוא, נשארו בחיים. (לפי מה שאני מבין זה הוא עצמו) הוא עצמו לא פסק פומיה מגירסא... הוא היה מספר ניסים שהיו לו - לא יאומן כי יסופר, היו מקרים שכבר היה בטוח שהורגים אותו וברגע האחרון השומר שהיה צריך להרוג אותו, הקצין קרא לו למשה ובינתיים הוא ניצל. הרבה פעמים קרה כך, ומה הסיבה? 'עוסקי תורתך', הטבע שלהם הוא אחר יש להם שמירה אחרת.

ב'עידא דעסיק בה. מגא ומצלא'

חידוש גדול שמעתי שסיפר לי הרב שלמה ברמן זצ"ל שבהיותו בחור היה ישן בביתו של החזו"א, והנה בלילה אחד כאשר הגיע לישון שם, עיכבו החזו"א והתישב ללמוד אתו בעיון סעיף בשו"ע יו"ד, וגם את המפרשים כגון הש"ך, וגם אמר דבר חידוש בלימוד, בתגובה לתמיהת הבחור, אמר לו החזו"א, כי עכשיו מתקיים באמריקה ניתוח בסיכון גבוה לאשה על אותו אבר בגופה, שמוזכר לעיני הלכה בסעיף שלמדנו. ולמדנו זאת לזכותה ולרפואתה, ואכן הג"ר שמואל גריינמן גיסו שהיה שם באמריקה בישר על ההצלחה בס"ד.¹

מה למדנו כאן, לא רק זה שלומד תורה הוא מרום הרבה מעל הטבע, אלא התורה שאדם לומד שאם הוא מכוון את זה בשביל אדם אחר, אע"פ שהאיש ההוא לא למד תורה, אבל משום שהחזו"א למד תורה, בשביל הזכות הזו התורה הזו השפיעה שהסכין של הרופא יהיה דייקן יותר, ושהניתוח יצליח והיא תתאושש.

...אנו אומרים... כמו שהקבה עשה ניסים בימי מתתיהו כך יעשה ניסים בימינו, הניסים על שני הדברים, על הדברים שהאויבים רוצים להרוג יהודים ועל ניסים שהמסיתים והמדיחים רוצים להחריב את עם ישראל כמו בימי יון 'להשכיחם תורתך'. הקב"ה יעשה גם לנו ניסים גדולים שתרכה תורה בישראל ושנזכה שבקרוב מי שירצה יוכל לבקר בבית המקדש לראות את המנורה שמדליק הכהן הגדול בבית המקדש השלישי במהרה בימינו אמן ואמן.

¹ סיפר מרן שליט"א כשהיה בחור סבל נוראות מאבנים בכליות. כשהלך פעם אצל רבו החזו"א זצ"ל לדבר בלימוד, היה צריך להפסיק וללכת, שאלו החזו"א לאן וסיפר לו מרן שליט"א שהולך לרופא פלוני להתרפא מאבנים בכליות. אמר לו החזו"א שילך לרופא אחר ונתן לו את שמו. שאל אותו מרן שליט"א האם הוא המומחה, וענה לו החזו"א שלא, 'אבל תלך אליו'. לפני שהלך מסר את שם אמו, ואולי אף רשם החזו"א את שמו במחברת החידושים שלו. אכן הלך מרן שליט"א לאותו רופא שניסה לטפל בו ע"י משקים מצרפת וכדו' אך ללא הצלחה. ואז קבע תור לניתוח אך לפני שהספיק להתנתח, יצאו האבנים מעצמם בס"ד. [ד.ר.הנה]

על המשך התפילה 'בימי מתתיהו בן יוחנן פה גדול חשמונאי ובניו פשעמדה מלכות יון הרשעה' - ישנו פרוט של הניסים, מספרת גבורים ביד תלשים - באמת זה נס, 'רבים ביד מעטים' - בדרך הטבע הרבים מנצחים לכן אומרים על הניסים ועל הנפלאות שכ"כ רבים היו היונים ואעפ"כ ניצחו אותם החשמונאים המעטים, ובהמשך 'טמאים ביד טהורים' - איזה נס יש כאן? מה זה קשור בכלל לעניין מי ניצח, טהור או טמא, יכול להיות גם טהור שהוא גיבור וטמא יכול להיות גם חלש וכן הלאה בתפילה כתוב, 'רשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך' וכי מה זה קשור? אם העניין הוא להגיד תורה על הניסים, הרי זה לא דבר שנוגד את הטבע בכלל.

אומר הרב מפונבוז' זצ"ל: אין הכי נמי החלק הראשון שבתפילה זה חלק של פירוט הניסים, והחלק השני זה פירוט של גורמי הניסים. מה הסיבה שהיה הנס? כי אלה זדים ואלה עוסקי תורתך, בזכות שאלה היו 'עוסקי תורתך' היו ראויים לנסים, וכל הסיבה שהמעטים נצחו את הרבים כיון שלמעטים היה הכח של 'עוסקי תורתך' הם היו חזקים יותר כי התורה הולכת איתם. כי עוסקי תורה הם מעל לטבע, הכח שלהם בהתנהגות שהקב"ה מתנהג איתם - זה שלא כדרך הטבע, הטבע שלהם הוא אחר, יש שני מסלולים יש מסלול שהקב"ה קבע מסגרת של חוקי טבע, שזה גיבור וזה חלש זה עניי וזה עשיר, אבל 'עוסקי תורתך' - להם יש שמירה מיוחדת והשגחה מיוחדת וההתנהגות איתם אחרת לגמרי ממה שרוב בני האדם.

שמעתי לא מזמן בשם הרבי מקלויזנבורג שבנה את קרית צאנו בנתניה. הוא אמר 'אני הגבר' הוא ראה את השואה, היו לו אישה ואחד עשר ילדים כולם נהרגו בשואה. והוא היה במחנות של עבודת פרך של מכות והשפלות ורק מעטים נשארו בחיים, הוא נשאר בחיים ואחר השואה התחתן שוב והקים משפחה עם עוד עשרה ילדים.

הוא הקים עיר של ממש בנתניה 'קרית צאנו' שמה, שיש שם מוסדות, בתי"כ, תלמוד תורה, ישיבות, בית חולים, בתי אבות לזקנים והרבה מוסדות חסד ותורה. הוא אמר שהוא התבונן בדבר מעניין. באושוויץ איפה שהיה במחנות העבודה הקשה ואחרי זה היה גם במחנה אחר, שם היו מעבידים אותם בפרך עד כלות הכוחות ומי שלא היה ראוי לעבודה היו הורגים ושרפים אותו, הוא אמר שהיו יהודים שהכינו לעצמם איזה דפי גמרא ומשניות וכל פעם תו"כ עבודה היו ממללים

² עפ"י איכה ג, א': אָנִי הַגִּבֹּר רָאָה עֲנִי בַשֶּׁבֶט עֲבָרְתִּי. ירמיהו מקונן שבימיו נחרב הבית מכל הנביאים שהתבאו על כך.

בגמ' כתוב שהנר הזה דלק אפילו יותר מנר רגיל, בשמן שמדליקים יש כמות שמספיקה לשעתיים או שלוש כמה שרגילים להכניס, אבל הנר הזה לא כבה כל השבת, במוצ"ש הדליקו ממנו את האבוקה להבדלה. הסיבה פשוטה, מעיקרא אין שם שמן אפי' לרגע אחד אז מה אם כן דולק? הנס! לגבי הנס מה ההבדל בין דקה לעשרים וכמה שעות, אין כבר הבדל אז הוא לא נכבה.

נשאלת שאלה, למה ר' חנינא בן דוסא אמר 'מי שאמר לשמן וידלק'. וכו', שיאמר יה"ר שידלק החומץ ויתן אור, אלא שהוא ראה את הסיבה, באיזו זכות החומץ ידלק, זה הרי לא טבעי, ר' חנינא אומר בעצם, אני מאמין שגם כשהשמן דולק זה לא טבעי. הקב"ה אומר לשמן תדלוק! תאיר! אז אם בין כה וכה זה לא טבעי, כי כל מעשה ומעשה זה מעשה הקב"ה אז גם החומץ יכול לדלוק. זה לא מציאות שחייבת להיות ככה. המציאות לא חייבת להיות כך בכלל, ולכן לגבי זה אין כל הבדל, שמן דולק או חומץ דולק. זו גם ההבנה ב'מתתיהו' הכל מתנה, אז גם אם אני גיבור או חלש מה ההבדל, כשהקב"ה מנצח, זה הוא שמנצח 'על המלחמות שעשית' אנחנו לא עושים כלום.

הטבע הוא רצון השם

וזהו אחד התירוצים על הקושיא המפורסמת של הבית יוסף, שהוא שואל על מצות הדלקת נרות על הנס, שכשמצאו את פך השמן היה שמן שיספיק ליום אחד והם הדליקו והוא הספיק לשמונה ימים, הוא שואל קושיא - שיוצא אם כן שהנס היה רק שבעה ימים כי ליום אחד היה כבר מספיק בלי נס, אז למה אם כן מדליקים שמונה ימים? הוא מביא כמה תירוצים, למשל - שחילקו את השמן לשמניות, ובכל יום השמן היה מספיק לדלוק שמנית מהיום ממילא כל שאר היום יש נס. אבל ר' שמחה זיסל הסבא מקלם אומר שהם, החשמונאים היו כמו ר' חנינא בן דוסא, אז גם לגבי השמן ליום אחד הם הסתכלו על זה כמו על נס... מה שבדרך הטבע זה רצון השם, אז לגביהם כבר אין הבדל בין יום אחד לשמונה ימים. כשרואים את זה ומתרגלים לנס חושבים שזה מוכרח להיות ככה, אבל הטבע זה ג"כ רצון הקב"ה, הקב"ה רוצה ככה אז זה ככה.

הנס וגורמיו

נסיים במה שמעתי מהרב מפונבוז' זצ"ל

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים" – וישלח גליון מס' 38

ת"ס

"פתאום יבוא"

וַיִּנָּתֶר יַעֲקֹב לְבָדּוֹ וַיֵּאָבֶק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: וַיֵּרָא כִּי לֹא כָלֹל לוֹ וַיַּגַּע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרְדָּה יַעֲקֹב בְּהֶאָבֶקוֹ עִמּוֹ: וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתָּנִי: (לב, כה-כו)

ותמה רבנו (שם עולם ח"ב פי"ד), הלא קודם לכן 'איש' זה רצה להרוג את יעקב, או לפחות להזיקו כפי שנקע לבסוף את כף ירכו, וכיצד פתאום נהפך לבבו, עד שהתחנן לפניו נכנע לו ולא זו ממנו בלי רשותו.

ביאור לתופעה מפליאה זו, מצא רבנו בכלל (ב"ר פ"מ, ו) 'מעשה אבות סימן לבנים', שכל מה שארע עם אבותינו הקדושים הוא סימן למה שעתיד להיות עמנו בכל שנות ההיסטוריה. 'איש' זה היה מלאך - שרו של עשו (רש"י), ומאבקו עם יעקב מסמל, את מאבקה של מלכות אדום בישראל, בכל שנות גלותנו אצלם [כפי שביארנו בפר' תולדות]. הלילה מרמז, על ימי הגלות הארוכים והחשוכים, שמלכות הרשעה תציק לישראל בכל מה שיוכלו, להורגם או לכל הפחות להזיקם. עלות השחר מרמז, על 'אורו של משיח', שעות הבוקר. בשעות הלילה-הגלות, שחשכת הדעת שוררת בעולם, הגויים בבערותם עובדי אלילים, ואף אינם מכירים בגדלותם של ישראל ומעלתם. אולם בבוא ה'אור'-הגאולה, בבת אחת יכירו במעלתם של בניו חביביו של מקום - בני ישראל, ויכבדונו ויכניעו עצמם לפניו. וכמבואר בנבואות הנחמה (ישעיה מט, כג-כד) "והביאו בניך בחוצן ובנותיך על כתף תנשאנה. והיו מלכים אמניך ושרותיהם מיניקתיך אפים ארץ ישתחוו לך ועפר רגליך ילחכו".

כן מבואר בפסוק (צפניה ג, ט) "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד", ופשטות לשון 'הפיכה' הוא בבת אחת, כקערה הפוכה שלא נגלית תוכה, ובהפיכה גרידא מתגלה בשיא יופייה. והקשה רבנו, שלפי שכלנו הדל איננו מבינים כיצד שינוי מהותי כזה יכול להתבצע שלא בהדרגה ובבת אחת. למשל, ידוע שבמעמד הר סיני פתח הקב"ה את כל הרקיעים והראה לעיני כל ישראל, כיצד כל מה שקורה והווה בעולם הכל נעשה על ידו ית', ובכך כולם ראו בחוש ש"ה' אחד ושמו אחד" (זכריה יד, ט). אולם, לא כתוב בשום מקום, שכך יעשה הקב"ה לעתיד לבוא לכל בני העולם, וכיצד יקרה שכל הגויים בבת אחת 'יתהפכו' להאמין בה', לעבדו ולכבד את בניו חביביו.

ותירץ רבנו, בהמשילו משל לחבורת אנשים שתעו בדרכם בליל חורף בתוך יער גדול. כל הלילה חיפשו את הדרך להעלות חזרה לדרך המלך, ולא מצאו. הם התחלקו לקבוצות קבוצות, בכדי לחפש את דרכם. עם אור ראשון, אחד מבני החבורה ראה את דרך המלך, עוברת מטרים בודדים ממקום המצאו, מיד הודיע זאת לחבריו, וכולם ללא יוצא מהכלל, מיהרו לרוץ לכיוון הדרך האמתית. לא נשאר אחד, שהמשיך לחפש את הדרך במעבה היער, אדרבה כולם תמחו על עצמם כיצד כל הלילה חיפשו את דרכם במקומות שונים ומרוחקים, ולא שמו לב שהדרך האמתית קרובה אליהם מטרים ספורים. ובאמת, חושך הלילה מסתיר את האמת הפשוטה, ואור היום מגלה אותה בשיא בהירותה.

"אורחות חיים במחיצת רבינו" ויש מהיראים, שכדי להמנע מזה החטא, מונחת לפניהם על השולחן פתקא קטנה – וכתוב עליה: זכור את אשר עשה למרים. זכור למרים פ"א

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקמים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

ת"ס

ואמרת לעבדך יעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו,

התורה מספרת, שכששלח יעקב אבינו על ידי המלאכים מנחה גדולה של צאן ובקר לעשו אחיו, צוה את מלאכיו לאמר: כי יפגשך עשו ואחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך, ואמרת לעבדך ליעקב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו,

יעקב אבינו הקפיד על כך, כדי שעשו לא יטעה לחשוב, שהוא שולח לו גם את העבדים בתור מתנה, זאת לא, למסור לעשו את עבדיו לא רצה, שהרי זה נגד דין התורה (שמפקיעו מן המצוות) לפיכך צוה עליהם להשיב לו, שהם עצמם שייכים ליעקב, ולמנחה לעשו איננו שולח אלא את הצאן והבקר, אם כי לפי דעה אחת שבמדרש היו מלאכיו של יעקב "מלאכים ממש", בכל זאת חשש יעקב מלמסרם לפיקוחו של עשו... אורה קרת רוח וסביבה פורקת עול דת, מזיקה והרסנית היא בשביל מבוגרים, אך קשה היא שבעתים בשביל ילדים קטנים וטהורים...

ורוח תשימו בין עדר ובין עדר, - כדי להשביע עינו של אותו רשע (רש"י)

מכאן היה החפץ חיים למד הלכה למעשה, והיה מייעץ, שבשעת הצורך לשחד איזה גוי כדי לבטל גזירה רעה וכדומה, שמוטב לתת לו את כסף השוחד בשטרות רבים בעלי ערך קטן, מאשר לתת אותו סכום כסף בשטר אחד או שטרות בודדים בעלי ערך רב, שכן צורך גדול של שטרות מסוגל יותר להשביע את עינו ולהניעו למלא את הנדרש ממנו מאשר שטרות בודדים אם כי באותו סכום, שם

"ויאבק איש עימו עד עלות השחר וירא כי לא יכול לו, ויגע בכף ירך יעקב בהיאבקו עימו",

הנהגה 'מעשה אבות סימן לבנים' (תנחומא לך-לך סי' ט), וידוע שיעקב אבינו בעצמו שהתורה העידה עליו שהיה יושב אוהלים זכותו הוא אור התורה, וכדכתיב (מיכה ז, כ) "תתן אמת ליעקב", וכח קדושתו הוא כנגד תלמידי חכמים שבכל הדורות. והנה מה שנאבק השר עימו והעלו האבק עד כנגד כסא הכבוד, היה בוודאי ויכוח גדול ביניהם בענין הברכות על מה ששייך לו יותר מלעשיו, הלוא גם הוא בנו של יצחק. ויעקב טען בוודאי, כיון שבניו יקבלו התורה וילמדוה שייך לו ולזרעו הברכות; והשר לא היה יכול להכחישו בזה, וזהו מה שכתב "וירא כי לא יכול לו", היינו ליעקב, וכן על כל התלמידי חכמים שבכל הדורות לא מצא עליהם שום טענה.

וטען עוד, הלוא יבוא זמן [וזהו בסוף הגלות קודם עלות השחר] שההמון יתעצלו מלהחזיק התלמידי חכמים, וממילא יבטלו התלמידי חכמים מלימוד התורה. ועל זה רומז כף הירך, שהגוף עומד עליו, כן מחזיקי התורה הם בבחינה זו, שהתלמידי חכמים עם תורתם נסמכים עליה, וזהו שכתב "ויגע בכף ירכו". ומכיון שהזכיר פרט זה היה בו כח להזיקו באותו מקום, וזהו שכתב "ותקע כף ירך יעקב" וגו'.

חומת הדת

דעת תורה

אשר יקראהו באמת

טבע האדם עקלקל הוא, ולעיתים מגיעים אנו לידי מצב בו צועדים אנו בדרך אשר אינה נכונה, בדרך שהיא היפך הגמור מן הדרך הרצויה והנכונה, מבלי שנכיר ונדע בזה כלל, וסבורים אנו כי מהלכים אנו למישרים. למצב זה מגיעים אנו כתוצאה מסכנת השגרה וטשטוש החושים הרוחניים הנוצר בשטף מים רבים, מימיו של עולם המעשה.

הנה דרך העולם הוא שכאשר מצוי האדם במצב בו מתנהלים אורחות חייו למישרים, ימיו עוברים לו בטוב ובנעימים מתוך שלוה ונחת, הרי כי אז אמנם יתפלל ויודה לה', אולם תהיה זו הודאה רפה במקצת. לא כן הוא האדם אשר צרות כאלו ואחרות באות עליו, אדם אשר השלוה והנחת ממנו והאלה, אדם אשר כזה יתפלל ויתחנן לפני בורא עולם בדמעות שליש למען תסור ממנו הרעה אשר באה עליו ויזכה הוא למצא את שלווה נפשו.

אמנם באם נעניין ונתור אחר הראוי והנכון הרי שאין מהלך הדברים צריך להיות כך, אלא אדרבה ואדרבה ההיפך הגמור הוא הנכון והראוי. מצינו כי בזמן שנתייסר איוב באותם ייסורים נוראים אשר נגזרו עליו, אזי אמור לו חבריו - "היערוך שועך לא בצר וכל מאמצי כח" (איוב ל"ו י"ט). מבאר רש"י במסכת סנהדרין (מ"ד:) כי שאלת חבריו של איוב היתה האם התפלל לבורא עולם בטרם באה אליו הצרה. האם, שאלו חבריו של איוב, השכלת להתאמץ בתפילה לפני בורא עולם באותם זמנים בהם לא סבלת ושבעת מרורים. האם באותם זמנים של שלווה ורוגע השכלת לזעוק לבורא עולם על מנת שימשכו ימים אלו ולא יתהפכו לימים של סבל ומכאוב כפי שאכן קרה.

זעקה בעת שלווה

למדים אנו מדברים אלו יסוד חשוב מאין כמוהו בעבודת האדם ובעבודת התפילה של כל אחד ואחד מאיתנו. כפי שפתחנו ואמרנו הרי שטבע האדם הוא להבחין בחסדי ה' דווקא בעת מחסור. אולם לא כך צריכים להיות פני הדברים. גם בעת שאין מרגיש האדם מחסור כלשהו, דווקא בעת שאינו מרגיש מאידך סיעתא דשמיא יוצאת מגדר הרגיל בהצלחה כזו או אחרת, דווקא בעת הזו צריך הוא להודות לבורא עולם על כי מתנהלים חייו בהשקט ובנחת ובנוסף לכך לזעוק, ממש לזעוק לבורא עולם למען

ימשכו חייו וימיו בזו הדרך.

מוצאים אנו במדרש תנחומא אודות יוסף הצדיק בבית פוטיפר - "שלא היה שמו של הקב"ה זו מפיו. היה נכנס לשמשו והוא היה מלחש ואומר - ריבון העולם אתה הוא בטחוני, אתה הוא פטרוני, תנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך. ופוטיפר אומר לו מה אתה מלחש, והוא משיבו אני מתפלל שאמצא חן בעיניך". יוסף הצדיק השכיל להבין בכל מצב ובכל זמן כי הן בעת צרה והן בעת רוחה זקוק הוא בכל רגע ורגע לחסדיו של בורא העולם. יוסף הצדיק הבין שגם בעת שהכל מתנהל למישרים, גם בעת שאדוניו, פוטיפר, ממנה אותו על כל אשר לו, גם ברגעים אלו הרי שלולי חסדו של בורא עולם בכל רגע ורגע ובכל שניה ושניה, עלול הוא לעבור באופן מידי ממצב של רוחה למצב של צרה וצוקה. אלו הם חיים של אמונה,

טובתי בל עליך

אחר שהשכלנו הבן כל זאת, הרי שנוכל להתבונן בתפילתו של יעקב אבינו בטרם פגישתו עם עשיו עת חזר הוא מחרן, ולהבין כמה יסודות נחוצים בעבודת התפילה.

עוד בטרם מתחיל יעקב לבקש אודות הצלתו מידי עשיו, פותח הוא ואומר "קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדיך". אודות כך כותב הרבינו בחיי - "מכאן שראוי לאדם שיתבונן בתפילתו חסרון עצמו ופחיתותו ואדנות האדון אשר אליו הוא לעבד, זהו שאמר את עבדיך". היינו שהדבר הראשון אותו צריך האדם ליתן את דעתו בטרם יתחיל את תפילתו הוא באפסיותו ובחדלותו. רק באם יבין האדם כי הוא עצמו אינו יכול להועיל לעצמו במאום, באם יחוש כי הוא עצמו חסר כל וכל אשר יש לו הינו מטוב אדוניו, רק אז יכול הוא לגשת כעבד לפני רבו ולהתחנן ולבקש.

עוד ממשיך רבינו בחיי וכותב - "ושיתבונן בריבוי חסדי ה' וטובותיו עליו וזהו שאמר דוד - "טובתי בל עליך", יאמר מתבונן אני בדרכי ה' שהוא אדון לכל העולם מיטיב אתם טובות האדון על העבד לא בחיוב רק בחסד גמור". זהו החלק הנוסף הנדרש בהכנה לתפילה. צריך האדם לידע ולחוש כי כל הטובות והחסדים אותם זוכה הוא לקבל דבר יום ביומו מאת בורא עולם, אינם טובות וחסדים אשר מגיעים לו בזכות, אלא מקבל הוא אותם בחסד גמור מאוצר מתנת חינוך.

אלו הם שני החלקים אותם צריך האדם להבין

האם

באותם זמנים

של שלווה ורוגע השכלת
 לזעוק לבורא עולם על מנת
 שימשכו ימים אלו ולא
 יתהפכו לימים
 של סבל
 ומכאוב.

לעיתים איננו נותנים את דעתנו עליהם כלל, כולם הינם בגדר חסד ומתנת חנם, ובאם נשכיל להבין זאת, נזכה לגשת ולפתוח שערי שמים בתפילתנו עד כי נהיה במצב של "קרוב ה' לכל קוראיו", אולם רק לאלו "אשר יקראוהו באמת".

ולהרגיש בטרם יגש לעבודת התפילה. צריך האדם להבין את אפסיותו ואת היעדר כל לולי חסדו של הבורא ולא רק בזמני צרה אלא דווקא בזמנים של רוחה והצלחה. צריך האדם להבין כי כל טובה וטובה אשר הוא מקבל, בין הטובות האלו אשר קל להבחין בהם שמתנת שמים הם, ובין אלו אשר מכח השיגרה

למען דעת

מרן הגאון רבי שלמה היימן זצוק"ל

י"ז כסלו תשע"ו - ע"א שנים לפטירתו

כל בני הגולה רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי עצמו נאלץ לחזר על הפתחים עם אדם נוסף כדי לאסוף אצל אנשי העיר קצת כסף להחזקת הישיבה.

כמו"כ היו מאנשי העיר שנתנו פתק לבעלי החנויות ע"מ שאלו יתנו על חשבונם כמה ככרות לחם לתלמידי הישיבה. לפי הצלחת האיסוף היה הגבאי מחלק לכאן"א מהבחורים, פעמים היו מקבלים יותר ופעמים פחות. ידוע היה כי ביום ראשון טרם עלה בידי הגבאי לאסוף לחם כפי הצורך והיות וכך כמעט אף פעם לא אכלנו לחם ביום ראשון.

אמנם דבר אחד חיזק אותנו בימים אלה, ידוע ידענו כי ביום שאנו, תלמידי הישיבה אננו אוכלים, גם הרב"ה זצ"ל בביתו אינו אוכל. כל זמן שאחרון התלמידים לא קיבל את מנת לחמו לא היה הרבי מסוגל לאכול, הוא נשא את התלמידים על לבו והשתתף עמם במצבם.

"הרב"ה זצ"ל היה איש יודע חולי ומכאובים. אף שהיה צעיר לימים היה מלופף ביסורים. עם זאת קרן אור פניו. פניו היו מאירים וזורחים כמראה פניו של אדם מאושר המתענג בתענוגים ואין חסר לו כלום. באחד הימים ביקר הרבי זצ"ל אצל רופא גדול מן המומחים שהיו אז בעיר. הרופא שידע על מחלותיו ומכאוביו של הרבי זצ"ל שהיה אדם חלש וחולה, לא יכול היה להתאפק ושאל: ראב"ן, תאמר לי ממה פניך זורחים כל כך, הרי לא נהנית ממנועמי העוה"ז בכלל?

הרבי חייך וענה לו: יש לי תשובה, אך אתה לא תבין אותה. פני זורחות מלישב רשב"א!"

"היה זה בתקופת לימודי הישיבה אצל הרב"ה זצ"ל. העניות היתה גדולה עד למאד, הנהלת הישיבה התקשתה בסיפוק אוכל לתלמידים די שבעם, ואף בימות החורף כשהיו מגישים שתיה חמה לשתות היו אלו מים חמים גרידא ללא תוספת של סוכר או ממתק אחר. באו מספר תלמידים אל הרב"ה זצ"ל וביקשו שלפחות יתנו סוכר... אמר להם הרב"ה זצ"ל: באין לכם סוכר אז תשתו את הכוס עם תשובות רבי עקיבא איגר!... והוא אמר זאת באמת ובכל הרצינות, כי התורה היתה שירת חייו."

בפרט היה להוט אחר דברי הגרע"א. היה מרבה להתעמק בדבריו ומתייגע הרבה להבינם. הנה זה פלא, בשוכבו על ערש דווי, טרם הסתלקותו לישיבה של מעלה, פנה לפתע אל הסובבים ואמר להם: אורחים גדולים באו לכאן, הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל והגאון רבי חיים עוזר זצ"ל, הכינו להם ב' כסאות לכבודם.

והיה רבינו מוסיף ומבאר זאת, כי כאשר הרב"ה זצ"ל מסר נפשו להעמיד את דברי רבינו עקיבא איגר והיה לו למורה דרך בהבנת התורה, התקיים בו ברבי שלמה זצ"ל דברי הגמרא בב"מ דס"ב ב' שאמר רבא על עצמו "כי שכיבנא נפק רבי אושעיא לוותי דמתרצנא מתניתין כוותיה" (בבא מציעא ס"ב:), וברש"י שם ביאר כשאמות רבי אושעיא יצא לקראתי שאני רגיל לתרץ משניות שסתם רבי, כברייתא שסתם הוא רבי אושעיא.

"הרב"ה זצ"ל" שם זה מוכר לכל תלמידיו של רבינו זי"ע, ועדיין מצלצל באוזניהם באשר שם זה יוצא מפיו של רבינו ראש הישיבה בגעגועים, בהתרגשות ובהדרת כבוד.

שלוש שנים למד רבינו זי"ע אצל רבו הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל. נער בן ארבע עשרה היה עת גלה מבית הוריו בוולאזין, עירת מולדתו, אל העיר הגדולה וילנא. בוילנא נכנס ללמוד בישיבת ר' מיילעס, שם שימש הגאון רבי שלמה היימן זצוק"ל כראש ישיבה.

רבי שלמה זצ"ל היה באותם ימים עדיין צעיר לימים ועדיין לא הגיע לגיל העמידה, אך שמו התפרסם ברחבי ליטא בגדולתו התורנית כאחד הרמ"ם המובהקים. מופלא היה בעמקותו ובחריפותו ומעל הכל בישרותו ועומק סברתו. אמרו עליו על ר' שלמה כי הוא מאלו המעטים שהקב"ה שתלן בכל דור ודור. נחשב היה ר' שלמה כגדול תלמידיו של הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ מקמניץ בעל ה"ברכת שמואל". כתלמיד משכיל, ישב רבינו לפני רבו בהתבטלות מוחלטת, שתה בצמא את דברי רבו בהשתוקקות מופלגת והיה עמל להבין כל דיבור שיוצא מפיו.

וכהנהגתו בקרוב מקום כך הייתה הנהגתו של רבינו אף בריחוק מקום כי אם בקרבת לב. כבן שבע עשרה היה רבינו כשעזב את הישיבה בוילנא ועלה לארץ הקודש. מאז לא נפגשו הרב והתלמיד מעולם [ומטבע הדברים באותם ימים אף לא שוחחו בטלפון], עם זאת, עד לאחרית ימיו נשאר הוא תלמיד.

רבינו עלה ונתעלה והפך להיות רבן של ישראל, אבי הישיבות ותלמידיהם. המוני בית ישראל היו קשובים למוצא פיו, ובכל זאת הרגיש עצמו בכל עת כתלמיד לרבותיו הגדולים. למעלה משבעים שנה עברו והוא המשיך לחיות כשרוחו של רבו הגדול חופפת עליו. בכל הזדמנות היה מזכיר ומספר בפני התלמידים איך לימד הרב"ה, איך נהג הרב"ה. תכופות היה מתרפק בגעגועים על זכרונות אותם ימים, איך ישבו לפני הרב"ה, באיזה דרך ארץ והדרת כבוד עמדו לפניו. דומה שאין אחד מבין אלפי התלמידים שלמדו אצל רבינו שלא ידע אל מי הכוונה כששמע "הרב"ה זצ"ל" יוצא מפי רבינו. לא נגזים אם נאמר שתלמידי רבינו חשו עצמם כנכדים לאותו גאון וצדיק רבי שלמה היימן זצ"ל.

עובדות רבות נשמעו מפי רבינו על רבו הגדול, ביריעה קצרה זו נפרש כמה מהם.

"יכול אני להגיד לכם שכאשר למדנו בחוץ לארץ טעמנו את הטעם של חיי צער תחיה בכל הנוגע לתענוגי העולם הזה. היינו רעבים, קר היה לנו בלילות, חימום לא היה ומחמת הקור התקשינו לישון. פעמים צריכים היינו להיכנס באמצע הלילה לאולם הישיבה הסגור, לעיתים דרך החלון, על מנת להתחמם מעט מהתנור שם שהיה עדיין חם. פעמים רבות לא היה לנו לחם לאכול.

מצבה הכלכלי של הישיבה לא איפשר לה לרכוש לחם ממאפיות. במקום זאת נתמנה גבאי מיוחד שהולך היה לבתים לאסוף לחם עבור התלמידים [במשך תקופה מסוימת הגיע המצב עד כדי כך שמרן גאון ישראל רבן של

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

כסלו (1) תשע"ו

.....

גליון מס' 119

דברי מוסר והתעוררות

אבל כשיעקב אבינו שלח לו ממתנותיו ואמר למלאכים שידברו עמו בשפה של הכנעה וכבוד ויאמרו לשון של 'עבדך' – דהיינו נתינת כבוד, ואח"כ כשיעקב אבינו ניגש בעצמו לעשיו, עשה השתחויות, ושוב אמר לו עבדך – אדוני עשיו, לכאורה לפי ההבנה שלנו היינו חושבים שהמתנה לא תתפוס שום מקום אצל עשיו וימשיך בשנאתו הכבושה, אולם יעקב אבינו הבין שזהו הדרך איך להכניע את ליבו של עשיו, נורא ואיום!!!

כוחות אלו אינם מובנים על פי השכל ורק יעקב אבינו לרום קדושתו ידע אותם

ואמנם נכון שעל פי שכל שלנו אין לזה הבנה, אבל יעקב אבינו היה ממש דיוקנא של שכינה הק', והיה גלוי לו כוחות האדם, ולכן ידע שמעט כבוד ומתנות, הם יסתמו את עינו הרעה שהוא צר עין בזה שיש לאחרים, אפילו שלעצמו אינו חסר דבר, ובכל זאת המעט הזה שיקבל מיעקב כבר יכריע את לבו האכזר, עד כדי כך מובל האדם על פי מידותיו מבלי שום מעט שכל. כשמצד אחד מלאכים לא מפחידים אותו והוא נשאר באכזריותו, ומצד שני מעט כבוד ומתנות משפילים אותו עד שנופל על צוארי יעקב ונושק לו. [וגם לפי המ"ד שלא היה נשיקה ממש אלא התכוין לנשכו, אבל כלפי חוץ הראה שבא לנשק דרך כבוד ואהבה]. ונורא הדבר למאוד לראות מה הם כוחות נפשו של האדם, שאינו נמצא כלל ברשות עצמו אלא הקנאה התאוה והכבוד ינהלוהו.

מר"ר בעל האור יהל צצוק"ל הביא על כך את הפסוק במשלי 'שפתי צדיק ידעו רצון' שדרשו חז"ל על יעקב אבינו שידע רצונו של אותו רשע, 'ופי רשעים תהפכנו' – הרשע מתהפך לגמרי על ידי שפתי הצדיק, ומרשעתו הגדולה יתהפך לנכנע.

שם יגרום חטא דק שאין בכח אנוש להכיר בו

והנה יעקב אבינו הכין עצמו בתפילה, דורון ומלחמה. ולמה היה בפחד הרי היה לו הבטחה מהש"ת שישמור עליו, אלא אמרו חז"ל שפיחד שמא יגרום החטא. יעקב אבינו שהיה רגל למרכבה של שכינה והיה לו הבטחה מיוחדת מהקב"ה בכל זאת מפחד שמא יגרום החטא, כי אדם צריך תמיד לחיות במצב של יראת חטא, ומפרש האבן עזרא שיעקב אבינו חשש אולי נכשל באיזה אבק של מחשבה, והפירוש הוא שידע שהוא נקי מכל חטא ומכשול, אבל אולי יש איזה פגם דק מן הדק במחשבה שאינו יודע על כך, וזה יגרום שיאבד את הבטחת הש"ת, ולכן התפלל וביקש מהש"ת שיגן עליו ויצילו, והכין עצמו לדורון ולמלחמה, לעמוד בדרכי ההשתדלות ולזכות לחסדי הש"ת.

ולא היה פחדו של יעקב אבינו מחמת חולשת כוחו הגופני

פרשיות של מעשי האבות הוא לימוד על כוחות נפש האדם

כבר דיברנו שמפרשיות של מעשה האבות אנו לומדים תורה שלמה, 'מעשי אבות סימן לבנים', וגם בכל המאורעות שאירעו אתם גילה להם בזה הקב"ה שזה מה שיארע עם בניהם – הכלל ישראל במשך כל הדורות, בכל הגלויות עד הדור האחרון והגאולה השלמה שאנו מחכים ומצפים עליה, שבמהרה נזכה לזה.

גם לומדים אנו מכל פרשיות התורה בחומש בראשית, לראות בחוש את כוחות האדם, כי יכול האדם שלא יחסר לו כלום בידיעה ובחכמה ובהבנה מה הוא תכליתו כאן בעולם, לשם מה נברא, ומה מוטל עליו בעולם העשייה, ובכל זאת הכח המנוגד שיש לו והם התאוות והמידות, הם מתגברים עליו וגוברים על ידיעת החכמה.

ואחד הלימודים הוא מעשיו הרשע שידע מהאמת הברורה, מה שלמד מיצחק אביו שלימדו, ומכח אותה ידיעה והבנה צעק צעקה גדולה כשיעקב אבינו לקח הברכה מיצחק אבינו, והזכיר אז גם את הבכורה כי ידע מה היא קדושת הבכורה. ובכל זאת בזמן שעורר עליו את כח התאוה, וביקש מיעקב 'הלעיטיני נא מן האדום האדום הזה', לא הועיל באותה שעה ידיעת החכמה שידע מהי קדושת הבכורה, והתאוה של האדום הזה גברה על הידיעה, כי כח התאוה הוא חזק עד שהשקר מתגבר על האמת, עד כדי שבז לבכורה, ורק אחרי שנח מתאותו חוזרת אליו הכרת האמת עד כדי כך שצועק צעקה גדולה ומרה.

קצת כבוד מהפך את האדם ומכבה את אש הרציחה

ובפרשת וישלח אנחנו לומדים עד כמה שכח הרציחה והרשעות מסירה את הפחד ממלאכי שמים, ומצד שני כאשר מקבל קצת כבוד ושוכח של מתנות נהפך מן הקצה אל הקצה, וחוזר בו מרשעותו ותאוות הרציחה שבערה בו.

כל ההתנהלות שלו מתנהלת לפי המידות שבו ואין לו שום מעמד עצמי להחזיק את עצמו, 'הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם', פירוש שהוא עצמו אינו קיים כלל, הוא כולו מסור ונמשך אחר התאוות והמידות הרעות, מצד אחד הוא רואה פני מלאכים שפניהם מראה אש, מרכבה של אש, ומדבר עמם בשפתם, ומזה גופא היה צריך לקבל הכנעה ויראה, כשרואה שיש ליעקב מלאכים העומדים לימינו, ועם כל זאת עדיין עומד הוא וארבע מאות איש עמו, עם כל תאוות הרציחה לעמוד במלחמה נגד יעקב וביתו, ולא הועיל לשנות דעתו.

שאינן בכוחינו להשיג, אבל עלינו מוטל להשתדל להשיג איזה חלקים במעשיהם של האבות הק'.

מידת ארך אפים אצל האבות הק' היה בתכלית השלימות, אבל אנחנו צריכים להשתדל להשיג איזה שייכות במידה זאת, והדרך להשיגה הוא רק על ידי תורה, דהיינו לימוד התורה בהעמקה, שהמח יהיה יגע בהבנתה של תורה, עם לימוד המוסר שצריך להיות כרוך בלימוד התורה, ובצירוף תפילה לזכות להשגות רוחניות.

מהלך החיים צריך להיות צמוד עם תפילה

אנחנו מוצאים בכל פרשיות האבות הק' שלא זזו מעבודת התפילה, בכל מצב ובכל ענין עמדו בתפילה לפניו ית', וגם כיום לאחר שנקבעו זמנים קבועים לתפילה בכל יום, אמנם כל מהלך החיים צריך להיות צמוד עם תפילה.

היסוד לזה הוא האמונה בהשגחה פרטית, שעל ידי זה יגיע להכרה שהכל צריכים לבקש מאת הקב"ה, ולא רק דברים הגשמיים של קיום הגוף ובריאותו, אלא כל החלק הרוחני צריך סייעתא דשמיא לזכות להשיג חכמת התורה, הבנת התורה, ושאר קניני המעלות, והעמידה כנגד היצירה שאילולי הקב"ה עוזרו אין יכול לו, ועל ידי שהאדם מתפלל ומכיר בנחיצות התפילה זוכה להארת פניו ית"ש.

תפילה היא אחד מהדברים הצריכים חיזוק תמידי, שהתפילות יהיו כפי התכלית הרצויה של עמידה לפני המלך, שע"ז נזכה שהוא ית"ש יאזין וישמע לבקשתינו.

אתם עומדים עכשיו בתקופה מזהירה, היא התקופה של ימי הנערות והבחורות, שכל אחד יכול לבנות את עצמו באופן שבנינו יהיה בנין גדול, וכפי המסירות להתמדה בתורה, והנהגה טובה במידות טובות, כך יוכלו להתייצב בדרכי האבות הק', ולקבל איזה נגיעה על ידי ההשתדלות לקנות חלקים במעשיהם, בבחינת מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי.

[שיחת רבינו בהיכל הישיבה יום ד' י"ח כסלו תשנ"ח. הועתק ונסדר מכתבי הרה"ג ר' אברהם כגן שליט"א]

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

כמה פנינים - אימרות ועובדות משיעורי רבינו

אמר רבינו: חושבים מה זה מתנה מהקב"ה, כשמקבלים כשרון חזק. האמת היא שהמתנה הגדולה ביותר היא שמחת התורה וריתחא דאורייתא. בקטנותי וגם אח"כ, היינו לומדים תמיד בריתחא דאורייתא ובשמחת התורה.

כשלמד רבינו את התוס' ד"ה באומר ב"מ דף צ"ט אמר: אחרי שרואים כזה תוס', צריכים לראות את השמחה על הפנים. ממש בלי גוזמא. איזה הבנה...

אמר רבינו: בבריסק הגדירו ואמר: צריך לקרב את השכל וההבנה למה שכתוב, ולא את מה שכתוב לשכל.

אמר רבינו: אני משתדל שכולם יוכלו להבין, יותר מזה אין לי כוחות. אם היה אפשרות להשיג יותר בקלות הייתי נותן לכם, כל מה שעליכם לעשות להשתדל להקשיב.

אמר רבינו: כל חיי העוה"ז הוא כדי להנחיל עוה"ב. אמנם יש כאלה שכבר בעוה"ז רואים שהם חיים חיי עוה"ב. אצל החזון איש ראו והרגישו את זה ממש בחוש, ממש לוית חן לראשו. (שיחה תשמ"ט).

בחור שמתלבש מודרני שאל את רבינו לאיזה ישיבה גדולה כדאי ללכת, ענה לו רבינו לישיבה פלונית, אך תשים פחות בושם.

למול גבורת עשיו שבא עם ארבע מאות איש, כי יעקב אבינו הכין עצמו למלחמה משום שידע שיש בכוחו לעמוד ולנצח כי כוחו גדול יותר מעשיו, כמו שמצינו בחז"ל הק' שבבואו לפדן ארם ויגל את האבן מעל פי הבאר, אותה אבן כבדה שהיו צריכים כל יום להתאסף כל הרועים כדי להסירה מעל פי הבאר, ניגש יעקב והסירה כאדם שפותח פקק מהבקבוק, אין לשער כוחו וגבורתו! ובכל זאת היה ירא משום שמא יגרום חטא.

גם כשאפשר לנצח הרשע במלחמה, צריך לנסות דרך של פיוס

ולמדנו עוד בפרשה זו, שאע"פ שידע שיש בידו לעמוד במלחמה ולנצח בכל זאת קידם את עשיו בדורון עם דברי פיוס ומתנות, כי דרכו של יעקב להתגונן ולא לעמוד במלחמה, וע"ז נאמר הפ' טוב ארך אפיים מגיבור, לנהוג במעלת ארך אפים היא גבורה שמעלתה אמיתית, זה מעלה שהאדם בנה את עצמו מתוך יגיעה ומסירות, אבל גבורת הגוף זה מתנה שניתן לו משמיא בלי שום חלק ממנו.

ואך היא הדרך שאפשר לרכוש כזה כח להיות מושל ברוחו, כאשר נמצא במצב נורא שיועד שהנה עשיו עומד כנגדו מוכן למלחמה להרוג אותו ולהכות אם על בנים! התשובה היא, כי יעקב איש תם יושב אוהלים, הדביקות ביגיעת התורה היא בונה את האדם ותכונותיו להיות מושל ברוחו.

מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו לקבל איזה נגיעה במעשיהם

האבות הק' כל פעולה ופעולה שלהם היה במדידה מדויקת שלא יוכלו ח"ו להכשל בשום דבר, וזה מה שנדרש מאתנו לדעת שתכלית עבודתנו הוא לבקש מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב.

אמנם היתכן?!

וכי יש בידינו להגיע למעשי אבותינו?!, האין נבקש כדבר הזה???

אמת הדבר, שהאבות הגיעו במעשיהם לשלימות הדבר

הוראות והזכרות

על משמור הישיבות

בעקבות מה שהדפסנו בגליון סוכות ש.ז. (גליון 116) מאחד מראשי הישיבות לצעירים שבתחילה לא עמד על דעתו של רבינו במכתבו נגד השימוש במכשיר הנגן, עד שנחרד לראות את התקלה הגדולה שיש בזה. עוררו אותנו לעלות על הכתב את מכתבו של רבינו. ונקדים לכך בעקבות מה כתב רבינו את מכתבו אז, הדברים מובאים כפי שמתועדים אצלנו.

בחורף תש"ע נכנס לרבינו ראש ישיבת 'משכנות התורה' הגאון רבי אפרים כהן שליט"א עם צוות רבני ישיבתו, שרבינו השקיע כוחות במסירות להעמדת הישיבה, קיומה ובנינה. ושאלתם בפהם.

הגר"א כהן: יש היום בזמן האחרון תופעה שנמצאת כמעט בכל הישיבות ממש שיש נגנים שמסתובבים אצל בחורים, הנגנים רובא דרובא יש בהם רדיו כמעט תשעים אחוז, וכמעט לא שייך להבדיל בין המכשירים שיש בהם לאלו שאין בהם. גם כשאין רדיו, הנגנים מכילים שטח גדול מאוד מאוד להקלטה, ואפשר לשים גם דברים לא טובים, וכמעט שאין אפשרות לבדוק מי שומע דברים המותרים ומי דברים האסורים ה"י. וכפי שבדקתי, גם בישיבות שאסור להחזיק נגנים, למעשה מסתובבים הרבה נגנים ומעלימים עין כי לא משתלטים על זה.

השאלה היא, אנחנו בישיבה רואים שיש הרבה נגנים, מצד שני אנחנו רואים שזה יכול להביא לנזקים מאוד גדולים. האם מותר לנו לעשות מלחמה גדולה על הענין יותר משאר ישיבות, מכיון שאנחנו מבינים שזה פיקוח נפש. החששות שמביאים אותנו לחשוב להמנע מלהלחם על זה הם שניים, א. שהבחורים יכולים להיות קצת ממורמרים, מהתחושה שרק פה עושים עסק מה שלא עושים בשאר ישיבות, אפילו ישיבות חשובות אשכנזיות. (חשש שני הועלתה בהמשך השיחה).

רבינו: למה שהתלמידים לא יבינו שמחפשים את טובתם.

הגר"א כהן: הם מבינים שרוצים בטובתם, אבל כל אחד יש לו את ההוראת היתר לעצמו.

רבינו: הוראת היתר?! למה שלא יבינו שזה יביא עליהם ח"ו, אני לא רוצה להוציא בפה, רעות רבות וצרות, מי יודע מה, גם אחרי החתונה אחרי שיסתדרו. קשה לפרט, אל תתן את לשונך...

הגר"א כהן: זה וודאי שיש בחורים ששומעים את השיעורים, ורובא דרובא בישיבה אצלנו הם לא שומעים דברים לא טובים, ולכן הם לא מבינים למה לאסור עליהם את השימוש בזה.

רבינו: אני יסביר מצד ההלכה נדמה לי, מבואר ברמב"ם הל' בית הבחירה שכסף וזהב שהשתמשו בהם לצורך הדיוט לא ישתמשו בהם לצורך הקדש, וא"כ אם הדין כן בכסף וזהב שאין בהם דעת, כ"ש וכ"ש מכשירים אלו שנוצרו ע"י אנשים שהחריבו את העולם, לא רק את הכלל ישראל, אלא את כל העולם, משפחות שלמות החריבו שהרבה משפחות חשובות היו צריכים להתגרש, א"כ איך אפשר להחזיק את המכשיר שלהם להשתמש אפילו לצרכי מצוה. ולכן לא יועיל הטענה שמקליטים שיעורים בכדי לחזור על זה, ומקליטים שיחות בכדי לחזור עליהם.

דבר נוסף, אם בחור או אברך, בזה שמקליט שיעור או שיחה הוא סומך שע"י ההקלטה יוכל להזכר מתוך ההקלטה את השיעור, וכך יקל עליו לחזור על השיעור. באופן כזה הוא לוקח לגמרי את כח הזכרון שלו, הוא עושה את הראש כמו ארון שתולים שם בגדים. מבינים מה שאני אומר?! תחשבו טוב בעמקות. [וטעם זה הוא בכל סוגי ההקלטות גם הכשרים, שאלו שמתרגלים לסמוך על ההקלטות הם מחריבים את כח הזכרון, ובמקום לפתח חלק זה הרי הם מחלישים ומאבדים אותו לגמרי].

הגר"א כהן: אני שואל למעשה אנחנו יכולים לצאת כנגד זה בכל חומר הדין?

רבינו: צריך מקודם אזהרה. וצריכים לעשות הסכמה בכתב שיחתמו על זה, כל בני הישיבה יחתמו שהם מסכימים לקבל תקנה זו לא להשתמש ולא להחזיק מכשירים אלו כלל. ושיחתמו גם על התוצאות, שאם לא יעמוד בהתחייבות זו ויציעו אותו לעבור ישיבה שלא יתווכח על זה. ושלא יועיל על כך תקופת נסיון, כי כשנותנים תקופת נסיון על תנאי יש מו"מ, שהוא טוען כך שהוא קיים את מה שהבטיח, אלא צריך להיות שההסכמה צריך להיות שאם לא יעמוד בתקנה הרי הוא מוציא את עצמו מהישיבה, וצריך קבלה מחדש לישיבה.

הגר"א כהן: אם יש בחור שמלכתחילה כעת יודיע שאינו מוכן לקבל תקנה זו?

רבינו: שיחפש מקום אחר, אפילו אם מחמת כך ישאר חלק קטן בישיבה, אבל הם שמן זית זך. זה נאמר על הדלקת המנורה בבית המקדש, וזה ג"כ ייאמר על אותם המקבלים ע"ע קבלה זו שהם מאירים את בית מקדש מעט בטהרה וקדושה.

הגר"א כהן: החשש השני הוא, שעוררו אותנו באופן כללי, וכעת אנחנו יכולים לסבול מכך יותר, שמגיע זמן הרישום לישיבות, אלו שמסתובבים בישיבות קטנות לשכנע בחורים ללכת לישיבות מסוימות, הם אומרים להם שבישיבת משכנות התורה לוחצים את

הבחורים, מקפידים על דברים שלא מבקשים במקומות אחרים, ולכן לא כדאי לבוא לישיבתינו. וכעת ע"י תקנה זו יוכלו יותר לשכנע בטענה זו, וזה יכול למנוע הרבה בחורים טובים שלא יבואו ללמוד בישיבתנו.

רבינו: כאלו בחורים לא צריכים לקבל מלכתחילה. הנה ג"כ יש בחורים שבאים אצלי ואומרים על הישיבה שלומדים בה, שנמצאים בתוך לחץ, ומהו הלחץ, שמוכרחים לבוא לתפילה בזמן ולבוא לסדרים בזמן, ואני שואל את אותם תלמידים האם זה נקרא לחץ? אדרבה זה נקרא מקום קדוש, שצריכים לבקש פרוטקציה שיכניסו את התלמיד.

בהמשך השיחה ביקש הגר"א כהן מרבינו שיכתוב מכתב מיוחד לתלמידי הישיבה לחזקם ולברכם לקבל תקנה זו, וכשיהיה מכתב מרבינו יהיה קל יותר להנחיל את התקנה בישיבה, רבינו נענה לכך בחיוב וברצון. וזה תורף נוסח המכתב.

הנני בזה לחזק את מה שדיברתי עם ראש הישיבה והרמ"ם הגאונים שליט"א לחזק מאד בכל חומר הדין את תקנות הישיבה שלא להכניס מכשירי נגנים לתחום הישיבה כלל, אפי' להקלטה בלבד, או לשימוש שמיעת דברי קודש כגון שיעורים וכיו"ב, כי מלבד זאת שאין בזה תועלת אלא אדרבה מחליש את כח הזכרון ויגיעת המח בשמיעת השיעורים, מלבד זה הרי זה פתח לתקלות חמורות מאוד שיכולים להמיט על האדם את היפך הברכה והטוב ח"ו.

ולכן הצעתי שלחזוק העניין יחתימו את התלמידים על קבלה מחדש לישיבה הק' עם הסכמה ברורה שהעובר על התקנות הרי הוא אחראי על התוצאות ובזה פסק על עצמו שאין להכנס עמו לשום מו"מ באם יציעו לו לעבור לישיבה אחרת, ואם יהיה מי שלא ירצה לחתום ולקבל ע"ע הרי אין לקבלו לישיבה כי אינו שייך ומתאים לרוח הישיבה ותלמידיה, ואפילו אם עי"ז ישאר חלק קטן של תלמידים, הרי הם יהיו בבחינת שמן זית זך שיאירו את אור התורה לכלל ישראל.

אולם כפי מה שאני מכיר מקרוב את תלמידי הישיבה המצוינים במידות טובות ומבינים שרק רוצים לטובתם שיוכלו לגדול ולהצליח בתורה ויר"ש ולהצילם מהנסיגות הרבים של רוח הזמן שחדרו לדאבונינו הגדול בין בני תורה וישיבות, בטוחני שכולם יתחזקו בזה ואיש לרעהו יאמר חזק לקבל ע"ע את כל הטוב כפי רצון השית"ש.

מכתב הנ"ל נמסר אח"כ על ידי רבינו לישיבות נוספות שביקשו חיזוק בענין זה לעמוד על המשמר בישיבתם.

בהמשך, דיבר רבינו על כך שאבי הישיבות הוא רבינו חיים מולאזין זי"ע שיסד את הישיבה הראשונה בגלות האחרון בעיירה ולאזין. וכשהציע את רעיון הישיבה קמיה הגר"א ז"ל ענה לו בשלילה, ורק אחר שהציע עוד לפניו נתן הסכמתו על הדבר. והסביר הגר"א שבפעם הראשונה היה נראה שיש לרבי חיים – בעל הנפש החיים, איזה התלהבות חיצונית בדברו אודות הישיבה, ורק אחר כך שנוכח לראות שאין לו שום פניה, וכל כונתו לשם שמים, רק אז נתן הסכמתו. את גדלותו של הגר"ח מולאזין, אין לנו לשער, ספר נפש החיים הוא נורא נוראות, אבל הגר"א ז"ל דרש נקיות מוחלטת לפי רום השגתם. ואכן בנקיות וטהרה זו נבנתה הישיבה, שכל הישיבות של היום הם פירות של אותו יסוד קדוש, ומוטל עלינו לשמר את רוח ומסגרת הישיבה בקדושתה.

ובתור יליד העיירה דולאזין הייתי שומע מאבי זללה"ה עובדות על ראשי הישיבה, והיה מספר אודות הנצי"ב שעמד בראשות הישיבה באותם הימים, הוא סיפר שהנצי"ב היה בא בהשכמת הבוקר להיכל הישיבה, והיה פותח את הדלת וכשראה את הציבור יושב ולומד, היה בוכה מתוך שמחה והיה מתמלא דמעות עד שהוצרך לגשת לכיור לשטוף את פניו, (לא היה ברזים אלא היה צינור עם חור וברזל, שהיו צריכים להרים את המכסה).

הכלל והיסוד העיקרי שצריך לדעת כשעוסקים עם תלמידים, להחזיק את התלמידים כבנים לכל דבר, וכל אחד צריך שירגיש שהוא ממש בן יחיד אצל הרב, כתוב בפרשת ק"ש ושננתם לבניך ודרשו חז"ל אלו התלמידים, א"כ למה לא כתבה התורה ושננתם לתלמידך, אלא להורות לנו את היסוד הזה, שתלמידים צריכים להחזיק כבנים. ומאלישע הבאתי ראי' שגם התלמיד צריך להחזיק את הרב לאב, שהיה מצעק על אליהו רבו, אבי אבי.

המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל היה אומר, לצעירים יש חוש ריח להרגיש האם אוהבים אותם או לא. זה דבר שא"א לרמות, הם מריחים ומרגישים האם הרב אוהב אותם או שרק מראה להם פנים מהשפה ולחוץ. הוא עצמו היה מדבר עם המקורבים כמו אבא ואמא, לסדר את סידור החיים של אחרי הנישואין, איך יסתדרו בגשמיות ויורד לפרטי פרטים יותר מאב. וגם ביתו היה הפקר לתלמידים, הוא והרבנית ע"ה הפקירו את ביתם עד כדי כך שתלמידים החזיקו אצלם מפתח של הבית ויכלו להכנס בכל שעה שהיא מבלי לבקש רשות.

כשהיחס והקשר עם התלמיד בצורה כזאת, היא הדרך שאפשר להשפיע תורה ויר"ש ולהעמיד תלמידים הגונים.

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליין בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 71 וישלח תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות ותנצחות, חספת מנפים, חצרות וחצרות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

ב' המאמרים שהובאו השבוע הם המשך המאמרים משבוע שעבר.
בתחילת כל מאמר הבאנו סיכום החלק הראשון.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו
זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על
עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק
בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים

[המשך] [עיני ישראל עמ' שצ"ה]

[נסכם חלקו הראשון של המאמר. מבואר בגמ' במגילה
[י"א ע"א] שבגלות אדום ההצלה היחידה היא דוקא ע"י
כבוד התורה - "בית רבי וחכמי הדורות". זהו המכון בבטוי
"בית רבי" ולא סתם "רבי" כי העמדת התורה על תלה, אינו
רק מכח עצם לימוד התורה, אלא ע"י "כבוד התורה" שהוא
יותר מעצם הלימוד תורה [מגילה ג' ב']. כבוד התורה
התראה אצל רבי שהיה נשיא ישראל, ושהיה לו שלטון
מוחלט על כל ישראל, ומכח כבוד התורה שהיה לו, העמיד
את קומת התורה על תלה כראוי. וכדי ש"חכמי הדורות"
יהיו ממשיכי דרכו של רבי להעמיד את עם ישראל בגלות
הוא באופן זה דוקא, שהציבור יעריך את גדולתם, ויהיה
להם שלטון מוחלט בציבור, ורק ע"י תעמוד התורה
במקומה הנכון, שתהיה מובדלת ומנושאת מכל ענין אחר
שבעולם. זהו כח העמידה של עם ישראל במשך אורך
הגלות. ירידת התורה מדור לדור, היא בעצם
ידיעת התורה, והן בשלטון חכמי התורה על הציבור, בדורו
של הגר"א התחילה להתפתח תקופת ההשכלה הארורה
והגר"א ז"ל ראה בעומק חכמתו שכאן נמצאים ניצני
הפגיעה במעמד חכמי התורה שיפרקו עול חכמי ישראל,
ושלא תהיה להם עוד משמעות בציבור. ומוזה תפתח
"החוצפה" בציבור [א.ה.ה. במקום אחר כתב שמהלך זה חדר
גם לתוך הציבור ומתבטא בחוצפה כלפי גדולי הדור והוא
נובע מחידת השפעת הערב רב פנימה ה' ירחם עיני עיני
ישראל מאמר כבוד התורה, ואי"ה בחנוכה נביא שיחה
בנושא זה], על כן הגדיר את דורו ש"הגענו לעפר", שיא
השפלות האפשרית כי נפגעה "ההערכה" לחכמי הדורות,
וע"י פקעה המשמעות של התורה בעולם. זהו מ"ש חז"ל
בעיקבתא דמשיחא חוצפה יסגי", וקנים יעמדו בפני קטנים
וכו', היינו שיתבטלו כל הערכים של גדול וקטן, וננסים
יתמודדו וישתוו עם ענקים בתורה, ממילא שוב אין צריך
להתחשב עם דעת חכמי התורה, זוהי פריקת עול של "בית
רבי" לגמרי. כעת נפן לראות מהי היציאה מסבך זה.]

בתקופת מלחמת גוג - להשען על אבינו שבשמים

נקדים בפליאה גדולה במה שקילל השי"ת את הנחש
(בראשית ג' ט"ו) "הוא ישובך ראש ואתה תשופינו
עקב", ולכאורה אינו מובן הלא בשלמא "הוא ישובך
ראש" הוא קללה בשבילו, שיתגברו עליו וימיתוהו,
אבל איזו קללה טמונה במה שנאמר לו "אתה תשופנו
עקב"? מה משנה לנחש אם נושך וממית את האדם
מראשו או מעקבו, הרי סו"ס הארס עולה מן העקב,
ומתפשט בכל הגוף ומת האדם. אמנם פירוש הענין
הוא שנשיכת הנחש נדחתה לתקופת העקב, וזו סיבת
מפלתו [ולכן זו קללה], וכפי שנבאר בעז"ה.

נבוא לביאור ה"סיפא" של מאחז"ל (מגילה י"א) הנ"ל
[להפך ברייתא אתם בימי פרסיים שהעמדתי להם
בית רבי וחכמי הדורות], "כי אני ה' אלקיהם",
לעתיד לבוא, שאין כל אומה ולשון יכול לשלוט בהם
ע"כ. הנה התקופה הקשה הזו, שנהרסה ההערכה
לחכמי התורה, יש לה שם בכתובים, עליה נאמר
(תהילים ב') "למה רגשו גויים וגו' יתייצבו מלכי ארץ
וגו', על ה' ועל משיחו", ופי' חז"ל שהוא מלכות גוג,
שתתייצב להלחם נגד השי"ת בעצמו, ובמדרש שוח"ט
שם מבואר שמלכי ארץ הללו יגידו דכל מי שקדם
להתגרות עם ישראל היו שוטים, כי התגרו רק בעם
ישראל למטה, וע"כ נעזרו ע"י כח עליון, אבל אנו
נחכם מהם ונלחם עם הכח שלהם למעלה, זהו אופי
של חוצפה שאין כדוגמתה, שזכור קטן לוקח על עצמו
להלחם עם גבור חיל שאין כמוהו, כי בתקופת
"החוצפה יסגי" בעם ישראל, יתקומם כח החוצפה של
שונאי ישראל, להתייצב נגד ה' ומשיחו.

והנה כל דור יש לו עבודה משלו בביעור הרע, כפי
שהבאנו [במאמר הקודם] וע"כ בכל תקופה העמיד
הקב"ה צדיקים קדושי עליון, כל חד באופי ידידה,
בגלות בבל - דניאל חנניה מישאל ועזריה, בגלות יון -
שמעון הצדיק ומתתיהו ובניו, ובגלות אדום - בית רבי
וחכמי דורות, וסיום הקומה הוא מקום העקב -
עיקבתא דמשיחא, ובדור זה לא יהיה כבר גם את
הכח של רבי וחכמי הדורות, אלא העבודה תהיה
הבטחון בהקב"ה וכמ"ש חז"ל (סוף סוטה) על תקופה זו
"אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים", זוהי
הגדרת העבודה של דור זה.

והינו שהקיום של עם ישראל בכל הדורות היה בזכות
העבודה שלהם, בתורה או בעבודה ומסירות נפש,
אבל בדור האחרון שיתבטל כבר גם הכח של רבי
וחכמי דורות, לא תהיה זכות קיום עצמי, אלא רק
השי"ת יעמידם בעבור שמו הגדול "אני ה' אלקיהם",
והעבודה שלנו תהא להשען עליו בבטחון גמור, וע"י
נוכה שיהא לנו משען ומבטח למען שמו הגדול.

ועומק הענין הוא דהנה כתיב (דברים י"ד א') "בנים
אתם לה' אלקיכם", ונתבאר [במאמר "התלמידים
בבנים" עיני ישראל ח"ב] בשם רבינו הגר"א ז"ל שענין

התחזקות בתורה - מפריא את האמונה והבטחון בהקב"ה

העולה מדברינו למעשה שבזמנינו שירד כבוד התורה פלאים, אין לנו במה להאחז אלא להשען על אבינו שבשמים, להפרות את מדת האמונה והבטחון בהש"ת, והדרך להגיע לזה הוא ע"י לימוד התורה כמש"כ בנפח"ח ש"ד בשם חז"ל "מאן דלית ליה אורייתא לית ליה הימנותא", כלומר שהתורה אינה רק מלמדת את האדם את האסור והמותר, אלא בעיקר עושה אותו נאמן להקב"ה. והוא עפ"י מה שהבאנו לעיל ש"בנים אתם לה' אלקיכם" חל בנתינת התורה, שנתן הקב"ה בנו מרוחו שנוכל ללמוד תורתו הקדושה, וע"כ העוסק בתורה ומשתמש עם כח הרב שבתוכו, מתקשר עמו ונעשה נאמן להקב"ה. ולולי זה הגם שמבין בשכלו שיש בורא עולם המנהיג את הכל, אבל אינו מסוגל להשען על הקב"ה, ורק בכח התורה אפשר להפריא את האמונה שבלב עד דרגת בטחון גמור.

הרבה שואלים איך אפשר להתקיים בדורנו ששערי בית המדרש פתוחים לכל מה שברחוב, ואין כבר כמעט "תיבת נח", לעמוד בפני מי המבול הזדונים המפיצים את פני תבל, אולם באמת מי שיתעקש להיות דבוק בתורה מובטח שיראה השגחה עליונה, ויצליח בכל דרכיו.

זה נקבע במתן תורה, שלימדנו הקב"ה תורתו הק', ומסירת תורה לתלמיד הוא כמו "הולדה" שנכנסת רוח הרב בתלמיד, ונעשה ברא כרעא דאבוה, ועי"ז מובטחים אנו על קיומנו, יעו"ש באורך, וזהו שאמרו חז"ל אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, שהבטחון שלנו הוא במה שהוא "אבינו", ואנו מקושרים עמו בעצם, דקוב"ה ואורייתא וישראל חד, וזהו "המעמיד" שלנו בתקופה זו.

קללת הנחש ואתה תשופנו עקב

ובזה נבין את קללת הנחש "ואתה תשופנו עקב" שכתב נשיכתו נדחתה לתקופת ה"עקב", שאז הגם שתהא זו בעצם נשיכה הממיתה את האדם רח"ל, כי תהרס קומת האדם לגמרי [זוהי מיתה נוספת אחרי המיתה הראשונה בחורבן הבית], ויכנס תחת שלטון הנחש, שהוא החצוף הראשון בבריאה שנלחם נגד ה' ואמר מן העץ אכל וברא העולם, וכך תלחם מלכות גוג עם ה' ומשיחו, אבל תקופה זו היא כבר הנהגה אחרת שהקב"ה מקיים את האדם למען שמו "אני ה' אלקיכם", ובוזה יראו ש"אני הוא אני אמית ואחיה וגו' ואין מידי מציל", שהגם שארס הנחש ימית את האדם, אני אחיה אותו מחדש, ובוזה יתגלה לעין כל ש"אני אני הוא ואין מידי מציל". וכן נאמר (יחזקאל ל"ח כ"ג) במפלת גוג "והתגדלתי והתקדשתי" דלעומת החוצפה של גוג שיכול להתייצב נגד ה', יתברר בבירור גמור שאין שום דבר העומד נגדו, ויתגדל ויתקדש כבודו בגויים.

השי"ת הוא הבעלים על הכל [אגרות דעת פ"ו]

תלמד איך לותר על שטותים בכדי למעט מקום הנסיון בבית, ותדע שהשי"ת הוא הבעלים על הכל וכל הנקרה אצלך הן בבית הן בחוץ אין לך טענה על פלוני ופלוני שהם היו רק שלוחי דרחמנא, וקפיטל שלם הוא בשמואל ב' טז' אצל דוד בפגישתו עם שמעי בן גרא, תעיין שם. ועליו ית"ש אין לכעוס חלילה כי ק"ל אמונה ואין עול וכו' תמים פעלו כי כל דרכיו משפט והכל לטובתם בזה ובבא. תתחזק באמונה וממילא יפלו חומות דמיוני שטות, שכל הרגזנות הוא רק פרי הדמיון בלבד ולא יותר.

ענף ב' הצורך ברחל ולאה לבנין כלל ישראל

ניתוק בין דעת עליון לדעת תחתון, ונאחז הרע בתוך מהלך ה"דעת תחתון" גופא. אחיזה זו בכח הדעת היא תפיסה בנקודת המרכז של האדם, דהדעת כולא ביה כמשנ"ת, שעכשיו יש לאדם הכרה במציאות הרע, והרגשת שייכות אליו, ואין לו כבר את תפיסת היחוד, השולל את קיומו של הרע [א.ה. זה נקרא שהרע נכנס לתוכו על ידי הכנסת זוהמת הנחש ולפני כן היה הרע מחוץ אליו כנ"ל מנפח"ח].

אחיזת הרע בקומת האדם בכח הדעת שבו [היינו שנאבדה ממנו ההכרה ביחודו ית'] הוציאה פירות, תולדות בהם התפתחה אחיזת הרע הנ"ל, ולכן היה בהן פסול של מינות ואפיקורסות דור אנוש, דור המבול, ודור ההפלגה, כי אחרי שהפסידו את הכרת היחוד, התפתח הרשע [של "במקום המשפט שם הרשע"] עד לכפירה ממש רח"ל.

הניתוק בין דעת עליון לדעת תחתון – תוצאה של חטא עה"ד

נתבאר עד כה, דיש ב' חלקים בכח הדעת, דעת עליון האוחזת בדרכי היחוד, ושוללת את מציאות הרע לגמרי, ודעת תחתון האוחזה בדרכי המשפט היינו שיש קיום לרע על מנת להעמיד מקום לעבודת הבחירה.

עלינו לדעת, שבאמת בראשית יצירת האדם, התאימו ב' מהלכים אלו מאוד, שאף הדעת תחתון היתה משוללת בעצמותה מן הרע, ופיתוי הרע בהסתתו של הנחש היה רק חיצוני [עיין נפח"ח שער א' פ"ו בהגה ועיין ממ"א ח"ב עמ' 138 מה שביאר בזה], אבל מצד עצמו היה האדם משולל מן הרע, כי היו בעל "דעת טוב" בלבד, ורק לאחר החטא נעשו יודעי טוב ורע, והיינו שחל

ב' דרכי מלכות רחל ולאה

בתוה"ק בפרשת ציצית (ס"פ שלח) כתיב "אני ה' אלוקים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וגו', אני ה' אלוקים", יש כאן כפל לשון, ב' פעמים "אני ה' אלוקים", ופירש"י בשם חז"ל בזה"ל שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום, לא שנעשה וניטול שכר, אנו לא עושים ולא נוטלים שכר, על כרחכם אני מלככם, שנאמר (יחזקאל כ') חי אני נאום אד-ני אלוקים, אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלך עליכם" ע"כ.

מבואר בדברי רש"י שישנן ב' דרכים במלכות שמים, הדרך הא' נמסרה בידי האדם להמליך את הקב"ה עליו ועל הבריא, ובמהלך זה יתכנו כשלונות ח"ו, שיפרקו עול מלכות שמים, וכפי שאמרו ליחזקאל (שם) "נהיה כגויים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן". הדרך הב' במלכות שמים היא שהש"ת מולך בלא להתחשב בנבראים כלל, "על כרחכם אני מלככם", מהלך זה של מלכות שמים מגיע מהנהגת היחוד שאין שום דבר יכול לעכב נגד רצונו הפשוט.

רחל ולאה, הם הצלם ודמות לב' הדרכים הנז' במלכות שמים, כמבואר בכתבי הגר"א ז"ל ועוד. רחל מייצגת את המלכות התלויה בנבראים, היינו שגילוי המלכות בעולמינו היא בעיקר בדרך זו, שבעבודתנו אנו נותנים עוז לאלוקים, ובהעדר עבודה תש כחו ח"ו, ולכן רחל היא עקרת הבית והיא הצלם של מהלך זה במלכות שמים. לאה מייצגת את המלכות שמופיעה בדרך הכרח - בעל כרחכם אני מלככם, ביד חזקה אמלך עליכם, והם דרכי היחוד של מעלה כמש"נ. להלן יתבאר בעז"ה כמה מן העובדות של רחל ולאה, שהם רואים שהם מייצגות ב' דרכים אלו.

כח הבחירה, אחוז בדרכי היחוד - "רצון פשוט", ובדרכי המשפט

לפני שנראה כיצד מהלך חייהן מורה על הסוגיא במלכות שמים שמיצגות נקדים הקדמה נוספת. האדם בחיר הנבראים נבדל מכל ברואי מעלה ומטה בכך שנתנו לו את כח הבחירה. זהו שיא מעלתו יותר משרפי מעלה, כי כל הנבראים כולם - הן למעלה והן למטה - הם בבחינת "הכל בידי שמים", ורק האדם יצא כביכול מידי שמים, בבחינת "חוץ מיראת שמים" כי בבחירתו צריך להגיע לחיות תחת יראת שמים.

בספר עבודת הקודש להר"מ בן גבאי [חי בתקופת 'הגבול' בין הראשונים והאחרונים] מבאר את תוקף רום מעלת הבחירה. כשם שאצל הקב"ה יש "רצון פשוט", שאינו תלוי בשום נברא זולתו, כן עשה הקב"ה את האדם בעל "רצון פשוט" כביכול, שרצונו הוא הקובע את דרכיו, ואינו תלוי בזולתו. בנקודה זו נמצא שיא הדמיון שבין האדם לקונו, ואין לך הטבה גדולה מזו, שהעמידוהו במעלה נשגבה כזו, להיות דומה לקונו עד כדי כך.

ענין זה מתבטא במימרא דהש"ס (ברכות י"ז) "רצונינו לעשות רצונך, ומי מעכב שאור שבעיסה ושעבוד מלכויות". היינו ש"הרצון הפשוט" של האדם הוא

עסקם של האבות והאמהות הק' היה לבנות את העולם מחדש, היינו להחזיר את המצב הקדום, לקשר בין היחוד העליון ליחוד התחתון. נבאר בעז"ה את עבודת האמהות בזה, ולשם כך עלינו להקדים ביאור ענין מלכות שמים בבריא.

שלמות דרכי הנהגתו ית' נתינה וקבלה זכר ונקבה

כל דרכי הנהגתו ית' מפורשות בויברך דוד לך ה' הגדולה וגו' [שאומרים בפסוד"ז עיין ברכות נ"ח]. ישנו חילוק יסודי בין ו' ההנהגות הראשונות המנויות שם - "לך ה' הגדולה והגבורה וגו' כי כל בשמים ובארץ", ובין ההנהגה הז' - "לך ה' הממלכה". ו' ההנהגות הראשונות הם ו' דרכי השפעת הנתינה השמימית מעילא לתתא, ואינם תלויים בתחתונים, אבל הנהגת המלכות עצם מהותה זקוקה לנבראים, והיא כביכול "מקבלת" מן הנבראים. הכיצד ? ידוע מא' מקדמוני בעלי דקדוק, שהגדיר דשם מלוכה אינו חל אלא על הדומה לו, היינו כמו שאין אדם מולך אלא על בני אדם כמותו, אבל אינו נקרא מולך על בעלי חיים, אלא "מושל" עליהם, כן הוא הארי מלך בחיות, ושור מלך בבהמות, ונשר מלך בעופות, אך לא יתכן שארי ימלוך על עופות, או נשר על בהמות משום שאינם מהסוג שלו. ולפי"ז לכאורה אין למלכות שמים על מה לחול, אלא שבאמת האדם נברא בצלם אלוקים, שיש בו איזה משל ומליצה רחוקה שדומה לבוראו בדברים מסוימים [עיין נפה"ח ש"א פ"א], ועליו חלה מלכות שמים, ונמצא שכביכול מלכות שמים זקוקה לאדם בכדי לחול עליו, נמצא שהיא מקבלת מהאדם כביכול.

[א.ה ב' דרכים אלו של נתינה [לך ה' הגדולה והגבורה וכו'] ושל קבלה [לך ה' הממלכה] הם שלמות כל דרכי הנהגתו ית'. וניתן להמשיל אותן לבחינת זכר ונקבה שכן הזכר דרכו להיות המשפיע והנקבה להיות מקבלת.]

האבות הק' והאמהות הק', שהשלימו מחדש את הצלם אלוקים של האדם בבריא [א.ה כאמור לעיל שהדורות התמעטו ושקעו ברע והאבות הק' טרחו להעמיד מחדש אדם שלם ששולט בו היחוד בין דעת עליון ודעת תחתון], חלוקים זה מזה בעצם תפקידם ומהותם.

האבות השלימו את הצלם בדרכי הנתינה השמימית, שכן זכר הוא הנותן והמשפיע, ולכן יש בו דמיון לדרכי ההשפעה של מעלה, אברהם היה דומה לקונו בהשפעת החסד ["לך ה' הגדולה"], ויצחק דומה בהנהגת המשפט יש דין ודיין ["והגבורה"], ויעקב העמיד את הדמות להשפעת התורה, אמת ליעקב ["והתפארת"]. אבל האמהות שהם בחינת נקבה המקבלת, השלימו את הצלם והדמות לדרכי הקבלה של מעלה, והם דרכי מלכות שמים, ["לך ה' הממלכה"], כי המלוכה היא מקבלת כביכול מן הנבראים כמשנ"ת.

שעושה השם מבלי אשר ידע האדם, ע"ז חייבים אל השי"ת רב הודיה ושבח, מי שעושה טוב לאחר והמקבל לא ידע, ולפיכך נקרא דבר זה הוד ושבח אל השי"ת עכ"ל. היינו שענין ההודאה מתייחס בעיקרו אל הדרכים הנעלמות, שמתנהגים עם האדם למעלה מדרכי מדה במדה ודו"ק.

והנה ליהודה בנה, הקרוי ע"ש ההודיה [כי זוהי עצם מהותו], ארע המכשול עם תמר כלתו, בדרך הכרח משמים, וכמ"ש במדרש (בראשית פרשה פ"ה ח') אריו"ח ביקש לעבור וזימן לו הקב"ה מלאך שהוא ממונה על התאווה, א"ל יהודה היכן אתה הולך, מהיכן מלכים עומדים, מהיכן גדולים עומדים, ויט אליה אל הדרך, בעל כורחו שלא בטובתו ע"כ. רואים בדבריהם שהיתה כאן התערבות שמימית, בעצם כח הבחירה של יהודה, שהכריחו אותו על המעשה ההוא, והם דרכי היחוד של השי"ת, שמנהל הכל כרצונו, ואינו תלוי בשום חוק וגבול, דבעל כרחם אני מלכם, וכן אחז"ל, הובא ברש"י שם, "צדקה ממני", ממני יצאו הדברים כבושים וכו', להוציא מלכים מיהודה ותמר.

נתבונן בסיום ההשתלשלות של זרעה של לאה - משיח בן דוד. על ידו יתגלה היחוד הגמור ש"נשגב ה' לבדו ביום ההוא", ואין שום כח זולתו כלל, ובימיו תהיה תחית המתים, שמפורש בפסוק סוף האזינו שהוא דרכי היחוד, "ראו עתה כי אני אני הוא, אני אמית ואחיה וגו'".

ראה ראינו שהמהלך של לאה הוא דרכי היחוד, מראשית הדברים, בלאה גופא, עד סוף כל הדורות, במשיח בן דוד, שיתגלו על ידו דרכי היחוד בעולם, ויתבער הרע מן העולם לנצח.

רחל נאחזת בדרגי המשפט - מידה כנגד מידה

לעומת כן, רחל עקרת הבית, ההנהגה עמה היא בדרכי המשפט, מדה כנגד מדה.

עיקר עליתו של בנה הבכור יוסף היה בנסיון של אשת פוטיפר, ולכן האריכה התורה כ"ב בתיאור המעשה, ואחז"ל (סוטה ל"ז ב') ותתפשהו בבגדו לאמר וגו', באותה שעה ראתה דיוקנו של אביו, ונראתה לו בחלון, אמר לו, יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שיעשה שמך ביניהם, ותיקרא רועה זונות וכו' עיי"ש הרי שההנהגה עמו היתה בתוקף הדין, שהיה מפסיד הכל בחטאו, ושלא כיהודה, שלמרות הכשלון שלו, נשאר בין השבטים, ומאתו יצאו הדברים כבושים. [א.ה. זהו גם הפירוש בדברי חז"ל (יומא כ"ב) שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתים ולא עלתה לו, פירש"י שאול נכשל באחת ועלתה לו לרעה, לקונסו מיתה לבטל מלכותו, ודוד נכשל בשתים, ולא עלתה לו לרעה עכ"ל, חילוק זה נובע מעומק החילוק שבין ההנהגה עם זרעה של רחל [שאול] לזרעה של לאה [דוד], והסכים מו"ר שליט"א ע"כ הגהת מדפיס הספר עיני ישראל].

באמת דבוק בקונו עד הסוף, שרוצה רק לעשות רצונו ולא זולת זה כלל, וזאת משום שהרצון של האדם דומה למהלכי היחוד של קונו, ששוללים את כל מציאות הרע כמשנ"ת, וע"כ אין שום נטיה לרע בעצם הרצון הפנימי. אבל הבחירה מורכבת באמת מב' חלקים. מלבד עצם "הרצון" לעשות טוב, [שהוא המקושר עם מהלכי היחוד כנ"ל], צריך גם להשתדל בעבודה "מעשית" לשמור משפטי ה' וחוקותיו, דבלא זה, מה לנו ולרצונו הטוב, ובחלק זה [המעשי] יש התערבות של הרע, המושך את האדם לעבור על רצון ה' ית', והוא מקום המשפט, ושמה הרשע, ומתנהגים בדרכי המשפט לשכר ולעונש.

ב' חלקים אלו שבעבודת הבחירה, המה באמת ב' הנהגות שמתנהגים עם בני אדם. ההנהגה הרגילה היא בדרכי המשפט, מדה במדה, שכר מצוה ועונש עבירה, אבל לפעמים מתנהגים עם האדם במהלכי היחוד, שלא כפי מדתו, ומשום שעבודת הבחירה גופא, אחוזה גם בדרכי היחוד.

לאה אחוזה בדרכי היחוד

ב' דרכים הנ"ל בהנהגת השי"ת עם האדם, הא' דרכי היחוד למעלה מן המדה, והב' מדה במדה שכר מצוה ועונש עבירה, המה ב' הדרכים של ההנהגה עם לאה ועם רחל, דכבר יסדנו לעיל [אות ה'] בשם הקדמונים ז"ל שרחל ולאה מייצגים את ב' הדרכים במלכות שמים, לאה היא הצלם למלכות שמים שעפ"י דרכי היחוד, שאינו תלוי בזולתו, ורחל היא הצלם למלכות שמים התלוי במעשי התחתונים, וע"כ היא עקרת הבית, כי עיקר מלכות שמים בעולמינו תלוי במעשי האדם, וממילא גם ההנהגה משמים עם רחל ולאה, היו בב' דרכים שונות. ההנהגה עם רחל היתה מדה במדה לפי מעשיה, וההנהגה עם לאה היתה למעלה מן המדה, באופן שיש בו ריח של הנהגת היחוד, וניתן כמה דוגמאות לכך.

ראשית, עצם כניסתה של לאה לבית יעקב, היה שלא כפי בחירתו של יעקב כלל, שהתערבו משמים בכך, ובדרכי היחוד הנעלמים, נכנסה בדרך נעלמה לביתו, שלא מדעתו של יעקב. עוד זאת, שהרי אחז"ל שהיו אומרים ב' בנים ליצחק וב' בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן, וע"ז היתה לאה בוכה שלא תיפול לידיים של עשו, ולא היתה זאת אמירה בעלמא, אלא שכך היתה שורת הדין באמת, אלא שההנהגה עמה היתה למעלה מן המדה, וזכתה להתקבל אצל יעקב.

שנית בלידתו של יהודה, אמרה לאה "הפעם אודה את ה'" ופירש"י שהאמהות היו נביאות, וידעו שיעמיד יעקב י"ב שבטים מד' נשים, ומגיע לכל אחת ג' שבטים, ומה שקיבלה בן רביעי הוא יותר מחלקה, וע"כ "הפעם אודה את ה'" (עי' רש"י ויצא שם, וברכות ז' ב'), וראה במהר"ל (גבורות ה' הקדמה ג') בענין "ההודאה", שאחז"ל [ברכות נ"א א'] "וההוד" זה נחלי ארנון, ופי' בזה"ל שהיו אמוריים נסתרים בהרים וכו', וכ"ז פעל השי"ת, וישראל לא ידעו עד שאמר ה' יתברך מי מודיע וכו' והם ראו ואמרו שירה, ודבר זה

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת וישלח תשע"ו -

הטפל נהפך לעיקר

חזינן דאדם צריך לדעת מה עיקר ומה טפל. והנה בדיני ברכות נמי אמרינן דמברך על העיקר ופוסט את הטפילה. והנה בגוונא דלא ידעינן מה עיקר ומה טפל, כגון באיכא לפניו תערובת דהעץ והאדמה, אזלינן בתר הרוב. ובגוונא דמסופק מהו הרוב, או העץ או האדמה, נראה דאיכא תקנתא, דיכול להוסיף על מין אחד מהתערובות, ובזה יהא רוב. ויש לעיין בהאי תקנתא מכמה אנפי:

א. נשאר המיעוט כמו שהוא או נתהפך המיעוט לרוב הנה יש לפקפק בהאי תקנתא, דהנה אם לקח המיעוט בידו, ואפילו לקחו קודם הברכה, לא מהני לחייבו ברכה, דמכל מקום המיעוט כבר בטל.

וכמו כן בגוונא דאכל מהרוב, ובהמשך אכילתו המיעוט נעשה רוב. [ויש לעיין בדברי הפוסקים באוכל גלידה, ואחר כך נשאר מהגביע. ועיין בבר אלמוגים סי' קנ"ב].

ואם כן בנידון דידן נמי, המיעוט כבר היה טפל, ומה יועיל שיוסיפו על המיעוט.

אך יש לחלק, דהתם נשאר צורת המיעוט כמו שהוא, משא"כ הכא על ידי שמוסיף על המיעוט, המיעוט נהפך לרוב.

ב. נהפך המיעוט לרוב לאחר הברכה הנה כתבנו דאם המיעוט נהפך לרוב, אם כן המיעוט נתחייב בברכה. ויש לעיין מהו אם כבר בירך על הרוב, ורק לאחר הברכה נהפך המיעוט לרוב, כגון שלאחר הברכה הוסיף על המיעוט, מי אמרינן דהכא נמי המיעוט חייב בברכה, דהרי עכשיו הוה רוב, או דילמא אמרינן דכבר נפטר כשהיה מיעוט.

ולכאורה יש לדון דחייב בברכה, דהרי בגוונא דלקח המיעוט בפני עצמו, כתבנו דלא מהני לחייבו בברכה, אע"פ שלקחו קודם הברכה, דגם קודם הברכה אמרינן דהמיעוט כבר נתבטל, ואפילו הכי מחלקינן בין לקח המיעוט ובין נתהפך המיעוט לרוב, ואם כן יש לדון דהכי נמי לאחר הברכה, [דחזינן דהברכה אינו גורם הטפלות], ועיין.

ג. להוכיח כהנ"ל

נראה להוכיח כהנ"ל, דאף אם לאחר הברכה נתהפך המיעוט לרוב, דחוזר ומברך, דהגע עצמך, הרי קיימא לן דאם אוכל הטפילה גם לצורך העיקר וגם לצורך אחר, חייב בברכה, ואם כן מהו כשבשעת הברכה חשב רק לצורך העיקר, ובאמצע האכילה חזר וחשב גם לדבר אחר, הנה בפשוטו חייב לברך, דעכשיו הטפל קיבל חשיבות, והכי נמי בנידון דידן, עכשיו המיעוט קיבל חשיבות, ועיין.

גמלים מניקות

גְּמָלִים מִיְּנִיקוֹת וּבְנֵיָהֶם שְׁלֹשִׁים וְגו' (ל"ב ט"ז)

הנה פירש רש"י דפשוטו דקרא דשלח גמלים מיניקות שלשים, ובניהם עמהם.

אמנם רש"י מביא מדרש אגדה, דפירוש בניהם הוא בנאיהם, והיינו הזכרים, ששלח שלשים נקבות וכןגד זה שלשים זכרים.

וצריך ביאור אמאי הוצרכו להוציא הקרא מדי פשוטו, ולומר דלא איירי בבניהם אלא בהזכרים.

וביאר בספר נחל קדומים (מהגאון החיד"א) בשם מהר"ר משה חיים בריה דמהרש"ח, [וכך כתב בחנוכת התורה], דהנה אמרינן בגמרא בבא

ויהי לי שור וחמור

עם לָבָן גִּרְתִּי וְאַחֵר עַד עֵתָהּ. וְיִהְיֶה לִּי שׁוֹר וְחֲמוֹר וְגו' (ל"ב ה' ו')
ופירש רש"י גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לָבָן הרשע גרתי, ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים.

הנה היה עובדא עם בעל הנטע שורק (הרב שרגא צבי טננבוים זצ"ל, אבד"ק טשאטה) שהיה לו תלמיד שהוצרך ללכת לגור בברלין עם הוריו, ודאג הנטע שורק מה יהא עם תלמידו בעיר נכרית, וקאמר דביום נסיעתו יבוא אליו, ובא אליו ביום נסיעתו, ואמר לו הנטע שורק, שיעקב אמר שהא שהצליח שאע"פ 'שעם לבן הרשע גרתי', אפילו הכי תרי"ג מצות שמרתי, היינו כמו שממשיך הפסוק, 'ויהי לי שור וחמור', שידע האמת שהנכבדים שסביבו הם באמת שור וחמור.

ובן נכדו של הנוטע שורק, הגאון הרב יוסף מאיר אלטמן שליט"א (הרב דחוג חתם סופר בני ברק) בהיותו צעיר נכנס לבית מדרש בירושלים, וראה שם אדם זקן לומד תורה, והנה דיברו אחד עם חבריו, ואמר לו הרב אלטמן שהוא בן נכד של הנטע שורק, ואמר לו הזקן את הסיפור הנ"ל, ושהוא הנער מהסיפור, ומעת הגיעו לברלין תמיד התנגנו דברי הנטע שורק באזנו, ושם בברלין התחתן ונשא אשה, וקיוה כל ימיו שיעזוב כבר את ברלין, ויוכל לשבת על התורה ועל העבודה, עד שבאמת הצליח לעלות לארץ ישראל עם כל משפחתו.

ומצאנו האי ענין בכמה מקומות:

א. הבל הבלים

הנה חזינן נמי האי ענין בדברי הרמב"ן (כתבי הרמב"ן, דרשה על קהלת, אד"ה תשובה) שפירש הא דאיתא בקרא בקהלת, הבל הבלים אמר קהלת, דפירושו להבל את ההבלים. [וזה לשון הרמב"ן, ועל דעתי כי אין הבל הבלים כמו מלך מלכים, עבד עבדים, אבל הוא צווי, יצוה האדם שיהביל את ההבלים, ולא יעשה עיקר במחשבתו, ולא יחשוב שיוכל להעמידם הרבה].

ב. פסגו ארמנותיה

הנה כעין זה יש לומר שיש מצוה להחשיב את העיקרים, ויש לפרש הקרא בתהלים (מ"ח י"ד) 'פִּסְגּוֹ אֶרְמֻנֹתֶיהָ', להסתכל עליהם בתור פסגה, והיינו על בני עליה וגדולי תורה.

[והאי פירושא איתא ברד"ק שם. וברש"י שם פירש פסגו ארמנותיה, להגביהם. ובמלבי"ם פירש פסגו ארמנותיה, עלו על הפסגה לראות מי השומר, וכדאסיק קרא כי זה אלוקים. תו יש לבאר דפירושו לעלות עליהן למעלה, שאומרים לאדם להדבק ולעשות כמעשי הצדיקים].

ג. ראו מה בין בני לבן חמי

תו חזינן בגמרא ברכות (ז' ב') דלאה קראה לבנה ראובן, דאמרה לאה ראו מה בין בני לבן חמי, דאילו בן חמי אע"ג דמדעתיה זבניה לבכירותיה, חזו מה כתיב ביה 'וישטם עשו את יעקב', ואילו בני, אע"ג דעל כרחיה שקליה יוסף לבכירותיה מניה, אפילו הכי לא אקנא ביה. שמעינן שצריך להזכיר מעלת הצדיקים לעומת גנות הרשעים.

ד. אם יזכה יבחין

וכן חזינן בגמרא ברכות (ט' ב') דאמר רבי יוחנן לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל, ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה [פירש רש"י, לעולם הבא לראות גדולתן של ישראל] יבחין מה בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם, [פירש רש"י, כמה הרבה גדולתן יותר על האומות עכשיו].

מזיד באיסור קל

פִּי נִבְלָה עֲשֵׂה בְּיִשְׂרָאֵל לְשֹׁכֵב אֶת בֵּית יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה (ל"ד ז')
הנה בבית הלוי (על התורה) דן בגוונא דידע דאותו מעשה הוה רק
איסור קל, אבל לא ידע דהוה איסור חמור, נמצא דהוה מזיד
באיסור הקל, ואנוס על איסור החמור, האם חשיב מזיד גם על
החמור, ואסיק דחשיב מזיד, דהרי אינו יכול לטעון מאי הוה לי
למיעבד, כיון שידע מאיסור הקל.
ולפי זה מפרש קרא דידן, דאע"ג ששכס לא ידע שהיא בת יעקב,
והיה מזיד רק על איסור קל דזנות בעלמא, מכל מקום נענש עליה
כבת יעקב, דליכא הכא פטור דאנוס, וזהו כוונת הפסוק 'וכן לא
יעשה', דגם לבת דאדם פשוט לא יעשה כן, ומשום הכי נענש כערך
הנבלה אשר עשה.

* * *

לא ידע דהיה אנוס

הנה קיימא לן (שולחן ערוך סי' ק"ח סעי' ז') דמי שלא התפלל באנוס
או בשוגג, יכול להשלים בתפילה שלאחריה, אבל אם לא התפלל
במזיד, אינו יכול להשלים.

ויש לעיין מהו במי שלא התפלל במזיד, אבל באמת לא היה יכול
להתפלל אף אם היה רוצה, כגון שנמצא בחדר ואינו יכול לצאת
ממנו, ויש בחדר צואה, ואיהו אינו יודע מקיומה, נמצא שלפי דעתו
היה מזיד, אבל במציאות היה אסור לו להתפלל, ואף אם היה
מתפלל לא היה תפילתו תפילה.

ויש לעיין בהאי נידון מכמה אנפי:

א. לידון לפשוט מדברי הבית הלוי

הנה לכאורה יש לידון לפשוט ספיקן מדברי הבית הלוי, דכמו
דמיקרי מזיד מכיון דעשאו במזיד, אע"פ דחשב דהוה רק איסור קל,
הכא נמי נימא דמיקרי מזיד מכיון דעשאו במזיד, אע"פ שרק חשב
דהוה מזיד, ובאמת היה אנוס.

אמנם יש לדחות דאינו ראיא לנידון דידן, דבגוונא דבית הלוי היה
באמת פשיעה, משא"כ בנידון דידן באמת אין פשיעה.

וכן יש לחלק לאידך גיסא, דאף אם נימא דלא כבית הלוי, אלא
חשיבא אנוס על איסור החמור, מכל מקום בנידון דידן יש לומר
דהוה פושע, דהרי היה פושע על כל החמור, משא"כ בגוונא דבית
הלוי מנא לן דהיה עושה החמור.

ולפי זה בכגון גוונא דהבית הלוי, דלא היה לו איסור חמור ואיסור
קל, אלא היה לו מעשה אחת שיש בו שני איסורים שוים, וחשב שזה
רק אחת מהם ועבר עליו, ובאמת היה איסור אחר, יהא גוונא דבית
הלוי דומה לגוונא דידן, ואם בנידון דידן הוה פושע, אם כן הוא הדין
בגוונא דבית הלוי. [דהרי הכא אין לטעון כהנ"ל, דמנא לן דהיה
עושה החמור, דהרי רואים שעשאו אע"פ שידע דהוה איסור שוה].

אך אכתי יש לחלק, דלא דמי באותו איסור וחזינן דעשה ברצון,
מאיסור אחר למשוי ליה רצון. תדע, דאם חזינן דעשה איסור אחד
במזיד, ולאחר זמן עשה איסור אחר כמוהו בשוגג, אטו נימא דהוה
פושע עליו.

ב. עוד גווני בספיקן לענין תשלומי תפילה

הנה אם לא התפלל מנחה באנוס, ואחר כך סבר שעדיין לא שקעה
חמה, ולא התפלל במזיד, ונתברר ששקעה חמה, הדין נותן שחוזר
ומתפלל, כיון שכל זמן האמיתי דתפילה היה אנוס, ומה שהיה פושע
לא היה בזמן תפילה, משא"כ בגוונא דספיקן, היה פושע בזמן
תפילה, אלא שהנידון שהיה באמת אנוס.

[הנה מבואר במשנה ברורה (סי' ק"ח סי"ק כ"א) דמי שהתפלל
במקום שהיה ראוי להסתפק שיש שם צואה, ובאמת אחר כך מצא
שם צואה, צריך לחזור ולהתפלל לפי שפשע שהיה לו לבדוק. והוא
הדין מיקרי פושע ומזיד לענין הא דאין לו תשלומין אחר כך.

והנה התם חשיבא כמזיד דאם היה בודק היה מסלק הצואה, או
היה הולך לחדר אחר. ויש לעיין מהו באופן שלא היה יכול לסלקו או
ללכת לחדר אחר.

בתרא (ע"ח ב') דאם אמר לחבירו פרה מניקה אני מוכר לך, לא מכר את
הולד, משא"כ אם אמר חמור מניקה אני מוכר לך, מכר גם את הולד.
וטעמא, דבשלמא בפרה איכא למימר דהא דהזכיר דהוה מניקה,
היינו משום דהקונה יכול להשתמש בהחלב, משא"כ לענין חמור,
אמאי הזכיר החלב, הרי לא שייך לומר דהקונה צריך החלב, דהרי לא
שותין חלב של חמור, אלא על כרחך אמרינן דהתכוון ב'מניקה', דמוכר
גם את בנה.

ולפי זה ביאר, דמכיון דאמר יעקב 'גמלים מניקות', והרי אין שותין
חלב דגמל, אלא על כרחך בהא דאמר מניקות, התכוון לומר דמוכר גם
הבנים, ואם כן תיקשי אמאי היה צריך לומר בהדיא 'בניהם', אלא על
כרחך הוצרכו לפרש דהכוונה לענין נוסף, והיינו להזכרים.

* * *

הנה יש לעיין מהו במוכר חמור לגוי, ואמר חמור מניקה אני
מוכר לך, מי אמרינן שההבדל בין חלב פרה לחלב חמור, הוא
בהיתר אכילה, ומכיון דלנכרי שרי חלב חמור, אם כן לדידהו חמור
דמי לפרה, דאמרינן דלא התכוון אלא לחלבה, אבל הולד לא מכר.

או דילמא ההבדל הוא האם דרכו בשתיה, דנימא דחלב חמור או
גמל, לא חשיבא לשתייה כמו חלב פרה, ואם כן גם בכהאי גוונא
אמרינן דאין כוונתו לחלבה אלא לבניה.

ויש לידון בהאי נידון מכמה אנפי:

א. עשו לא שמר על האיסור לשנות חלב גמל

הנה מבואר האמור, לכאורה מוכח כהצד השני, דהרי אמרינן
דבניהם בלאו הכי היו בכלל דיבורו, כיון דאמר מיניקות, וחלב גמל לא
שותין, ותיקשי, הרי התם שדריה לעשו, ועשו היה מותר לשנות גם חלב
גמל. אלא חזינן דגם לולא האיסור שתייה, חלב גמל לא חשיבא.

וכי תימא דהא אמרינן בגמרא קדושין (י"ח א') דעשו היה ישראל
מומר, ואם כן נימא דדינו היה כמו ישראל, מכל מקום אם נימא
דהא דשמרו האבות התורה היינו רק מפאת אינו מצווה ועושה, אם
כן יש לומר דעשו לא שמר התורה.

ב. הוכחה דאף בנכרי לא חשיבא

הנה לכאורה יש להביא עוד ראיא כהצד השני, דאף בנכרי לא
חשיבא חלב חמור, ומשום הכי אף במוכר חמור לנכרי מכר הולד,
דאם לא כן, אף במוכר לישראל, אמאי אמרינן בחמור מניקה דאין
תועלת בחלבה, הרי היכא דיש לתלות דהאי ישראל קנאה למוכרה,
אם כן דילמא ימכרנה לנכרי, ואם כן יש לו תועלת גם בחלבה. אלא
על כרחך חזינן דגם לנכרי אין תועלת בחלב.

ג. לדחות הראייה דאסור לסחור בחמור

אך העירו לדחות הראייה, דהרי מבואר בשולחן ערוך (וי"ד סי' קי"ז
סעי' א') דאסור לקנות בהמה טמאה על מנת למוכרו לנכרי, דהוה ליה
סחורה במאכלות אסורות דאסירא, ולא שרינן אלא בנזדמנו לו,
והכא דאינו קונה אלא כדי לחזור ולמוכרו, לא חשיבא נזדמנו לו.

אמנם בתשובות הגרע"א (ח"א סי' ע"ד) אייתי פלוגתא רבנן בתראי
למי שנזדמנו לו נבילות וטריפות, אם אחר רשאי לקנות אותם ממנו
ולמוכרו להרווח. [ויש לעיין אם יש תקנתא שלא יקנה ממנו אלא יהא
שלוחו למכור ויקבל שכר טרחה].

ומעתה להמתירים, אכתי תיקשי כהנ"ל, דבחמור מניקה דילמא
משום שיכול למוכרו לנכרי, אלא ראייה דגם לנכרי לא חשיבא חלב
חמור, ואתי שפיר דברי בריה דמהרש"ח.

ד. לא תלינן דכוונתו למוכר לנכרי

אך עדיין יש לסתור ראייה זו, שהרי חזינן (שולחן ערוך חו"מ סי' רל"ב
סעי' י"א) שאם קנה בהמה ונמצאת טריפה, הוה מקח טעות, ואמאי
לא נימא דקנאה על מנת למוכרה לנכרי, דלדידיה שרי טריפות, אלא
על כרחך חזינן דלא תלינן בהכי.

ויש לדחות, דבנמצאה טריפה, הא סבר שאפשר למוכרה לכולם,
והלכך הוה מקח טעות, משא"כ בחמור מניקה, עכ"פ יש איזה
תועלת בחלבה, וכבר אין הוכחה דכוונתו לבנה.

* * *

ולכאורה יש לומר דיכול להשלים, שהרי היה אנוס על זה שלא התפלל, ואי שלא ידע מאונסו, הרי לא מצינו לומר שהיה פושע שלא התפלל, שהרי התפלל באמת].

ג. עונשין

כעין זה יש למידן לענין עונשין, כגון שהתרו בו על היותו לבוש בכלאים, דקיימא לן (משנה במכות כ"א א') דעל כל התראה לוקה, ובאמת לא היה יכול להסיר הכלאים מעליו, כגון שהבגדים היו דבוקים עליו, אבל איהו לא ידע מזאת, האם לקי משום כלאים.

ד. פיקוח נפש

הנה דן בספר למודי השם (לימוד ר"ג) היכא דהיה לו היתר של פיקוח נפש, ואיהו לא ידע מזה ועשה מפאת רצונו, והנה התם יש לדון דיהא פטור, דיש לו היתר דפיקוח נפש, משא"כ בנידון דכלאים, אין כאן היתר אלא איכא אונס, דבמציאות הבגד דבוק עליו.

אך יש לעיין, דבגוונא איכא אונס, דבמציאות הבגד דבוק עליו, יש לדון האם דמי לאונס דמציאות, או להיתר שלא להתפלל.

הלכך יש לצייר היכי תמצי אחר לענין תפילה, דודאי הוה רק אונס דמציאות, כגון בגוונא שאינו מתפלל מפאת פשיעה, ובאמת דבקה לשונו לחכו ואינו יכול לדבר, ואיהו אינו יודע מזה.

וכמו כן בגוונא שלא התפלל מפאת עצלות, ובאמת לא היה יכול להתפלל, כי לא ידע שהוא ראש חודש, ולא היה אומר יעלה ויבא.

[כד נימא דאם אינו יכול לומר יעלה ויבא בראש חודש, לא יתפלל כלל, וכדכתבו חכמי פרוניצ"א (מובא ברא"ש ברכות פ"ד ס"י ב') שמי שלא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ראש חודש, חייב להתפלל שתיים במוצאי ראש חודש, דהוה כמאן דלא צלי. ובהא דרבינו יהודה בתוספות (ברכות כ"ו ב' ד"ה טעה) והרשב"א (ברכות שם) פליגי על חכמי פרוניצ"א, יש לעיין בטעמים].

ה. אונס ורצון ביחד

הנה יש לדון מהו לענין אונס ורצון ביחד, כגון באשת איש דאיהי רוצה, אבל באמת אף אם לא תרצה הויא אנוסה. וכמו כן בגוונא שאדם רוצה לאכול נבלה, ולמעשה אינו אוכל מרצונו, אלא נכרי דוחף לו בכח.

ובהפלאה בכתובות (ג' א' תודה וסברא) ובתשובות גבעת פנחס (ס"י ב') דן דהוה רצון. וכך כתב בחזון איש (יו"ד ס"י ס"ח סק"ב). ולפי זה בכל הנידונים דידן חשיב רצון ולא אונס.

אמנם אם נימא דהוה אונס, כדצייד בהפלאה במקום אחר (כתובות נ"א ב', וכן ג' ב'), אם כן בנידון דידן נמי הוה אונס.

וכי תימא דאימת דיינן דהוא אונס, דוקא היכא דידוע מקיום האונס, אבל באינו יודע מקיום האונס גרע טפי, לכאורה לא היה נראה לחלק בהכי, דמכל מקום הא אונס.

[ובספר זכר דבר (ס"ו"ה) אייתי האי פלוגתא אם חשיב רצון או אונס, ודן לתלות האי פלוגתא בדברי קמאי, עיין שם].

גיד הנשה של בן פקועה

לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך וגו' (ל"ב ל')
הנה כתב במנחת חינוך (מצוה ג') בשם הפליתי (ס"י ס"ד ססק"א) דאף שחלב של בן פקועה אינו נותר בשחיטת האם (לדעת הרמב"ם הל' מעשה הקרבנות פ"ז ה"ג), מכל מקום היינו דוקא חלבו שהיה בשעת שחיטה, כי החלב הזה חלב גמור הוא,

משא"כ אם נשחטה האם, כיון דעכ"פ גוף הבן פקועה נותר בשחיטת האם והוה כשחוט, אם כן החלב שגדל אחר כך משיצא לאויר העולם, אינו נאסר, דלאו חלב שור הוא, כיון דהוה כשחוט, וחלב שור אסרה תורה, ולא חלב אוכל.

והוא הדין לענין גיד הנשה, דנהי דנוהג גיד הנשה גם בבן פקועה, מכל מקום היינו דוקא בגדל הגיד מחיים, אבל מה שגדל אחרי שחיטת האם, כיון דחשיב שור שחוט, בודאי לא שייך איסור גיד, דליכא גיד הנשה בשחוט.

ויש לעיין בדבריו מכמה אנפי:

א. מנחת פיתים פליג

הנה במנחת פיתים (ס"י ס"ד סע' ב', להגאון רבי מאיר עראק זצ"ל) פליג, וסבירא ליה דאף שגדל אחרי שחיטת האם, מכל מקום חשיבא חלב וחשיבא גיד, דגם שור שחוט חשיבא שור.

והביא ראיה מהא דאמרין בגמרא בכורות (י"ב א', וכך נפסק בשולחן ערוך יו"ד ס"י ש"א סע' ד') דפודין פטר חמור בבן פקועה.

וכן מהא דאמרין בסוגיא דיומא (מ"ט ב') דאף פר שחוט מקרי פר. [וזה צריך עיון, דאטו בשה שחוט יפדו פטר חמור].

ב. לענין ד' וה'

ראיתי דנים לענין חיוב ד' וה', אם גנב שור ושה מתים ומכרם, האם חייב לשלם ד' וה', למאי דקיימא לן (בבא קמא ע"ז ב') דאף בדליתא בשחיטה כגון טריפה, מכל מקום איתא במכירה.

ונראה דיש לחלק בין שור מת לשור בן פקועה, דאף אם נימא דבשור מת פטור מד' וה', דבשר לא חשיב שור, הכא לענין גיד וחלב דבן פקועה, יש לומר דשפיר חייב, דבן פקועה מיקרי שור. וכן יש לומר בגנב בן פקועה ומכרו, דשפיר חייב בד' וה'.

ג. להוכיח מהמאן דאמר דגידו וחלבו מותר

שמעתי ראיה לדברי הפליתי, מהא דלחד מאן דאמר (חולין ע"ד ב') בן פקועה גידו וחלבו מותר, אע"פ שגדלו גם אחר כך, אלא על כרחך חזינן דהא דגדל אחר כך אינו נאסר משום חלב או גיד, דליכא גיד או חלב בשחוט.

אך נראה דאינה ראיה, דבלאו הכי מותר מכיון דהוה גדולי היתר, דהרי הגיד שהיה בשעת שחיטה מותר. אך צריך עיון דהא יש לדון דאין התוספת מכח החלב אלא מכח הבהמה. וצריך לומר דבאמת חשבינן לה כתוספת על החלב.

בריה - כשאין כולו איסור

הנה כתב המנחת חינוך (שם) דלהאמור שגיד הנשה שגדל לאחר השחיטה, לא חשיב גיד הנשה,

אם כן בן פקועה שנשחטה אמו, ואחר כך נתגדל והולך, אינו חייב על כזית מהגיד הנשה, כי מה שנתוסף אחר השחיטה הוה היתר, אם לא שיראה שיאכל כזית מאיסור עצמו לפי החשבון.

[ונהי דהגיד אינו בטל ברוב כיון דנולד בתערובות, אבל גם הגדל לאחר מכן לא בטל ברוב, אף היכא דהוי מיעוט, להסוברים דהיתר באיסור לא בטל, עיין שם].

וכי תימא דחייב משום בריה, וכמו בעלמא בגוונא דכל הגיד הנשה אינו כזית, דחייב משום דגיד הנשה חשיב בריה, אך הכא שאני, דאינו חייב משום בריה, מכיון דנתוסף אחר כך, ואינו כולו איסור.

אמנם שמעינן מדברי הגרע"א דלא כדברי המנחת חינוך, אלא חייב משום בריה אע"פ דאין כולו איסור. ויש לדון בדבריו מכמה אנפי:

א. דברי הגרע"א דמוכח דחשיב בריה

הנה איתא בשולחן ערוך (ס"י תע"ה סע' א') דבעינן כזית למרור. ויש לדון האם יצא מצוות מרור בבריה, אע"פ דלא אכל כזית, וכעין הא דחזינן בשולחן ערוך (ס"י ר"י סע' א') לענין ברכה אחרונה, דיש אומרים דאע"פ דלא אכל כזית, מכל מקום אם אכל בריה חייב בברכה אחרונה.

וכתב בתרומת הדשן (פסקי מהרא"י ס"י רמ"ה) דלא מקרי בריה לצאת בפחות מכזית, דהא אמרין בשולחן ערוך (ס"י תע"ג סע' ה') דאין יוצאין בשרשים של המרור, אם כן אם יאכל בלא השרשים הא לא הוה בריה, ואם יאכל עם השרשים, מכל מקום במרור אין בריה.

ותיקשי, הא חזינן דהאוכל עוף טמא שאין בו כזית, חייב משום בריה, אע"פ שיש בו עצמות שאין חייבין עליהם משום עוף טמא, דמכל מקום העצמות משלימים לבריה, ואם כן הוא הדין נימא במרור שהשרשים ישלימו להבריה.

אלא יש לתרץ לדעת התרומת הדשן, דבעוף טמא איירי שבולעו

ולא שלועסו, משא"כ במרור הרי בלע מרור לא יצא, ועל כרחך לועסו, ואם כן השרשים מבטלים את המרור, מדין ביטול ברוב, ומכיון שחלק מהבריה בטל ברוב, כבר אינו חייב משום בריה.

אך הקשה הגרע"א (גליון סי' תע"ה) דנהי דמקצת המרור בטלה בתוך השרשים והוה כאינה, מכל מקום הרי נשאר משהו מרור שלא נתבטל בשרשים, ואם כן כאשר אוכל כולו, בצירוף כל השאר, יש כאן אכילת בריה, ואם כן יצא ידי המצוה. [ותיקשי טובא דברי תרומת הדשן].

חזינן מדברי הגרע"א, דאף היכא דהשרשים יבטלו חלק מהמרור בעת האכילה, מכל מקום יש כאן חשיבות בריה בהחלק דלא בטל ברוב. והכי נמי בנידון דידן דגיד הנשה, אפילו אי נימא שחלק מהגיד האסור בטל בחלק ההיתר, מכל מקום יש כאן חשיבות בריה.

ב. חלק מהבריה לא חשיב אכילה

הנה לדברי הגרע"א דאף כשחלק מהבריה אינו חייב עליו, מכל מקום יש כאן בריה, יש לחקור מהו בגוונא דאין שם אכילה בחלק מאכילת הבריה, כגון שחימם חלק מהנמלה ועל ידי אכילת הנמלה נכווה גרונו, האם יתחייב על הבריה,

דהנה לחד גיסא היה אפשר לומר דבזה מודה הגרע"א שפטור, דלא חשיבא אכילה כלל, והוה ליה כאוכל רק חלק מהבריה.

אך לאידך גיסא, הא בעצמות של עוף נמי לא הוה דרך אכילה, ומכל מקום משלימות לבריה, וכי תימא דשאני התם דזה צורת הבריה, הא אם כן מנא לן להגרע"א דגם כשחלק מהבשר בטל ברוב העצם, דמכל מקום משלים לבריה.

אלא יש לדון דבאמת לא יתחייב, ושאני לענין ביטול ברוב שהכל מכלל הבריה.

ג. חלק מהבריה נתבטל במאכל אחר

ובאמת יש לעיין להגרע"א אם אכל נמלה כבירתה, וחלק ממנה נתבטל בפיו ברוב של מאכל אחר חוץ מהנמלה, האם חייב משום בריה. דלכאורה מאי שנא אם הבשר של העוף נתבטל בעצם, או אם חלק מהמרור נתבטל בשרשי המרור, דמכל מקום אמרינן דאכל כל הבריה, ואם כן הכי נמי הכא.

אלא אם כן נימא דדוקא בבריה עצמה הוא דאמרינן דלא קפדינן

עניני חנוכה - ענף א'

יש לוותר על הידור של מוסיף והולך, כדי ליתן לחבירו.

ומעתה יש לעיין אם מוותר גם על מעלה דפרסומי ניסא, כדי ליתן לחבירו. ולכאורה הוא הדין בזה יתן לחבירו. [ומשכחת לן כגון שיכול ליתן נרותיו לחבירו, ולהשתתף עם אחר, וזו לא יהא פרסומי ניסא. או כגון שאם יתן לחבירו הוא ידליק מאוחר יותר, שרק אז יביאו לו נרות, ובאותה שעה יהא פחות אנשים. או כגון שאם יתן לחבירו, חלק מהאנשים ילכו לראות ההדלקה השניה, ויהא פחות פרסומי ניסא לדידה].

והנה יש להסתפק עוד, האם לוותר על מעלה דתוך עשרה, בשביל שחבירו ידליק. [כגון שהנרות שהם למעלה מעשרה אינו יכול להורידם, משא"כ הנרות שהם למטה מעשרה יכול להורידם ולהביאם לחבירו].

והנה אם נימא דכתבנו דמוותר על פרסומי ניסא בשביל לתת לחבירו, אם כן ודאי יוותר גם על מעלה דתוך מעשרה, דהרי כתבנו לעיל באות א', דתוך עשרה פחות חשוב מפרסומי ניסא.

ד. תוך עשרה או מוסיף והולך

יש לעיין אם למטה מעשרה יהא רק נר אחד, ולמעלה יהא מוסיף והולך, כגון בגוונא שאינו יכול להוריד למטה את השמן שבכלים שלמעלה מעשרה טפחים, ונשאר לו רק נר אחד למטה. ולכאורה הדין נותן דידליק למטה, דמהדרין אינו דוחה מעלה דתוך עשרה.

ובגוונא דיכול או להדר במוסיף והולך בפחות פרסומי ניסא, או להדליק רק נר אחד בפרסומי ניסא, אם כן ידליק רק נר אחד, שהרי כתבנו דמוסיף והולך אינה דוחה עשרה טפחים, משא"כ פרסומי ניסא דוחה מעלה דעשרה טפחים (כה"ל באות א'), נמצא דפרסומי ניסא עדיף ממוסיף והולך.

מצוה להניחה בתוך עשרה

הנה קיימא לן (שו"ע סי' תרע"ז סעי' ו') דמצוה להניח נרות חנוכה בתוך עשרה טפחים, דהוה היכר דהדליק לשם חנוכה. אך אם הדליק למעלה מעשרה, כשר בדיעבד.

ויש לדון במעלת תוך עשרה האם עדיף: א. מפרסומי ניסא. ב. אפילו מספק פרסומי ניסא. ג. מליתן לחבירו. ד. ממוסיף והולך:

א. תוך עשרה או פרסומי ניסא

הנה יש לעיין, בגוונא דאם יניח בתוך עשרה, יראו רק קצת בני רשות הרבים, אך אם ידליק למעלה מעשרה יראו יותר אנשים, מי אמרינן דעדיפא דינא דגמרא דתוך עשרה, או דילמא עדיפא פרסומי ניסא. וראיתי דשאלו זאת מקמי הגאון דרך אמונה שליט"א, והשיב דאם יש הרבה יותר אנשים, פרסומי ניסא עדיף. [כך ראיתי מובא בעלון שערי ציון (גליון ל"ב). וכן דן בזה במאורות נתן על חנוכה].

ב. תוך עשרה או ספק פרסומי ניסא

הנה יש לעיין בנידון הנ"ל, מהו בגוונא דיש ספק שקול אם למעלה מעשרה באמת יראו יותר אנשים.

מי אמרינן דאיזה שירצה יעשה, או דילמא נימא דלמטה מעשרה הוא מעלה ודאית, ואי אפשר לבטלה מספק. וכן היה נראה יותר. ולפי זה אם יש מאכל גדול, ויש גם מאכל קטן שספק אם הוא קודם לגדול מחמת חביב או שלם, נמי נימא הכי, דמעלת גדול הוא מעלה ודאית, ואי אפשר לבטלה מספק. וצריך תלמוד.

ג. תוך עשרה או ליתן לחבירו

הנה כתב במשנה ברורה (סי' תרע"א סק"ו) דאם לחבירו אין נרות כלל,

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת וישלח

"על כן לא יאכלו את גיד הנשה - האוכל גיד הנשה שלם - בדין בריה בגיד הנשה"

"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה, כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה". (פרק ל"ב פסוק ל"ג).

כל הגיד יש חשיבות באכילתו, וממילא אינו נחשב כאכילת חצי שיעור. והחשיבות של הבריה שיש בכללות הגיד, מועילה לאיסור גיד הנשה להחשיבו כאוכל שיעור שלם, ולחייבו במלקות.

אמנם ברמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פרק ח' הלכה ב') מפורש שדין זה שאוכל גיד שלם לוקה מדין בריה, מדובר אפילו כשאוכל רק את חלק הגיד ששוכב על כף הירך, ואין צריך לאכול את כל הגיד. וז"ל: "האוכל מגיד הנשה הפנימי ממקום שעל הכף לוקה, ואם אכל מחלבו או משאר הגיד הפנימי או מכל החיצון מכין אותו מכת מרדות. וכמה שיעור אכילה כזית, ואם אכל הגיד שעל הכף כולו אע"פ שאין בו כזית לוקה מפני שהוא כבריה בפני עצמה".

וכן כתב הרמ"א (יו"ד, סימן ק' סעיף א'), "ועיקר גיד הנשה אינו אלא על הכף בלבד, והוא כרוחב ד' אצבעות, ואם הוא שלם מקרי בריה".

ומפורש ששם בריה בגיד הנשה, נאמר על הגיד שעל הכף, שזה לבדו כבר מוגדר כבריה והאוכלו לוקה. ודבר זה צ"ע הרי אותו גיד שעל הכף אינו גיד שלם כלל, שהגיד בעצמו הוא ארוך הרבה, והחלק שעל הכף הוא קטע קטן מתוך הגיד ואיך אנו מחשיבים אותו לבריה.

איסור גיד הנשה נותן לגיד חשיבות של שלמות

ונראה לומר בזה דבר חידוש, דהיסוד של בריה הוא שהשלמות נותנת לזה חשיבות, ומכאן זה חייבים עליו אפילו שאין בו כזית, שהחשיבות של השלמות מחשיבה אותו כשיעור שלם. ובכל אכילה פחות מכזית אינו נחשב לאכילה, ולכן אין חייבים עליה, אבל בבריה מתוך החשיבות של השלמות אפילו כשזה פחות מכזית נחשב לאכילה.

ומעתה נראה לומר שבהגדרות של בריה לא רק דבר שהוא שלם בחפצא מוגדר כבריה, אלא גם דבר שיש בו חפצא שלם של איסור ג"כ אפשר להגדירו כבריה, אפילו אם מצד עצם החפצא אינו שלם. משום שעצם זה שיש בחפצא הזה שם של שלמות האיסור, נותן לחפצא חשיבות של בריה.

וממילא מובן מאוד שבגיד הנשה, הגיד שעל כף הירך מוגדר כבריה, אפילו שעצם הגיד הוא ארוך וזה רק חלק קטן מהגיד. דכיון שאיסור גיד הנשה שאסרה תורה הוא אותו הגיד שעל הכף בלבד, א"כ יוצא שבחלק הזה של הגיד יש בו שלמות של איסור גיד, שזהו חפצא שלם של איסור גיד שאסרה התורה. ולכן אפילו אם מצד האבר עדיין הגיד אינו שלם, מ"מ כיון שמצד האיסור זהו חפצא

במשנה בחולין (דף צ"ו א') איתא, "האוכל מגיד הנשה כזית סופג ארבעים, אכלו ואין בו כזית חייב".

ופרש"י, "אכלו ואין בו כזית חייב, משום דבריה הוא וחייב בכל שהוא, וכדאמרין במסכת מכות אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא, שהוא חייב. אמרו לו מפני שהיא כבריייתה".

מבואר במשנה שגיד הנשה נחשב בריה, ולכן האוכל גיד הנשה שלם לוקה ארבעים אפילו כשאין בו כזית, שבבריה יש חשיבות של איסור שלם, ויש בזה חיוב מלקות אפילו אם היא פחותה מכזית.

לא אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד

ולכאורה צ"ע דבגמ' בחולין שם איתא, "אמר שמואל לא אסרה תורה אלא שעל הכף בלבד, שנאמר על כף הירך".

ופרש"י, "שעל הכף, דאע"פ שהגיד ארוך אין אסור אלא מה ששוכב על הכף. כף, בשר הסוכב את הקולית ודבוק לעצם והגיד הארוך שוכב מקצתו על גבי אותו בשר".

מבואר בדברי הגמ' שאיסור גיד הנשה לא נאמר על כל הגיד, אלא רק על החלק הזה של הגיד ששוכב על כף הירך. ואע"פ שהגיד בעצמו הוא ארוך וממשיך גם מעבר לכף, מ"מ האיסור שאסרה התורה בגיד הנשה נאמר רק על החלק של הגיד ששוכב על הכף.

ומעתה תמוה מאוד איך יתכן להחשיב את החלק של הגיד שנאסר באיסור גיד הנשה כבריה, ולומר שהאוכלו חייב משום בריה אפילו שאין בו כזית. הלא כל המושג של בריה הוא דווקא כשהחפצא שלם, כמו באוכל נמלה שהנמלה שלמה, או באיסור אבר מן החי שאוכל אבר שלם, וכן על זה הדרך בכל המקומות שנאמר דין בריה מדובר שהחפצא הוא שלם מתחילת ברייתו. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד, סימן ק' סעיף א') שההגדרה של בריה נאמרה דווקא על דבר שלם.

ומעתה אם איסור גיד הנשה לא נאמר על כל הגיד, אלא רק על החלק הזה ששוכב על הכף, א"כ איך אפשר להחשיב את החלק הזה כבריה, ולומר שהאוכלו לוקה ארבעים מדין בריה. הלא אותו חלק אינו בריה שלמה, שזה רק חלק קטן מתוך הגיד ולא גיד שלם.

אכל את הגיד בשלמותו

ולכאורה היה מקום לומר שבאמת מה שכתוב במשנה שהאוכל גיד הנשה שלם לוקה ארבעים משום בריה, מדובר באופן שאכל את כל הגיד, גם את החלק ההתר של הגיד. ובזה יש לדון ולומר שאע"פ שאיסור גיד הנשה לא נאמר על כל הגיד, אבל כל הגיד מצטרף בשביל להחשיב את האכילה הזו לאכילה של בריה, ולחייבו במלקות מצד אכילת גיד הנשה. כיון שלמעשה אחר שאכל עתה את

שלם של איסור, ממילא חל על זה חשיבות של בריה. וע"כ האוכל את אותו הגיד שעל הכף נחשב כאוכל בריה - וכאוכל איסור שלם, ומתחייב במלקות.

והנה לשון הרמב"ם הוא, "ואם אכל הגיד שעל הכף כולו, אע"פ שאין בו כזית לוקה, מפני שהוא כברייה בפני עצמה", ויש לדקדק בלשונו שכתב "כברייה", הוסיף בזה את האות כ', ומשמע מזה שבאמת הגיד אינו ממש בריה, אלא שהוא "כברייה".

ולפי מה שנתבאר י"ל שכוונתו לרמז, שאע"פ שאותו הגיד שעל הכף אינו בריה שלמה, שהוא רק חלק קטן מהגיד, אע"כ הוא נידון כברייה כיון שחל עליו שם האיסור בשלמותו.

מראה הגיד האסור נראה כברייה

עוד אפשר ליישב דהגיד המונח על הכף, בצורתו ובמראהו נראה כגיד שלם, וי"ל שבשביל להחיל שם וחשיבות בריה מספיק זה שבצורת גידולו הוא נראה כברייה. וממילא אע"פ שעצם הגיד הוא ארוך וממשיך ומתפשט גם מעבר לכף, אולם כיון שהגיד שעל הכף נראה כגיד בפני עצמו, כבר חל עליו החשיבות של בריה, והאוכלו נחשב כאוכל בריה שמתחייב במלקות.

ולפי זה גם מדוקדק לשון הרמב"ם שכתב "שהוא כברייה בפני עצמה", וכוונתו לומר שכיון שהוא נראה כברייה בפני עצמה, זה עצמו מספיק להחיל עליו שם בריה לענין זה שיתחייב מלקות באכילתו.

"אם גיד הנשה נוהג גם בבהמות נקבות"

"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה וגו'". (פרק ל"ב פסוק ל"ג).

ולא בסמ"ק ולא בשום פוסק. ובוודאי כיוון לדברי החינוך במצוות גיד הנשה (מצווה ג') שכתב שמצווה זו נוהגת בזכרים ונקבות. וזה תמוה מאוד כי מה שכתב החינוך שהמצווה נוהגת בזכרים ונקבות, הכוונה היא שנוהגת אצל אנשים ונשים, כמו שכתב כן בכל המצוות, ואין כוונתו לומר שדין זה נוהג בבהמות זכרים ונקבות.

אבל באמת היום נדפס הכרתי בהוצאה חדשה, ושם מובא שבספר כרתי ופילתי שנדפס בחיי המחבר, יש עליו הגהות בכתב יד מרבי יהונתן אייבשיץ בעצמו, ושם במקום שכתוב סמ"ג, הגיה וכתב "צריך לומר ספר הניקור". וזהו ספר על הלכות ניקור מבעל העיטור שהוא אחד מהראשונים ונדפס בטור בסוף סימן ס"ה, ושם הוא כותב מפורש שגיד הנשה נוהג גם בבהמות נקבות.

הנה בספר כרתי ופילתי, בכרתי (יו"ד, סימן ס"ה סקט"ו) כתב רבי יהונתן אייבשיץ, "והנה בזמני היה מנקה אחד אפילו בעל תורה ומומחה למאור, ונשתבש בדעתו לומר על גיד אחר שהוא הגיד האמיתי, ועד היום הזה טעינו נחנו ואבותינו, בגיד, שאינו גיד שאסרה התורה. והיה הולך ושב בכל ארץ אשכנז, ומרעיש הבריות, עד שבא לפראג, והציע דבריו לפני, ולפני חכמי העיר הגאונים. ואני חקרתי ובדקתי את הדבר, ומצאתי שזה הגיד אינו רק בבהמות זכרים ולא בבהמות נקבות, ואז הראיתי לו סמ"ג שכתב דגיד הנשה נוהג בזכרים ונקבות, ועל ידי כן אשתקל מילוליה".

ובספר "תולדות אדם" לרבי זלמליה מוולאז'ין (חלק ב' פרק ה') תמה על דברי הכרתי הללו, שמה שכתב בשם הסמ"ג שגיד הנשה שאסרה תורה נוהג בבהמות זכרים ונקבות, לא נמצא לא בסמ"ג

וישא יעקב עיניו וירא - ועמו ארבע מאות איש"

"וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש וגו'". (פרק ל"ג פסוק א').

אל רבנו לשמוע עצתו. הוא הגיש לידי רבנו את המכתב שהיה גדוש מילים וממולא משני עבריו, וחיכה לתשובתו. רבנו עבר על המכתב במעוף עין כדרכו, ויעץ מה שיעץ. ר' יושיע יצא מבית רבנו תחת הרושם, שבסקירתו הקלה לא תפס את הבעיה לכל היקפה. הוא ניסה ונכנס שנית אל רבנו, ושאל בנעימה של רטט, כלום קרא רבי את המכתב כולו?

רבנו מפתיעו בשאלה נגדית, ואתה קראת את המכתב? וכמה מילים הוא יכול?

הלא מחריש, ורבנו ממשך, "תנוח דעתך קראתי את המכתב, וזה לך האות כך וכך מילים במכתב...".

ר' יושיע שב הביתה כולו מופתע, מנה את המילים, מעבר מזה ומזה, והנה לא נפל דבר".

עוד מספרים על המהרי"ל דיסקין, שפעם עבר ליד עץ תאנה ומיד כשהתבונן על העץ אמר כמה עלים יש בו, אלו שהלכו עימו לא האמינו שהצליח ברגע אחד לדעת את מספר העלים. מה עשו? תלשו ענף אחד מהעץ וספרו כמה עלים יש בו. וכאשר שב ועבר

הנה מלשון הפסוק נראה שכאשר יעקב נשא את עיניו והביט לעבר עשיו שמתקרב לקראתו, מיד באותו הרגע ראה גם שהולכים עימו ארבע מאות איש. ולא היה צריך לעמוד כמה רגעים כדי לספור את האנשים ולראות שיש בהם ארבע מאות איש, אלא מיד בראיה אחת ראה שארבע מאות איש עימו.

ובביאור הדבר כתב בחידושי מהרי"ל דיסקין (עה"ת), על הפסוק הזה, "פירוש הגם דהמלאכים ששלח אמרו לו שהולך בארבע מאות איש, עם כל זה הוא כשנשא עיניו ראה והבין בשכלו הטוב שיש בכאן כמספר הזה".

והנה בענין זה מסופר כמה עובדות מופלאות על המהרי"ל דיסקין בעצמו, שבראיה אחת ובסקירה אחת ראה את כל מה שלפניו.

ובספר "עמוד אש" - תולדות חייו של המהרי"ל דיסקין (עמוד קפ"א), כתב ר' יושיע שטרן מירושלים קיבל פעם מכתב מיוחד מקרובו במדינת אונגאריין, בו הוא שואל לעצתו אודות בעיה מסחרית מסובכת, הלא לא אבה להסתמך על דעתו הוא, עמד ועלה

ליד העץ שאלוהו שוב כמה עלים יש בו, ואכן מיד ענה את סכום העלים פחות אותם מספר עלים שהיה בענף שנתלש. ובספר "עמוד האש" (עמוד ק"פ) כותב, "מישהו ממקורביו ביותר ההין ושאלו תוך כדי טיולו, מהיכן כח תפיסה שכזה, לתפוס תוך

כדי סקירה אחת והבטה חטופה, היקף כל כך גדול? השיב לו רבנו בפשיטות, כלום דבר חדש הוא? מפורש הוא בקרא "וישא יעקב עיניו וירא ארבע מאות איש, כלומר בהצצה הראשונה ראו עיניו ארבע מאות איש..."

"ויפול על צוואריו וישקהו"

"וירץ עשו לקראתו ויחבקו ויפול על צוואריו וישקהו ויבכו". (פרק ל"ג פסוק ד').

השני, בדרך כלל הנשיקה הזו באה מתוך אהבה וחיבה, וממילא היא מכל הלב.

וממילא הפשטות שכאשר כתוב "וישקהו", הרי הנשיקה הזו באה בלב שלם, שעשיו נישק אותו נשיקה אמיתית של קירבה וחיבה.

אבל כל זה טוב אילו לא היה נקודות על המילה "וישקהו", אבל עתה שיש בה נקודות, משמעות הנקודות היא להוציא מידי פשוטו ולומר שכאן הנשיקה הזו לא היתה מכל הלב. ולכן הדעה הראשונה סוברת "שלא נשקו בכל לבו", או שנשקו רק מטעמי נימוס, או כדברי המדרש שכיון בנשיקתו מחשבה זדונית לנשוק את צווארו של יעקב.

אבל רשב"י חולק ואומר "הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב", וממילא כיון שכך היא המציאות, א"כ הפשט דקרא הוא שכאשר כתוב נשיקה בין עשיו ליעקב, מובן שהנשיקה הזו לא היתה מכל הלב, שהרי עשיו שונא את יעקב.

וממילא אם כאן המילה "וישקהו", נקודה הרי זה בא להוציא מהפשטות ולומר שאע"פ שבכל מקום כאשר עשיו מנשק את יעקב הנשיקה היא לא מכל הלב, כאן הנשיקה היתה מכל הלב, "שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו".

ופרש"י, וישקהו, נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו, א"ר שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו.

ובמדרש רבה (פרשה ע"ח אות ט'), מובא המחלוקת הזו, ואיתא במדרש "וירץ עשו לקראתו וישקהו, נקוד עליו, אר"ש בן אלעזר בכל מקום שאתה מוצא הכתב רבה על הנקודה אתה דורש את הכתב, הנקודה רבה על הכתב אתה דורש את הנקודה. כאן לא כתב רבה על הנקודה ולא נקודה רבה על הכתב, אלא מלמד שנכמרו רחמיו באותה השעה ונשקו בכל לבו. אמר לו ר' ינאי אם כן למה נקוד עליו, אלא מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו, ונעשה צווארו של אבינו יעקב של שיש וקהו שיניו של אותו רשע, ומה ת"ל ויבכו אלא זה בוכה על צווארו וזה בוכה על שיניו".

שמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל ביאור נפלא בביאור הפלוגתא, דהנה הכלל הוא שבכל מקום שיש נקודות על מילה מסוימת, הרי הנקודות הללו באות להוציא מקרא מידי פשוטו, ולומר שהפשט בפסוק הזה הוא לא כפשוטו.

והנה דרך המנשקים שמנשקים בכל הלב, שכאשר אדם מנשק את

*

הלכה היא בידוע שעשיו שונא ליעקב

המציאות של עשיו שונא את יעקב. ולכן אפילו תינוק קטן שלא יודע בין ימינו לשמאלו, הוא שונא את יעקב, בלא שום הסבר.

הוסיף הרב מפוניבז' ואמר, שמה שרואים לפעמים שהגוי מיטיב ליהודי ומראה לו פנים של אהבה וחיבה, לא משום שהוא באמת אוהבו, כי השנאה טבועה לו בדמו ולא יתכן שיש לו אהבה ליהודי. אלא זה או מפני שהוא חושב להשיג איזו טובת הנאה מהיהודי, ולכן הוא מראה לו פנים שוחקות כדי שייטיב לו בעתיד הקרוב או הרחוק. או שכאשר כלל ישראל זכאים הקב"ה נותן לאומות העולם כח ללכת נגד טבעם, כדי להיטיב לישראל. ולב מלכים ושרים ביד ה', וכשרוצה הקב"ה שהאומות ייטיבו לישראל, הוא מכניס להם אהבה לישראל נגד טבעם, כדי שישאלו יתנו מהם.

הבית הלוי היה אומר שגוי שרואה יהודי ויש לו אפשרות להכותו ואינו מכהו, זה או מפני שהוא שוטה, או מפני שהוא עצלן, כי אחרת אין שום סיבה טבעית שלא יכהו.

מרן הגרי"ש כהנמן זצ"ל - הרב מפוניבז', ביאר את לשונו של רשב"י שאמר **"הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב"**, דהנה בכל מקום מוזכר בגמ' שרבי שמעון דורש טעמא דקרא.

ואילו כאן רבי שמעון אומר **"הלכה היא"** לומר שכאן אנחנו לא צריכים לחפש טעמא דקרא למה עשיו שונא את יעקב, אלא דבר זה הלכה. שהשנאה טבועה אצלם בדם, בלא שום טעם או סיבה. שגם במקום שאין שום סיבה למה הגוי ישנא את היהודי, הרי המציאות היא שעשיו שונא את יעקב, גם כאשר אין לו שום קשר ושייכות ליהודי שמחמת זה צריך להוולד אצלו שנאה.

המשגיח ממיר הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל, הלך פעם בדרך עם קבוצת תלמידים, ראה אותם גוי שייגץ קטן לקח אבן וזרק עליה. אמר ר' ירוחם לבחורים, למה הוא זרק עלינו אבן, וכי עשינו לו איזה רעה, או דיברנו משהו נגדו? הרי אנחנו בכלל לא מכירים אותו ואין לנו שום שייכות עימו, וא"כ למה הוא זרק עלינו אבן.

התשובה לכך - אמר ר' ירוחם - היא "עשיו שונא את יעקב", גם כאשר אין שום סיבה ולא עשו לגוי שום רעה, הרי טבוע לו בדם

הציץ עליו בעל הבירה – יש מנהיג לבריאה

הבא הקדים ואמר, "הרמז שנאמר בשבוע שעבר בפסוקי ההפטרות, אינו הפשט האמיתי בפסוק, ואין לחזור עליו". סתם ולא פירש...

*

עוד סיפר רבנו באותה שנה מעשה מעניין מאוד, שגם בו הראה הקב"ה שיש מנהיג לבריאה.

באותו שבוע הכריזו במשטרה על "מבצע בטיחות בדרכים", והמבצע כלל פריסת אלפי שוטרים ומתנדבים ברחבי הארץ, שיפקחו על התנועה ויביאו למודעות ציבור הנהגים והולכי הרגל את חשיבות ענין הזהירות בדרכים. ובתחילת השבוע התקיים כנס גדול ומרשים, שבו נשאו דברים נשיא המדינה ומפקד המשטרה שמונה במיוחד לפקח על מבצע זה. ושניהם דיברו דברים זהים שבו קראו לכולם להזהר בדרכים, ואמרו כי כל אחד צריך לדעת שהדרך היחידה למנוע תאונות דרכים תלויה אך ורק בזהירות של הנהגים.

ומנימת דבריהם נשמע, כאילו הסיבה לתאונות היא אך ורק מחמת חוסר זהירות הנהגים, ואינו מכון ליד ההשגחה העליונה. ועל נקודה זו סבב כל רוח דבריהם שהתאונות באות מידינו, ובידינו למנוע זאת, ובצורה זו דיברו גבוהה גבוהה, כי בכוחו ובעוצם ידי למנוע מהתאונות להתרחש.

כששמע רבנו את הדברים, מחה על כך, בוודאי חובת הזהירות מוטלת על כל אחד ואחד, לשמור את גופו ונפשו שלא יזיק ושלל יזוק, אבל איך אפשר להתעלם מיד ההשגחה העליונה. וכל יהודי מאמין אשר רוח אלוקים נושפת בקרבו, יודע את האמת האמיתית כי "מה" מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו", הקב"ה הוא מוליך כל אדם ואדם למקומו, ואינו תלוי ביד האדם כלל וכלל, וכאשר הקב"ה גוזר, שום דבר אינו עומד כנגדו. ומוכן שהאדם מחוייב לעשות את ההשתדלות שלו ולא לפשוט בעצמו, אבל התוצאה הסופית, אך ורק מאת ה' היתה זאת.

אבל הם בסכלותם לא השכילו, ואמרו מה שאמרו.

בכל השבוע היתה תעמולה גדולה בעידוד הזהירות בדרכים, ובכל כתבי העת וכלי התקשורת הרבו להביא את הנאומים הללו, ועוד נאומים רבים בענינים הללו.

סופו של דבר היה, שבדיק באותו שבוע של המבצע היו הרבה יותר תאונות ביחס לשבועות קודמים, ואפילו המפקד עצמו שפיקד על כל המבצע נפגע בתאונה.

"ללמדנו – אמר רבנו – שאם הולכים בלשון המדברת גדולות, מיד מקבלים סטירת לחי על כך". הם הלכו בלשון המדברת גדולות כאילו ידונו רמה ולא ה' פועל כל זאת, ובידנו ובכוחנו למנוע את הכל, מיד הראה להם ה' את יד השגחתו, שיש מנהיג לבריאה, והוא עשה ועושה ויעשה את כל המעשים כולם.

וסיים ואמר, "האמת האמיתית היא שהכל בידי שמים, ובכדי להנצל מתאונות דרכים, העצה היחידה היא לומר "תפילת הדרך" בכוונה, ובזכות זה הקב"ה ישמור צאתנו ובואנו לחיים טובים ולשלום".

ובהקשר לכך הביא את דברי מרן הגה"ק רבי אלחנן וטרמן זצ"ל, כפי שמואב בספר "אור אלחנן" (חלק א' עמוד רע"ז), "פעם אחת נסע ר' אלחנן באניה מצרפת לאנגליה, במהלך ההפלגה התחוללה בים סערה עזה, וכל הנוסעים סבלו קשה, ונתקפו בהקאות ובתופעות אחרות של מחלת הים. כשעגנו בחוף של אנגליה וירדו מהאניה, ניגש אחד מהנוסעים אל ר' אלחנן ושאלו "איך עברה הנסיעה על הרבי, הלא היינו כולנו חולים עד כדי פיקוח נפש?".

ר' אלחנן ענה לו בתמימות, "מוזר, אנכי לא סבלתי מהפרעות, הדרך עברה עלי בהרגשה נוחה מאוד. כנראה אתם לא אמרתם את "תפילת הדרך" בכוונה הלב הראויה".

היה זה בשנת תשמ"ג, נעשה מעשה שהקב"ה הראה בו לכל יושבי הארץ שהעולם אינו הפקר, וכאשר קמו קבוצת כופרים למרוד בה' ובתורתו ולחלל את השבת בריש גלי, השבת נפרעה מהם בכפל כפליים.

וכך היה המעשה, בימים ההם החליטה הממשלה בהשתדלות הנציגים שומרי התורה, לאסור על חברת התעופה אל-על, לטוס בשבת. עד אותם ימים החברה חיללה שבת, בטיסות סדירות בשבת, ובאותה שנה יצאה ההחלטה לאסור את הטיסות בשבת.

עובדי החברה זעמו על ההחלטה הזו, משום שלטענתם הרוויחו הון רב מהטיסות בשבת, ועתה לפי ראות עיניהם יפסידו רבות.

העובדים התאגדו יחד, ועתרו לבג"ץ בבקשה שיפסול את ההחלטה הממשלה.

שופטי בג"ץ הידועים בשנאתם לדת, ישבו ודנו כביכול בתביעה, ולבסוף הוציאו פסק המבטל את ההחלטה הזו, וקבעו שתוך 45 ימים החברה חוזרת למתכונתה הראשון, ורח"ל חילולי השבת שהיו בפרהסיה יחזרו שוב.

ימים ספורים לאחר מכן, כשעדיין לא עברו סך הימים הקצובים הללו, נוצר סכסוך בין העובדים לחברה, על ענינים פעוטי ערך, ולא הצליחו להגיע לעמק השווה, הטייסים והעובדים פתחו בשביתה מתמשכת, וכל הטיסות של החברה הושבתו כליל.

סוף דבר היה, שכאשר הגיעה העת שבה נקבע שהחברה תשוב לטוס בשבת, שהיה בסמיכות לפרשת השבוע פרשת וישלח, החברה כבר פשטה רגל, והפסידו שם את כל הונם וכספם.

רבנו דיבר על המעשה הזה בשיעורים, להראות שהעולם אינו הפקר, ומי שמכריז מלחמה בשבת, השבת נפרעת ממנו בכפל כפליים, ובסוף לא רק שבשבת אין טיסות אלא גם בימות החול החברה מושבתת כליל.

ואמר שבדרך הדרוש אפשר לומר רמז נפלא בפסוק הראשון של **הפטרות פרשת וישלח** ולפי שיטת א', עיין מש"ב סימן תכ"ח סקב"ב, שמפטיסים בהושע פרק י"א "ועמי תלואים".

ובפסוק נאמר, **"ועמי תלואים למשובתי ואל על יקראהו יחד לא ירומם"**. ופרש"י, "ועמי תלואים למשובתי, כשהנביאים מלמדים אותם לשוב אלי, תלואים הם אם לשוב אם לא לשוב בקושי ישובון אלי". כלומר שגם כשהנביאים מלמדים אותם לשוב בתשובה עדיין אינם שבים, אלא הם מסתפקים אם לשוב או לא.

ויש לרמז, **"ועמי תלואים למשובתי – עמי עומדים תלואים ומסופקים, ואינם חוזרים בתשובה. ומידה אותו עמי? אומר הפסוק, ואל על יקראהו יחד – שמם נקרא חברת אל-על שהחברה וכל עובדיה הכריזו יחד מלחמה בשמירת השבת, ואינם חוזרים בתשובה ממעשיהם הרעים. ובא הפסוק ומרמז מה יהיה בסופם, לא ירומם – המטוסים מושבתים כליל ואינם מתרוממים לטוס כי הם פשטו את הרגל".**

רמז זה מענינא דיומא בהפטרות השבוע, היה חד ונוקב ויורד!

והנה בכל מוצאי שבת היה דרכו של רבנו להכנס לאחר תפילת מעריב, אל מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל, לדון עימו בחידושים שהתחדשו השבוע, ולהתברר מפיו.

באותה שנה במוצאי שבת פרשת וישלח, אמר להרב שך את הרמז הנפלא הזה. ולהפתעתו הרב שך לא היה מרוצה מהפירוש הזה, איך אפשר להוציא את הפסוק מידי פשוטו, הרי ברור מאליז שזה לא הפירוש של הפסוק, אלא רק רמז בלשון הפסוק על הענין הזה. אבל הרב שך סבר שאפילו בדרך רמז, לא ראוי לומר את זה, לקחת פסוק קדוש ולפרשו בדרך רמז על מעשים ודברי חול שנעשים עתה תחת השמש, אינו ראוי.

רבנו שמידת האמת היתה נר לרגליו, כששמע את תגובתו של רבו, הרב שך, מיד ביטל את דעתו ושוב לא חזר על הדברים הללו. ובשיעורים בשבוע

גליון השבוע מוקדש לע"נ האשה הדגולה מרת מיכל בת הג"ר שמואל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

נלב"ע ט"ז כסליו תשס"ב

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל info@shema.org www.shema.org להערות ולתרומות ניתן לפנות לטלפון ולכתובת הנ"ל

עומק הפשט

גליון נושא: 'מעשה ב- 100 שקל'

בס"ד, יום ג' פרשת וישלח, י"ב כסלו תשע"ו.
דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, בבא מציעא דף כא:

מעות מפוזרות הרי אלו שלו

עשוי למשמש בכיסו בכל שעה

בגמ' (בבא מציעא דף כא עמוד ב) מעות מפוזרות הרי אלו שלו, אמאי הא לא ידע דנפל מיניה, התם נמי כדברי יצחק דאמר אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה, הכא נמי אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה.

1. נדון מעניין

אוטובוס של אברכים: בהסעות של ישיבת מיר המנהג הוא שיש ממונה מטעם הישיבה לאסוף כסף מכל הנוסעים אחת לתקופה. ומעשה שהיה באחד הנסיעות של הישיבה שם לב 'הגובה' שיש שטר של כסף על רצפת האוטובוס, הוא פונה בשאלה לאברך שיושב קצת יותר קרוב לשטר: של מי זה? תוך כדי כך, האברך מזדרז ומגביה את הכסף מהרצפה, ורואה 'המוצא' שזה שטר של 100 ₪ מקופל לארבע (שיש בו שני כפלים לרוחב השטר), כעבור שעות ספורות מתקשר 'הגובה' ל'מוצא' שחישב היטב את כל הממון שיש ברשותו ונתברר שחסר 100 שקל, קעת נוצר ויכוח ביניהם למי שייך הכסף.

'הגובה' יכול לטעון: 1. אף אחד מהנסיעה הזו לא טוען שאיבד כסף ולא מסתבר שזה מהנסיעה הקודמת כי שטר שמונה במעבר ניכר לכל. 2. זמן מועט לפני כן שילם לו מאן דהוא בשטר מקופל של 100 שקל. 3. לא נתייאש כי לא ידע כמה יש לו והדין של ר' יצחק הוא רק שמסתמא מתייאש אבל הוא בודאי לא נתייאש. 4. הוא לא בעלים להתייאש כי זה שייך לישיבה. 5. זה לא רשות הרבים כי כולם 'אברכים' שמסתמא ישיבו האבידה לבעליו. 6. בכל דבר המוצא מודה שהוא מאמין לו ומחזיק אותו כאדם נאמן אם כן גם כאן חייב להאמין לו שזה שלו כדין תלמיד חכם שמחזירים לו בטביעות עין. 7. אולי נקנה לו בקנין ד' אמות שאוטובוס דינו כסימטא.

'המוצא' יכול לטעון: 1. לאו בעל דברים ידידי את שאני 'שומר אבידה' לבעלים האמיתי דכתיב עד דרוש שלא יחזיר עד שיתן סימן. 2. 'הקיפול הכפול' אינו מוגדר כסימן מאחר שכך דרך השטרות. 3. 'הגובה' ראה את השטר ומזה הוא יודע שהוא מקופל, סברות של אומדנא אין בהם תוקף להוציא ממון. 4. לא חייב להאמין לו שחסר לו 100 שקל אולי כל הסיפור בדוי. 5. מכך ששאל אותו הגובה של מי זה מוכח שלא סבר שזה שלו. 6. גם לו יציור שזה שלו על זה נאמר הדין של ר' יצחק שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה שמדבר גם על אופן כזה. 7. דין הגובה כדין בעלים לכל עניני הממונות ובכלל זה גם להתייאש. 8. הגובה דינו כלווה שיכול להתייאש שכן הוא משתמש עם הכסף כשצריך ורק פעמיים בחודש מעביר לישיבה את סכום הגבייה שהצטבר.

2. ההכרעה למעשה

מעיקר הדין: דעת הגר"מ ברנסדופר שליט"א והגר"י טשזנר שליט"א והגר"ב ליבוביץ

פנינים
'קים' ל' בהשבת אבידה
יש לדון האם המוצא יכול לומר קים לי כדעות שזה שלי. כדעת החזו"א שמועיל ייאוש גם כה"ג. וכדעת הגר"מ ברנסדופר וסיעתו ששיך למוצא. וכן יש לדון כלפי הגובה אם יכול לומר קים לי כדעות שזה שייך לגובה ויטול בחזקה ממנו.
דהנה הדין של קים לי שייך רק בממונות בנדון שבין אדם לחבירו ומבוסס על דין המוציא מחבירו עליו הראיה, שטוען המוחזק למוציא שיוכיח שאין הלכה כאותו דעת יחיד. [ואין כאן ספק איסור לא תגזול כפי שייסד הגרש"ש שאיסור לא תגזול שייך רק בדבר שהוא גזל לפי כללי דיני ממונות]. אבל באיסורים ובמצוות שהוא בין אדם למקום לא שייך קים לי, כי נשאר לו החיוב כלפי שמיא לצאת ידי כל הדעות.
ויש להסתפק: האם בהשבת אבידה יכול לומר 'קים לי' כמו בדיני ממונות או דלמא נדון כדיני האיסורים וכדיני המצוות שלא שייך בהם 'קים לי'. כי הרי השבת אבידה יש בו גם מצוה לשמים, וגם תביעת חבירו שיישיב לו את אבידתו. ובוזה יש להסתפק אם השבת אבידה הוי נדון של ממון או נדון של איסור.
ומרן רה"י הגר"י פינקל שליט"א בשיעור הכללי בביהמ"ד בית שלום ביום ב' לסדר וישלח תשע"ו חידש שהשבת אבידה אינו נדון ממוני כי מצד הממון כבר הופקע [ולכן רק לישראל שהוא אחיו יש מצות והשיב, אבל לגוי אסור להשיב כדכתיב למען ספות הרוה את הצמאה], וא"כ יחשב ככל נדון של איסורים שמספק יצטרך להחמיר ולהשיב, וכן משמע **בתוס'** (דף כג. ד"ה והא). וצידד לומר שיתכן שרק כלפי המוצא הוי נדון של איסורים, אבל כלפי המאבד הוי נדון של ממון.
ודעת הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"י נויסם קרליץ שליט"א (השבת אבידה כהלכה פרק א' הערה לו) והגר"י ויס זצ"ל (מנחת יצחק ח"ו סימן קע אות כה) שאי אפשר לומר קים לי ולפטר מהשבה, דספק דאורייתא לחומרא. ויסוד דבריהם ברא"ש פ"ב דב"מ סוף סימן א'.

שליט"א ששיך 'למוצא' דקיפול לא נחשב סימן ויתכן שזה של איש אחר שאיבד, וגם אם המוצא מאמין לגובה שאיבד, מכל מקום הדין נפסק שהרי אלו שלו שיתכן שזה של אחר. והוסיף הגר"ב שאף אם ודאי ממנו נפל הרי הוא שלו דדינא דר' יצחק הוא מיד כמין ימא לטיגנא ואין בו שיעור זמן [ורק אם רואה המוצא שנופל ממנו אין כאן שם אבידה, כמו בעדים שראו שנופל ממנו שאין לו שם אבידה, אבל כאן שלא ראה רק שיתכן שנפל לפני זמן מועט זה סגי ליחשב ייאוש]. והוסיף לחדש הגר"ר אליהו דיסקין שליט"א (ש.כ.) ששייך למוצא, ואף אילו הגובה היה מוצא את השטר היה שייך לגובה ולא לישיבה!

והוסיף חכם אחד שפסק זה מבוסס על ההבנה שמועיל יאוש בהקדש כמבואר בדין של תרנגולת שמרדה שיש שפירשו שמועיל מדין ייאוש. ומסתבר שהגזבר הוא בעלים ליצור את הייאוש, ופשוט שכאן 'הגובה' הוא הגזבר לענין זה.

אולם דעת הגר"ר צבי חשין שליט"א, והגר"ר מיכל פריד שליט"א דשייך 'למאבד'. וזה עפ"י דברי הגר"י בלוי זצ"ל (פתחי חושן דיני אבידה פרק ב' הערה כ"ג) ויסודו בדברי ה"ח שאם מצליח להוכיח שלא נתיאש שפיר זה של הבעלים, והדין של ר' יצחק הוא רק שאין צריך לחשוש אולי לא נתייאש. אולם סייג את דבריו שזה רק אם המוצא מודה שמאמין למאבד אבל אם טוען שאינו מאמין לו הרי אלו שלו. נמצא לפי דיעה זו שאם ננקוט במהלך של יקוב הדין את ההר 'המוצא' זוכה שזכותו לטעון עפ"י דיני חו"מ שאינו מאמינו, אולם אם נלך אחר הסברה נניח שנפל מן 'הגובה' ויקבל את הכסף.

וכעין זה שמעתי מהגר"ר חיים אהרן מונדרר שליט"א שודאי אם 'המוצא' מאמין ל'מאבד' הוא צריך להחזיר לו, ומשום דלא שייך דינא דר' יצחק רק כאשר בפועל נתייאש דאזלינן בתר רוב כמו רוב עכ"ם וכדומה, אבל אם נתברר שהוא מן המיעוט שפיר לא חל יאוש, וכאן אין הכי נמי שאינו יכול לברר שהוא מן המיעוט אבל אם מאמין לו שלא נתייאש חייב להחזיר.

אינו בעלים להתייאש: ויש שפסקו כפסק זה שזה שייך למאבד ומטעם אחר (צ.פ.) שאין שייך כאן ייאוש דאין 'הגובה' בעלים להתייאש, כי רה"י מוגדר כגזבר ורה"י לא התייאש כי לא שייך כלפיו עשוי למשמש.

במעשה זה: שהובא בפנים לענין כסף שנמצא על ההסעה של ישיבת מיר יש לדון האם יש כאן ייאוש, ויש להסתפק בזה מכמה אנפי: / האם שייך כיום דינא דר' יצחק באופן שלא שם לב כלל שאיבד שהרי אינו יודע כמה כסף יש לו בחפזות השטרות. / האם שייך דינא דר' יצחק בסכום קטן. / האם זה נחשב סכום קטן ביחס לגובה שיש לו כמה אלפי שקלים. / האם שייך דינא דר' יצחק כשהוא עדיין באמצע לבדוק את כליו ואטו אדם שנפל לו ומיד מתכופף להגביה ואמר בו דינא דר' יצחק (מ.פ.). / כמה זמן השיעור לייאוש של ר' יצחק. / האם שייך ייאוש בכספי הישיבה שהם בעצם כספי הקדש. / האם הגובה בעלים להתייאש כי הכסף אינו שלו והספק הוא במי תלוי הייאוש בגובה או באחראי על ההסעות או אולי תלוי ברה"ו והרי לא שייך דינא דר' יצחק של עשוי למשמש רק כלפי הגובה ולא כלפי האחראי שאינו ממשמש כעת. / אם ננקוט שהגובה חייב לשלם לישיבה א"כ הוא גם בעלים להתייאש.

שיטת הגר"ש: שבכסף מתייאש מיד כי אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה, ודנו הפוסקים אם דין זה קיים גם כיום. ועיין בספר פתחי חושן (דיני אבידה פרק ב' הערה כ"ג) ובספר תורת הישיבה (עמוד 20) שהביא דיש שפקקו שבזמננו אין את הכלל של אדם ממשמש בכיסו בכל שעה, ורק בזמנם שהכיס היה כמו שקית עם כסף והיה נושא בידו או קשור לבגדיו היו מרגישים בה תמיד משא"כ היום שברוך כלל לא שמים לב ואין כאן ייאוש. וכעין (מ.פ.) סברת הגר"ש אלישיב זצ"ל (תורת הישיבה עמוד 20) שבזמננו בכסף קטן אין את הכלל של אדם עשוי למשמש.

שיטת החזו"א: אולם ידוע דברי החזו"א בזה שגם בזמננו יש את הכלל של אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ויש בדברי החזו"א כמה נוסחאות: **נוסח ראשון** - מעיד הגר"ח קנייבסקי שליט"א (תורת הישיבה עמוד 20) ששמע מהחזו"א בנוסח זה - שהאידינא נמי נשאר דין זה, והוא כהפקר ב"ד הפקר. עכ"ל. **נוסח שני** - העיד הגר"ח ש קרליץ זצ"ל (אחת שאלתי עמוד 26) ששמע עצמו מהחזו"א שזה עצמו חשיב ייאוש כאשר חושב שרק זה מה שיש לו ולא תלוי כלל אם יודע את הסכום המדויק של הכסף שיש לו.

נוסח שלישי - כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א (מעשה חושב עמוד יח), שהחזו"א פסק במענה לבחורים משיבת פונבז' שמצאו 'שילינג', שהדין הוא הרי אלו שוה, ואין לחוש שמה עדיין לא משמש בכיסו דאפילו אם יאירע כן ביחיד, יכול המוצא לקחת הממון מצד הדין ואין טעם לנהוג בזה לפנים משורת הדין, כי אלה הם כבשי דרחמנא שמטבע זו האבודה מפלוני תגיע לידי פלוני. והוסיף אחד מהבחורים מה שכתוב **בזוח"ק** ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם אליו סדורין דגלגולין. ומפרש **הבעש"ט** שלפעמים מתחייב אדם בדין לשלם לחבירו ממון שאינו חייב בו הפעם, ואין זאת אלא תשלום חוב המוטל עליו מגלגול קודם. החזו"א נענה בראשו ואמר שהכוונה כמו במקרה דנן, עיי"ש. אמנם דעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (השבת אבידה כהלכה פרק ה' הערה כא) שאין נכון מה שאומרים כן בשם החזו"א, ומוכח בגמ' להיפך שיש לעשות לפנים משורת הדין.

נוסח רביעי - כתב הגר"י בלוי זצ"ל (פתחי חושן דיני אבידה פרק ב' הערה כ"ג) מסברת עצמו, (וכע"ז כתב בחשו"ק חמד ב"מ כב:) שכיון שחז"ל סתמו ואמרו מעות מפוזרין הרי אלו שלו אע"פ שמסתבר שגם בזמנם לא היה אדם מרגיש בחסרון פרוטה ולא חילקו בכך מסתבר שכלל זה בתוקף כל זמן שלא יתברר ההיפך. ואין הכי נמי אם יבוא הבעלים ויתברר שלא ידע בחסרונו ולא נתייאש יהא חייב להחזיר לו.

בנדון ידון: תלוי בטעמים השונים: לדעת הגר"ש אלישיב תלוי במציאות וכאן שבפועל לא היה ייאוש שייך לגובה. לטעם הגר"ח קנייבסקי הפקר ב"ד הפקר ושייך למוצא. לדעת הגר"ח קרליץ היה כאן ייאוש כי סבר שרק מה שיש בחבילה זו הוא הממון שלו ושייך למוצא. לדעת הגר"י זילברשטיין תולים בגלגול קודם ושייך למוצא. לדעת הגר"י בלוי כאן נתברר שלא נתייאש ושייך לגובה. ❖

נפל מהאשה: כעין זה פסק הגר"י זילברשטיין שליט"א (מעשה חושב עמוד יז) עפ"י דברי הכסף הקדשים (סימן רסב ס"ה), והנחת אליהו (ב"מ אות פז) בשם הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, לענין כסף שנפל מאשה שאין בו דינא דר' יצחק כי בעלה לא התייאש.

נפל משד"ר: וכ' הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשו"ק חמד ב"מ דף כו:) לענין כסף שנפל משד"ר שדעת הנחת צבי (סימן רנט) שכיון שיכול להשתמש מועיל בו ייאוש. ובספר אולם המשפט (סימן רסב סעיף ד) כתב שאפילו באופן שאין יכול להשתמש מ"מ יכול להתייאש כי סמכו עליו. והמהרי"ל דיסקין (קונטרס הפסקים סימן קפט) הסתפק בזה, וציין להוכיח מ"מ דף כו ועיין בפתחי חושן (אבידה פ"ב הערה ה) שביאר ההוכחה. ודעת הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי ח"ג סימן קמ) שגבאי צדקה אינו בעלים להתייאש וכלפי העניים הוא ייאוש שלא מדעת.

3. לפנים משורת הדין

ועדיין יש לדון אם יש כאן לפנים משורת הדין. דעת הגר"מ ברנסדורף שליט"א אפילו לפנים משורת הדין פטור, (אלא אם רוצה הוא יכול לתת תרומה לישיבה). ולכאורה טעמו לפי הצד בספקו של הגרע"א (דף כד:) שבמקום שאין סימן ומתייאש אין חייב להשיב לפנים משורת הדין. ורק ביש בו סימן עדיין חשיב קצת שלו ולכן שייך בו לפנים משורת הדין

אולם לדעת הגר"י טשזנר שליט"א והגר"ר חיים אהרן מונדרר שליט"א והגר"צ חשין שליט"א אם מאמין לו שאיבד את הכסף אף שיתכן שנתיאש, מכל מקום יש לו מצוה להחזיר לפנים משורת הדין.

והעירו על דבריהם (ז.ר.) מלשון הרמ"א (סימן רנ"ט סעיף ה') שכתב ואם הוא עני ובעל אבידה עשיר, אין צריך לעשות לפנים משורת הדין. ויש לדון אם האברך 'המוצא' מוגדר כעשיר או כעני. וכן יש לדון אם ישיבת מיר מוגדרת כעשיר או כעני, והצדדים בזה (ו.פ.) האם הענין בעני משום שתאב לכל דבר וזה לא שייך בהקדש. או דלמא משום שיש בו מצוה וגם בהקדש יש מצוה.

עוד העירו (י.ש.ק.) על פי המבואר בפוסקים שאדם החייב כסף לאחרים אין לו כלל לנהוג לפנים משורת הדין, אלא יקח את הכסף לעצמו כדי לפרוע לאחרים מה שחייב להם מן הדין, ורק כשאין לו חובות לאחרים מן הדין יכול לנהוג לפנים משורת הדין. ❖

הצרות מבני החבורה

האם 'הגובה' צריך לשלם לישיבה?

שאלה: במעשה זה: שהובא בפנים לענין כסף שנמצא על ההסעה של ישיבת מיר, יש לדון אם 'המוצא' לא יחזיר את הכסף 'לגובה' האם יתחייב 'הגובה' לשלם לישיבה מדיני שומרים. ושו"ר הנדון הוא האם הוא מוגדר כלוה דמלוה להוצאה ניתנה וגם הוא יכול להשתמש עם הכסף, או כשוואל דכל הנאה שלו שאינו נותן אותם שטרות לאחראי על ההסעות של הישיבה, אלא נותן את ערכם ונמצא שאותם שטרות מושאלים לו, או כשומר שגר שיש לו שטר טירחה שפטור מלשלם את התשלום החודשי בסך 130 שקל, או כשומר חנם שפטור בגניבה ואבידה כיון שסידור מעשיו הוא בהתנדבות.

תשובה: 1. דעת הגר"י טשזנר שליט"א, והגר"ב ליבוביץ שליט"א, והגר"מ פריד שליט"א, שאם 'המוצא' לא יחזיר 'לגובה' חייב 'המוצא' לשלם לישיבה 100 שקל שאיבד להם כדון שומר שגר שחייב בגניבה ואבידה כיון שמקבל שכ"ט. והוסיף הגר"צ דאין לומר שיש כאן אומדנא שהישיבה פוטרת במקרה כזה דאי אפשר להפסיד כסף לישיבה מכא אומדנא גרידא. וגם אין נכון להגדירו כלוה כיון שכל זמן שאותו שטר קיים עדיין הוא בגדר שומר שגר כמבואר בסוגיא של מעות צרורים ומעות מותרים.

2. דעת הגר"ח מונדרר שליט"א שאם 'המוצא' לא ירצה להחזיר יתחייב 'הגובה' מדין לוה להשיב לישיבה, והוא אלים משומר שגר כיון ששטרות אלו הם שלו והוא חייב לישיבה סכום בערך זהה.

3. דעת הגר"מ ברנסדורף שליט"א שאם 'המוצא' לא יחזיר 'הגובה' פטור. שהתפקיד של הגובה הוא שכל מה שיש בקופה של הגביה יתן לישיבה וכעת שיש פחות כסף שפיר נותן פחות, והגובה לא פשע בשמירתו א"כ אין שום תביעה לישיבה עליו, והמוצא יכול לתרום לישיבה אבל אינו חייב לא מדינא ולא לפנים משורת הדין.

4. שמעתי מהאחראי על ההסעות בישיבת מיר (ז.ח.) שאף אם אפשר לחייבו מדיני שומרים, מ"מ הישיבה מוותרת על האבידות של הגוברים, כי הרי ההטבה שהגוברים מקבלים הוא אפסי (שפטורים מלשלם את התשלום החודשי בסך 130 שקל) ואם יגבו מהם את ההפסדים לא יסיכמו להיות גוברים. והוסיף שמצד דיני חו"מ צריך לשאול את רבנים אך המציאות היא שהישיבה לא מתיחסת לגוברים כשכירים אלא כמתנדבים, והפטור מלשלם על ההסעה הוא רק 'בנוסח' ולא תשלום שאינו משקף את הטירחא ואת הכאב ראש, ועוד שיש מן הגוברים שמוותרים על בונוס זה ומשלמים מרצונם את התשלום החודשי. נמצא שאין כאן תורת לוה ומלוה כי הישיבה לא מעוניינת להלוות את הכסף, וגם לא תורת שואל ומשאל כי לא הושאל לו הכסף מעולם, וגם לא תורת שומר שגר. אלא יש כאן שומר חנם שהתנדב להחזיק את הכסף של הישיבה. ❖

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

228

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • פרשת וישלח תשע"ו

ואמנם שם הייתה התביעה לפי מדרגתו של רבי יהושע בן לוי, ואנו רחוקים מהמדרגה הזאת, אבל כל אחד לפי דרגתו, מה שהוא יכול, כל משהו ברוחניות הוא דבר עצום שאין לשער, וכל התעלות רוחנית היא תוספת מדרגה, וכבר אמרו (אבות ד, ב) שמצוה גוררת מצוה, ושכר מצוה מצוה, ובאופן כזה מתקדמים עד למדרגות הגבוהות ביותר.

דרך הלימוד

והנה הדבר הראשון הוא תורה, אבל כיצד הדרך לדבקות בתורה? כבר הזכרנו שיש שני עניינים, הא' הוא מה שמבקשים בברכות התורה "והערב נא", ויש עוד בקשות באהבה רבה להבין ולהשכיל וכו', אבל הבקשה הראשונה היא והערב נא, מפני שלא שייך הצלחה בתורה בלי ערבות, ואם אין טעם ומתיקות בלימוד, באים לידי שעמום, והראש אינו שקוע בתורה, לכן דבר ראשון צריכים ללמוד מתוך ערבות ומתיקות, וכיצד באה הערבות? על ידי תפילה, וגם על ידי התמדה, ככל שלומדים יותר בהתמדה, מקבלים יותר טעם בלימוד, ומרגישים יותר את מתיקות התורה.

ועוד ענין בלימוד התורה כתב רש"י בפרשת קריאת שמע (דברים ו, ו) שהלימוד צריך להיות "כדיוטגמא חדשה שהכל רצין לקראתה", והיינו ללמוד מתוך התעניינות, כמו חוק חדש שכולם מתעניינים ורוצים לדעת מה כתוב בו, כן הוא טבע האדם שיש לו סקרנות, ורוצה לדעת חדשות ממה שנעשה בעולם, ואפילו דברים שאינם נוגעים אליו, מה שמתרחש באמריקה ובאוסטרליה, אנשים שומעים חדשות ומתעניינים בזה.

וכך גם תורה צריכים ללמוד מתוך התעניינות, וכיצד שייך התעניינות? מפני שבאמת דברי תורה מעניינים ומושכים מאד, עד כדי כך שאדם ששקוע בתורה הוא מרותק ושוכח מכל מה שנעשה עימו, וכבר סיפרנו עובדות מגדולי ישראל שהיו צריכים לעבור ניתוח וביקשו שיועדו להם כמה רגעים לפני הניתוח שיתעמקו בדברי תורה ולא הרגישו שום כאבים.

אלו הם שני דרכים להתמדה, ללמוד מתוך הרגשת המתיקות ומתוך התעניינות וסקרנות לדברי תורה, באופן כזה לא קשה ללמוד, וגם זוכרים יותר את מה שלומדים, אך זהו בתנאי שלומדים בצורה שיש בה מתיקות והתעניינות, ונזכיר כמה פרטים השייכים לזה.

הצורה המושכת בדרך כלל היא ללמוד בפשטות, כמו אדם שקורא דבר קל ומעניין, שמרותק למה שהוא קורא, עד שאינו שומע כשמדברים אליו, ולעומת זה כשקורא מאמר עמוק אינו מרותק כל כך, אלא אם כן זהו טבעו שנהנה מזה, ובדרך כלל הטבע הוא שמה שפשוט מעניין ומושך, ושמעתי בשם הגר"א שאמר כי מה שפשוט זה אמת, ומה שאמת זה פשוט, כשלומדים בפשטות זה מושך ומעניין וגם תורת אמת.

ויש כאלה שלומדים לאט ומתעכבים על כל דבר יותר ממה שצריך, וחושבים כי בזה שמאריכים לומר עוד סברות ועוד סברות, יקבלו יותר הבנה, אבל באמת אין הדבר כן אלא להיפך, אם מתעכבים ומאריכים בכל מיני סברות, מוכרח שיהיו גם סברות לא ישרות, ומתרגלים לומר סברות עקומות, ורמת ההבנה אינה עולה אלא יורדת בזה.

הדרך לקבל הבנה מפורש בגמרא (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבותי ומחברי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולם, ולכאורה מה שייך ללמוד מחברי, הרי שניהם לומדים אצל אותו הרב, ומה החבר יודע יותר ממנו? ויש לפרש כי התועלת מחברי הוא לענין הבנה, שעיך ההבנה מקבלים מרבותי, אבל בשעה ששומעים את השיעור מהרב עדיין אין הדברים ברורים, רק לאחר שחוזרים בחברותא על השיעור מקבלים בהירות, וכל חזרה מוסיפה הבנה, זהו "מחברי יותר מרבותי".

תורה מגנא ומצלא

בכל יום אנחנו מודים בתפילה "על נסיד שבכל יום עמנו", יש נסים נסתרים שאין בעל הנס מכיר בנסו (נדה לא, א), ויש גם נסים גלויים שרואים את השגחת השי"ת בקיום כלל ישראל בין האומות, כמו שאמרו חז"ל (אסתר רבה י, יא) כבשה אחת בין שבעים זאבים.

וכתוב בחובות הלבבות שער הבחינה סוף פ"ה, וכן האריך הגאון רבי יעקב עמדין בהקדמה לסידורו בית יעקב, כי המתבונן יראה כמה גדולה היא ההשגחה לקיום כלל ישראל, מפוזר ומפורד בין העמים, כבר אלפי שנים אנו קיימים בלי מדינה, ולא נשמע כדבר הזה בשום אומה אחרת, הרבה עמים נכחדו ונעלמו מן העולם אחר שכבשו אותם, ואילו כלל ישראל קיימים כבר אלפי שנים בגלות, הרי זה נס גלוי והשגחה פרטית על כלל ישראל, ועל זה אנחנו מודים "על נסיד שבכל יום עמנו".

וגם עכשיו שאנו נמצאים בארץ ישראל, כל העולם שונאים אותנו, וגם השכנים שמסביב עומדים עלינו לכלותינו, ומדברים כנגדנו בשנאה גלויה, והקב"ה מצילנו מידם, ובזמן האחרון הכביד המצב יותר, שאירעו הרבה אסונות רח"ל, ומרגישים את הסכנה, וכשרואים שמידת הדין מקטרגת, זהו סימן שצריכים להרבות בזכויות, ועיקר התביעה היא מאיתנו, ציבור בני התורה, שאנחנו מבינים ויודעים מה חובתנו בעולמנו, להוסיף זכויות ולהתחזק בתורה, בתפילה, ביראת שמים ובמידות טובות.

והנה הדבר הראשון שצריך חיזוק הוא עסק התורה, ולא שייך בלי תורה, כידוע שהיו מקומות של יהודים שלא היו עוסקים בתורה וסופם היה שנתקלקלו, זוהי התוצאה של ציבור בלי תורה, וכן כל יחיד ויחיד מי שאינו עוסק בתורה בהתמדה היצר הרע שולט עליו ומוכרח להיכשל, ובלי התמדה בתורה לא שייך לעמוד כנגד הניסיונות של היצר הרע.

ופעמים שהיצר הרע שולט ומפתה כל כך שלא מרגישים את החטאים, וזה עיקר הבעיה שאדם אינו מרגיש את החסרונות שיש לו.

והזכרנו כבר שמי שמרגיש חסרונות בעצמו הוא בעל מדרגה, ואמנם עדיין אינו מושלם, אבל הוא בעל מדרגה במשהו, כיון שאינו חכם בעיניו, ויש תקווה שילמד מוסר בכל יום, ויחשוב על מצבו בביקורת עצמית, ויפשפש במעשיו עד שיבוא לידי שלמות, אבל מי שחושב שאין לו חסרונות ואינו מרגיש שנכשל בביטול תורה ובדברים בטלים, או בתפילה בכוונה שאין העבודה שבלב בשלמות, או בדברים שבין אדם לחברו, אינו חושב על השני ואינו בשלמות באהבת הבריות כמו שצריך להיות, אם הוא 'חכם בעיניו', בכל תחום שהוא, 'תקווה לכסיל ממנו' (משלי כו, יב), אבל אם מרגיש בעצמו שאינו מושלם יש תקווה שיתקן את עצמו.

בני תורה שעוסקים בכל יום בספרי מוסר וביקורת עצמית, ודאי מרגישים שאינם בשלמות, וכל אחד מרגיש בעצמו דברים שהוא צריך חיזוק בהם, והדבר הראשון הוא עסק התורה, זהו החיוב שלנו כלפי עצמנו, וגם להגן על הדור, כמאמרם (סוטה כא, א) תורה מגנא ומצלא.

כמו שמצינו ברבי יהושע בן לוי (מכות יא, א) שאלהו הנביא היה נגלה אליו בכל יום, ופעם אחת אריה אכל אדם בריחוק שלוש פרסאות ממנו, והפסיק אליהו הנביא לבוא אליו, כי הייתה עליו תביעה כיצד אירע דבר כזה שבתוך שלוש פרסאות ממנו נהרג אדם בצורה לא טבעית שכזאת. שלוש פרסאות הוא תחום מקומו של אדם [כשיעור מחנה ישראל], וכיון שאירע דבר כזה בתחומו הוא אשם בכך, ויש עליו תביעה שלא ביקש רחמים שלא יארע דבר כזה, שכן צריכים לבקש רחמים על צרות כלל ישראל וכפי שאנו מבקשים בהרבה מקומות בתפילה.

גיליון זה נדבת הרבני המפואר שושלת היוחסין הרה"ח רבי יעקב מאיר דרייפוס שליט"א - לאנדאן
לזכות בנו ידידינו עוז תלמיד חביב לרבנותינו רה"י שליט"א
החתן הבחור המופלג מרדכי חיים דרייפוס נ"ו לרגל נישואיו בשעה טובה ומוצלחת עב"ג שתחי'
יהי רצון שיעלה הזיווג יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל בנין עדי עד!

"ומתלמידי יותר מכולם" היינו מפני שהתלמיד שואל את הרב שאלות שלא חשב עליהם בעצמו, וצריך להתעמק להסביר לו עד שיבין, ועל ידי זה מקבל הבנה יותר גדולה. וכבר הזכרנו שיש בזה עוד ענין מצד ההשגחה, כיון שהרב מזכה את התלמיד ומסייע להצלחתו בתורה, זוכה גם הוא לסייעתא דשמיא להצלחה בתורה, מידה כנגד מידה, מי שמזכה אחרים ביראת שמים זוכה ליראת שמים, ומי שמזכה במידות טובות זוכה למידות טובות, וכן גם בתורה, אין סוף לדרגות ההבנה של תורה.

ובדורות הקדמונים הייתה דרגת ההבנה בתורה גדולה יותר, כמו שמצינו בנתיבות סימן כ"ב סק"ג שהביא פסק הלכה של התומים, וכתב כי מסברא היה נראה לו לחלוק עליו, אבל 'אין לזוז מדבריו בלא ראייה', היינו מפני שסברת התומים עדיפה מסברתו, כי התומים היה בדור שלפניו, ואף על פי שלא היה הפרש גדול ביניהם, מכל מקום כיון שהיה בדור הקודם הוא בעל הבנה יותר ממנו, ואינו יכול לחלוק עליו מסברא, ומצינו כבר בגמרא (עירובין נג, א) שהיו אמוראים שאמרו שאינם יכולים להבין את סברת האמוראים בדור לניהם, מפני שיש ירידת הדורות בהבנה.

להיות בעלי הבנה צריכים הרבה ידיעות, כל מרבצי התורה הגדולים בצעירותם כבר ידעו ש"ס, לא רק נשים ונזיקין, אלא גם זרעים וטהרות, קדשים ומועד, כל תוספת ידיעות משנה את ההבנה.

וגם, כשלומדים לאט זה עלול לגרום לחיסרון התמדה, שמרגישים שאין מה למהר, וכביכול יש הרבה זמן, ופעמים שנשארים באותו העמוד ומתביישים להפוך את הדף, רק מפני שאחרים אוחזים שם, ומחמת זה חלק מהזמן עובר בבטלה, ולא מרגישים צורך ללמוד בהתמדה, אבל כשלומדים כראוי מרגישים יותר את הצורך בהתמדה.

אם כן הדרך להבנה היא על ידי מרבתי - בשימוש חכמים, ועל ידי מחברי - ריבוי החזרות, וכשנמצאים בישיבה אפשר לקיים הכל, מרבתי ומחברי, וגם מתלמידי - יש חברותא שהוא רב ויש חברותא שהוא תלמיד, כשלומד עם מי שהוא בעל כישרון יותר ממנו זה נקרא מרבתי, וכשלומד עם מי שהוא חלש ממנו ומסביר לו זה נקרא מתלמידי.

והחזרות הם לעיכובא, מלבד שהחזרה מועילה לזיכרון, זה גם מוסיף בהירות ההבנה, וככל שחוזרים יותר פעמים מקבלים הבנה ברורה יותר, בין אם חוזרים על הגמרא רש"י ותוספות, ובין כשחוזרים על השיעורים, בדרך כלל רצוי לחזור על השיעור כמה שיותר סמוך לשמיעתו, ולא להמתין עד הערב או למחרת, שאז כבר שוכחים חלק מהפרטים.

מחשבה מועלת

עוד אמרו חז"ל (סנהדרין כו, ב) מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, ופירש רש"י "מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי מועלת להשבית הדבר שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדבר תורה כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא", והיינו מי שעושה תכניות כיצד ובאיזה אופן יצליח, אינו מצליח בזה.

ובקונטרס 'תולדות אליהו' על הגאון רבי אליהו רגולר זצ"ל מובא בשמו **"שאם ידקדק אדם ימצא, שטל פי הרוב לא ישלם חפצו על פי הסיבות שהציב הוא למטרתו ושם יטחוונו עליה, ורצונו ומאווי יבואו לו על הרוב על ידי סיבה חדשה שלא שיער אותה מראש, לידע ולהיוודע שמחשבות אדם תוהו ופעלו מאפע (ענין ישעיה מא) ורק מהשם מצעדי גבר כווננו ולו נתכנו עלילות"**, והיינו שכל תכניות שאדם עושה, גם אם הוא מצליח בתכניתו, בסופו של דבר אין התכנית יוצאת לפועל כפי שחשב, ותמיד יש שינויים ממה שתכנן בתחילה, וזה בהשגחה ללמד את האדם שאין הדבר תלוי בכוחו ועוצם ידו אלא בסייעתא דשמיא.

וזהו מה שאמרו "מחשבה מועלת לדברי תורה", שאם אדם עושה תכניות כמה יספיק בלימודו, וסומך על כוחו ועוצם ידו, אינו מצליח בזה, כי ההצלחה וההספק אינם תלויים בו אלא בידי שמים, ואמנם אמרו שם בגמרא "אבל אם עסוקים לשמה אינה מועלת" - היינו אם כוונתו באותה התכנית לשם שמים אז יכול להצליח, אבל זוהי דרגה גבוהה מאד בפרט בזמננו שתהיה כוונתו טהורה לשם שמים בשלמות.

לכן צריך ללמוד כפי כוחו בצורה המתאימה לו, אבל ההישגים וההצלחה הם בידי שמים, וכבר הזכרנו מה שכתב החובות הלבבות (שער הביטחון פ"ד) ששכר המצוה מגיע רק עבור הבחירה וההשתדלות, שאדם בוחר לקיים את המצוה, ומשתדל לקיימה כפי כוחו, אבל התוצאה וקיום המצוה בפועל אינם תלויים בידו, ולא מגיע לו שכר עבורם.

בפרט אם חושב בשעת הלימוד על המטרה שרוצה להגיע להישגים, דבר זה מפריע להצלחה בתורה, כי הלימוד צריך להיות עם ריכוז מלא במה שלומד, ולא לחשוב באותו הזמן על הישגים ומטרות אחרות, וגם אין לחשוב בשעת הלימוד על חיוב מצות תלמוד תורה, רק בשעה שאינו לומד צריך לדעת שיש איסור ביטול תורה, אבל בשעת הלימוד אם יחשוב על החיוב יהיה שרוי במתח ולא יוכל להתרכז, וידוע כי המתח מפריע להבנה,

לכן דרך ההצלחה בתורה היא שלא לחשוב בשעת הלימוד על ההישגים, אלא ללמוד מתוך התעניינות ומתיקות ובלי מתח.

כמות ואיכות

והנה שמעתי ממו"ר הגה"צ ראי"א דסלר זצ"ל שאמר בשם רבי חיים מבריסק על מה שאמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) "כי דבר השם בזה כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק", שזה נאמר לא דווקא על ביטול זמן, אלא גם על ביטול תורה באיכות, מי שיכול יותר להתעמק ואינו מתעמק, כמובן כל אחד כפי כוחו, **אם הוא יכול ללמוד יותר בעמקות ובהבנה, ומתעצל ואינו מתאמץ כפי כוחותיו, הרי הוא גם כן בכלל מה שאמרו "כי דבר השם בזה"**, שהוא מבטל תורה באיכות.

לכן חשוב מאד איכות ההבנה, וגם כמות הידיעות, שבלא זה עלולים לטעות בדברים מפורשים, וכפי שהיה מעשה בלמדן גדול אחד שאמר לי פעם קושיא והסבר, אבל דבריו היו כנגד גמרא מפורשת וכנגד תוספות מפורש, והוא בעצמו למד את התוספות, אך לא התעכב על כל מילה בדבריהם, ולא שם לב לזה, ואמנם באמת דברי הגמרא והתוספות היו חידוש, אבל כך היה מפורש, והוא לא ידע מזה, ואמר כנגד דברים מפורשים. לכן צריכים את שני הדברים, ידיעות וגם הבנה, כל אחד לפי כוחו ולפי טבעו, לצל את כל כוחותיו לעסק התורה, וראה עוד מה שכתב בספר חוסן יהושע, מאמר א' פרק ז', בענין הלימוד לפי טבעו.

והנה אמרו חז"ל (ברכות לב, ב) כי הדברים הצריכים חיזוק הם ארבעה, תורה, תפילה, מעשים טובים ודרך ארץ. "דרך ארץ" גם כן שייך להצלחה בתורה, והוא שסדר היום יהיה מסודר, עם סדרים קבועים ובלי בלבול הדעת, זמן קבוע לתורה, זמן קבוע לתפילה, זמן קבוע למוסר, וזמנים קבועים לשינה ולשאר צרכי הגוף, הכל באופן מסודר.

ואם יש איזה זמן פנוי במשך היום, אפשר לנצל לרכוש ידיעות בש"ס, שאין זה קשה להיות בקי בש"ס, אפילו גמרא עם רש"י בלי תוספות, או חלק מהתוס' שיש בזה מתיקות גדולה, ורבים אינם יודעים כמה כלול בדברי רש"י, באופן כזה אפשר להיות בקי בש"ס, וכן במסכת הנלמדת, להשלים לימוד המסכת ולחזור עליה כמה פעמים, עם חברותא או בלי חברותא, כל אחד לפי טבעו, כך היא דרך ההצלחה בתורה.

וכבר הזכרתי מה ששמעתי מפי מרן החזון איש זצ"ל, ששאל אותי על תלמיד אחד כיצד הוא לומד, ואמרתי לו שהוא בעל כישרון עם ראש טוב אך אינו מצליח בתורה, ואמר לי מרן "מה זה כישרון? כישרון אינו שכל וחריפות, אלא הוא מלשון כשרות", והיינו אדם כשר, שכל הנהגתו בכשרות, כי הצלחה בתורה אינה תלויה בחריפות השכל, אלא בכשרות, וזה על ידי שלמות בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם.

ואמנם תלמיד זה היה כשר ביראת שמים ומידות טובות, רק היה בו חיסרון אחר, שלמד מתוך מתח, והמתח הפריע להצלחה בתורה, אכן גם מתח הוא חיסרון כשרות, כי הרי אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם הוא ביישוב, ומתח הוא ההיפך מזה, חיסרון יישוב הדעת.

וכן מצינו עוד בדברים שהתורה נקנית בהם, בשמחה, והשמח בחלקו, בשמחה היינו בשעת הלימוד, ושמח בחלקו גם בשעה שאינו לומד, היינו לשמוח במה שזכה להשיג דרגות בתורה, וכפי שכתבו בספרים כי שמח בחלקו שייך גם בענייני רוחניות, לשמוח במעלות שיש לו, ויחד עם זה לשאוף להשיג עוד מדרגות, ולהשתדל בזה על ידי עסק המוסר ותפילה על הצלחה בתורה, אם אדם משתדל ועושה מה שהוא יכול זוכה לסייעתא דשמיא, כמאמרם (יומא כח, ב) בא ליטהר מסייעים אותו.

אלו הם הדברים החשובים שאנו חייבים מצד הלכות תלמוד תורה, וגם מצד תורה מגנא ומצלא, ואחריות על הציבור, שיינצלו מכל נגע ומכל צרה ומכל מרעין בישין. שנזכה להיטהר בסייעתא דשמיא!

גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת
הרה"ג רבי **נחמיה ב"ר דוד צבי ציטרון** זצ"ל
מנהל סמינר "אור החיים" כארבעים שנה
נלב"ע ט' כסלו תשע"ו - תנצב"ה

נדבת הרב יוסף גריבי הי"ד
תלמיד מרן ראש הישיבה שליט"א
כהודיה להש"ת לרגל הולדת בנו במזל טוב
יזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים!